

Luonnonvara- ja
biotalouden
tutkimus 105/2020

Tenojoen vesistöalueen lohisaaliit Suomessa 1973–2016

Osa IV, Paikkakuntalaisten lohenkalastus Teno-Inarijoessa

Maija Länsman

Tenojoen vesistöalueen lohisaaliit Suomessa 1973–2016

Osa IV, Paikkakuntalaisten lohenkalastus Teno-Inarijoessa

Maija Länsman

Viittausohje:

Länsman, Maija 2020. Tenojoen vesistöalueen lohisaaliit Suomessa 1973–2016 : Osa IV, Paikkakuntalaisten lohenkalastus Teno-Inarijoessa. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 105/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 75 s.

ISBN 978-952-380-127-1 (Painettu)

ISBN 978-952-380-128-8 (Verkkajulkaisu)

ISSN 2342-7647 (Painettu)

ISSN 2342-7639 (Verkkajulkaisu)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-128-8>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittaja: Maija Länsman

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2020

Julkaisuvuosi: 2020

Kannen kuva: Maija Länsman

Painopaikka ja julkaisumyynti: PunaMusta Oy, <http://luke.juvenesprint.fi>

Tiivistelmä

Maija Länsman
Luonnonvarakeskus

Suomen ja Norjan välisessä kalastussopimuksessa Tenojoen vesistöalueen lohisaaliiden ja kalastuksen seuranta oli velvoitteellista tutkimusta vuodesta 1979 lähtien. Myös Suomen jäsenyys Pohjois-Atlantin lohen suojelujärjestössä (NASCO) edellytti tietoja lohisaaliista, kalastustehosta ja kalastusrajoitusten vaikutuksesta lohikantoihin.

Tenojoen lohisaalistilastojen julkisuus rajoittui seurantatutkimusten vuosiraportteihin, yleisiin pikatiedotteisiin edellisen vuoden lohisaaliista ja alue- tai valtiohallinnollisiin tarpeisiin. Lähtökohtaisesti Luken toiminnassa kertyvät tiedot ovat julkisia, jolloin kaikilla henkilöillä ja tahoilla on oikeus saada ne suoraan tai erikseen pyytämällä. Koska tilastoja kerännyt taho on ensisijaisessa vastuussa julkaisemisesta, Tenojoen lohitalastot toteutettiin raporteiksi (I-IV) ja erilaisiksi koosteiksi internet-sivuille.

Paikkakuntalaisten saalistilastojen raportointi edellytti tiedustelu- ja arviointimenetelmien koostamista. Saaliit saatiin ruokakuntakohtaisesti haastatteleamalla, postitiedustelulla tai kirjanpidosta, joka tarkoitti myös saalistiedon keräämistä kalastajien lohinäytteistä. Saaliin arviointiyksikkönä oli pyyntitapa, pyydys (kulkutus, pato, seisova verkko, vapa) tai ruokakunta/kalastaja. Arvioinnissa huomioitiin kulttuurisensitiivisesti saamelainen yhteispyyntitraditio, jossa identifioitiin tilat ja perheyhteisöt.

Lohisaaliita tarkasteltiin pyyntitavoittain ja pyydyskohtaisesti eri lohkokuntien alueilla kattaen vuodet 1973–2016. Pitkä seuranta-aika jaettiin pääsääntöisesti muuttuneiden kalastussäädösten mukaisesti eri ajanjaksoihin. Lohenkalastus kulkuttamalla ja seisovilla verkoilla tehostui kalastusoikeudellisista tai pyydysteknisistä syistä. Seuranta-aikana lohiverkon vuotuinen keskisaalis oli 30–110 kiloa. Pato-pyynti vähentyi, patokohtaista lohisaalista saatiin keskimäärin 55–180 kiloa. Kulkutus lisääntyi ja kulkuttavan ruokakunnan lohisaalis oli keskimäärin 15–160 kiloa.

Verkkopyyntitapojen lohkokuntakohtaista käyttöä seuratessa havaittiin, että Vetsikon alueen suurimmat saaliit saatiin joka vuosi patopyynnillä. Outakosken alueella useimpana vuonna suurimmat saaliit saatiin lohiverkkopyynnillä. Nuorgamissa käytettiin useita eri verkkopyyntitapoja, eniten lohisaalista saatiin kulkutuksella ja seisovien lohiverkojen pyynnillä. Utsjoen kirkonkylän alueen suurimmat lohisaaliit saatiin useimmiten kulkutuspyynnillä. 2000-luvun alussa tilastoitiin ennätyselliset lohisaaliit lähes kaikilla pyyntitavoilla, kulkuttamalla 17,2–18 tonnia, padoilla 9,5 tonnia, seisovilla verkoilla 9,5–10,2 ja vapapyynnillä 17,7–18,4 tonnia.

Kalastussäädösten vaikutuksia perinteisten pyydysten käyttöön ei voitu suoranaisesti erottaa lohikantojen normaaleista vaihteluista, luonto-olosuhteiden tai jokivarren elinkeinorakenteiden muutoksista. Tenon lohen markkinahinta romahti 1980-luvun lopussa, mistä syystä jokivarren ammattimainen lohenkalastus vaihtui vähitellen kotitarvekalastukseksi ja kalastusmatkailuyrittäjyydeksi. Lohen myynnin vähentyessä verkkopyynneillä saatua lohta voidaan puntaroida nykyisin ”saamelaisena kulttuurilohena” samalla tavalla kokonaisuutena kuin kalastusmatkailijoiden ”elämyslohta”.

Teno-Inarijoen vuosien 1973–2016 lohisaaliiden koostamisen rahoitti Maanmittauslaitos (v. 2017–2019) ja tilastomenetelmien loppuraportit (I-IV) maa- ja metsätalousministeriö (v. 2019–2020).

Asiasanat: Lohisaaliit, lohkokunnat, pyydykset, pyyntitehot, tilastomenetelmät, Teno-Inarijoki

Sisällys

1. Tenon lohisaalistilastoinnin taustaa	6
2. Tenojokialueen monipuolinen paikalliskalastus.....	7
2.1. Kalastusoikeudet rajattuna ja lohkottuna	7
2.2. Kalastusluvut	7
2.3. Kalastuslupien sisältämät tiedot.....	9
3. Saalistiedustelut	10
3.1. Saalishaastattelut 1970-luvulla.....	10
3.2. Saalishaastatteluista postikyselyihin	11
3.3. Saaliskirjanpito.....	11
3.4. Suomunäytteet saalistiedoiksi.....	11
3.5. Lopulliset saalistiedot monimuotomenetelmällä	13
3.6. Saalispalautteiden kattavuudet.....	14
3.7. Tiedusteluilla myös oheistietoa lohenkalastuksesta	16
4. Lohisaaliiden arvioinnit pyyntitavoittain	17
4.1. Saalisarvioinnit 1973–1989.....	17
4.2. Saalisarvioinnit 1990–2016.....	19
4.2.1. Kulutus.....	19
4.2.2. Pato- ja verkkopyynti	19
4.2.3. Vapapyynnit.....	20
4.3. Tenojoen kalastuksen valvonnan virka-apu saalisarviointiin.....	21
4.3.1. Suomen kalastuksen valvonnan pyydys- ja pyyntikartoitukset	21
4.3.2. Suomen ja Norjan valvonnan pyydyskartoitukset	22
5. Lohisaaliit pyyntitavoittain ja alueittain	23
5.1. Kulutus eli ajoverkkopyynti Tenojoessa	23
5.1.1. Kulutusaika ja ajankohta.....	23
5.1.2. Kulutuspyynnissä 10–120 ruokakuntaa.....	24
5.1.3. Kulkuttamalla 300–18 000 kiloa lohta vuosittain.....	25
5.1.4. Kulkutussaaliit lohkokunnittain.....	25
5.1.5. Kulkuttamalla 49 kiloa lohta ruokakuntaan.....	26
5.2. Lohen patopyynti Tenojoessa	28
5.2.1. Patopyynnin ajankohta ja pyyntiaika.....	29
5.2.2. Lohta pyydettiin 30–100 padolla.....	30
5.2.3. Padoilla 2 000–11 500 kiloa lohta vuosittain.....	31
5.2.4. Patopyyntisaaliit lohkokunnittain	31
5.2.5. Padolla 55–180 kiloa lohta.....	32

5.3. Lohen verkkopyynti Tenojossa	35
5.3.1. Verkkopyynnin ajankohta ja pyyntiaika.....	35
5.3.2. Lohta pyydettiin 75–150 seisovalla lohiverkolla.....	37
5.3.3. Lohiverkkojen materiaalit ja silmäharvuudet.....	38
5.3.4. Lohiverkoilla 2 500–9 100 kiloa lohta vuosittain.....	38
5.3.5. Lohiverkkosaaliit lohkokunnittain	39
5.3.6. Lohiverkolla 30–110 kiloa lohta.....	40
5.4. Lohen verkkopyynnit Inarijoessa	42
5.4.1. Lohta muutamilla padoilla ja 15–50 lohiverkolla.....	43
5.4.2. Pato- ja verkkopyydyksillä 350–2 000 kiloa lohta vuosittain	44
5.4.3. Verkolla 15–40 kiloa lohta Inarijoesta	45
5.5. Lohen vapapyynti Teno- ja Inarijoessa.....	46
5.5.1. Vapakalastajat	46
5.5.2. Vapapyynnin ajankohta ja pyyntiaika.....	47
5.5.3. Vapapyynnillä 4 200–24 200 kiloa lohta vuosittain.....	47
5.5.4. Vapasaaliit lohkokunnittain	48
5.5.5. Vapakalastuksen yksikkösaaliit.....	50
6. Tenon lohienkalastuksen muutosten mosaiikki	52
6.1. Paikallisen lohienkalastuksen perinteet ja kulttuurimuutokset.....	52
6.1.1. Kauppalahien suolainen kilohinta.....	53
6.1.2. Lohien pakastettu tai tuore suoramyyntihinta	54
6.1.3. Lohien jalostettu elämyshinta.....	55
6.1.4. Arvolohi.....	56
6.2. Kalastussäädösten muutokset.....	57
6.2.1. Sääteläyalueena kutujoki<—>Tenojoki<—>rannikko<—>avomeri.....	57
6.2.2. Kalastussäädökset <—>lohen kalastuksen pyydystekniset muutokset.....	58
6.3. Lohisaaliit kulttuurimuutosten ja säädösten tulkkeina.....	59
7. Kiitokset.....	61
Viitteet.....	62
Liitteet	63

1. Tenon lohisaalistilastoinnin taustaa

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos tilastoi Teno-Inarijoen lohisaaliita jo 1970-luvulla. Paikallisia kalastajia haastateltiin kahden vuoden välein, jotta saataisiin arvioita mahdollisista lohisaalismenetyksistä tai korvauksista, joita aiheutuisi, jos Tenojoen suurimman lähdejärven, Iesjärven vesiä käännettäisiin Altajokeen suunniteltuun voimalaitokseen. Voimalaitos toteutui, mutta Tenojoen vesistö jäi luonnontilaan ja myöhemmin Tenojoki rauhoitettiin voimalaitosrakentamiselta.

Tenojoen lohisaaliiden seurantatutkimus alkoi vuoden 1979 kalastussopimuksen sisältämällä velvoitteella vuotuisesta saalis- ja kalastustilastoinnista. Tilastointivelvoite koski Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitosta, kalastajilla ei ollut saaliin ilmoitusvelvoitetta ennen vuotta 2017. Kaikki ilmoitetut saaliit käsiteltiin luottamuksellisesti, arvokkaina tietoina, joihin perustuivat myös vastaamattomien lohisaalisarvioinnit.

Raportissa keskityttiin saalistilastoinnin tutkimusmenetelmiin ja taustoitettiin erään kalastajan kysymystä, ”*miksi Tenon lohisaalistilastoinnissa ei käytetty tilastomatemattisia tutkimusmenetelmiä*”.

Kalastustiedustelut ja haastattelut kohdistuivat kaikkiin Teno-Inarijoen kalastusluvan lunastaneisiin henkilöihin tai ruokakuntiin. Luvan lunastaneissa oli sekä täysin kalastamattomia henkilöitä että ruokakuntia, joissa lohenmyynnistä saatu ansio oli huomattavin vuositulo. Vuosina, jolloin kalastusluvat eivät ilmentäneet lainkaan verkkopyyntitapojen todellista käyttöä, saalistilastoinnissa hyödynnettiin monia eri taustatietoja. Koska ilmoitettu lohisaalis saattoi olla myös eri ruokakuntien yhteisiltä padoilta, verkoilta tai kulkutuspyynnistä, saalisarvioinnissa käytettiin kiinteistörekisterin lähdetietoja vanhoista kantatiloista, sukulaisuudesta, pyydyspaikoista ja yhteispyyntiperinteistä. Lohisaalistilastojen ohessa huomioitiin lisäksi paikallinen lohenkalastuskulttuuri saamelaisena luontaiselinkeinona eri muodoissaan kaupallisena kalastuksena, kotitarvekalastuksena ja kalastusmatkailuyrittäjyytenä.

Lohikantojen elinvoimaisuutta kestävän kalastuksen näkökulmasta ei tässä yhteydessä selvitetty. Lohikantojen vahvuuden arvioinnissa käytetään tietoja mm. jokialueiden poikastuotantoalueista ja niiden täyttymisestä, jokeen jäävistä emolohimääristä ja laskennallisista mätimääristä. Jokikohtaisten kutukantatavoitteiden toteutumisen seuraamiseen tarvitaan edelleen tietoa kalastuskuolevuudesta eli vuosittain tilastoidut lohisaaliit kaikilta pyyntitavoilta, kaikilta kalastajilta, kaikilta kalastusalueilta.

Aiemmissä julkaisuissa Tenon lohisaaliita on useimmiten käsitelty koko vesistöalueen kattavina kokonaisuuksina, Suomen ja Norjan saaliit ositettuna tai yhdessä pyyntitavoittain ja kalastajaryhmittäin. Tässä raportissa tarkastellaan vain Teno-Inarijoen pääuoman, rajajokilaukeen Suomen puoleisia lohisaaliita pyyntitavoittain, pyydyksittäin pitkältä seuranta-ajalta ja neljältä eri ajanjaksolta, jotka määräytyivät Tenojoen kalastussäädösten muutosvuosien, 1979 ja 1989 mukaan.

Vaikka raportti on nimetty vain paikkakuntalaisten lohenkalastusta käsitteleväksi, kaikkiin verkkopyyntimuodoilla (pato, seisova verkko, kulkutus eli ajoverkko) tilastoituihin lohisaalimääriin sisältyy myös perintöoikeudella kalastaneiden ulkopaikkakuntalaisten lohisaaliit vuosina 1983–2016. Eri verkkopyynneille tilastoidut lohisaaliit ovat siis voineet hieman muuttua aiemmin julkaistuista. Edellä mainitun lisäyksen myötä tässä raportissa tarkastellaan myös kalastustehoa kuten padon, seisovan verkon tai kalastavan ruokakunnan yksikkösaaliin vaihtelua, jossa yhteispyynti tulee huomioiduksi.

Raportin tekstiosassa ei pääsääntöisesti viitata aiempiin julkaisuihin, koska saalis- ja kalastustilastointia on tehty seurantatutkimuksena ja tuloksia on julkaistu vuosittaisina aikasarjoina useissa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen raporteissa sekä kansainvälisissä työryhmä- tai seurantaryhmäraporteissa. Seurantaryhmien raportteja lukuun ottamatta, joitakin Tenojoen vesistön lohisaalista ja kalastusta koskevia vuosijulkaisuja on viiteluettelossa.

2. Tenojokialueen monipuolinen paikalliskalastus

2.1. Kalastusoikeudet rajattuna ja lohkottuna

Teno-Inarijoen rajajokialueen vesien omistajuus määräytyy valtiollisesti siten, että Suomen ja Norjan valtioiden rajana on joen syväväylän keskiviiva. Norjan puolella valtio omistaa vesialueen kokonaisuudessaan ja Tenojoen kalastusoikeus noudattaa vanhaa ”Laksebrev”-sopimusta, joka on edelleen sidottu paikalliseen maatalouselinkeinon harjoittamiseen. Käytännössä perinteisillä lohen verkkopyyntitavoilla saa kalastaa vain ne paikkakuntalaiset, jotka ympärivuotisesti asuvat jokivarressa ja edelleen tuottavat tiloillaan heinää.

Teno-Inarijoen Suomen puoleisen vesialueen kalastusoikeudet ovat muotoutuneet toisin kuin Norjassa, koska niihin kytketään maa-alueiden ja vesien omistajuus. Suomen puoleisella rajajokialueella on valtion ja osakaskuntien vesialueita (=lohkokuntia) sekä yksittäisten porotilojen omia tai yhteisiä vesialueita. Eri lohkokuntien alueilla voi olla tilojen yksityiseen kalastusoikeuteen, osakkuuteen perustuvaa lohen verkkopyyntiä. Lisäksi vesialueen omistajuudesta riippumatta, laillisella perusteella vahvistetussa pyyntipaikassa voi harjoittaa ns. erityisperusteista pato-, kulutus- tai nuottapyyntiä.

Paikkakuntalaisten tilastoituja lohisaaliita tarkasteltiin alueittain, lohkokunnittain (Nuorgam, Vetsikko, Utsjoki kk ja Outakoski). Inarijoki käsiteltiin kuitenkin yhtenä kokonaisuutena, lohkokunnasta (Outakoski), porotilojen vesialueista tai Inarin kunnan puolella sijaitsevien yksittäistilojen vesialueiden omistajuudesta riippumatta. Kalastusoikeuden perustetta eri pyynteihin ei huomioitu erikseen.

Vapakalastus käsiteltiin kaikkien paikkakuntalaisten yleiskalastusoikeutena, vaikka sitä Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen mukaisesti sovellettiin myös toisen valtakunnan alueella lohen-soudussa

2.2. Kalastusluvut

Tenojoen rajajokialueen luonne näkyi kalastussäädöksissä hallinnollisesti siten, että vuosina 1920–1952 vain ”kalastusoikeudettoman henkilön” tuli lunastaa erillinen vakikalastuslupa Suomen ja myös Norjan puolelta voidakseen soutaa lohta rajajokialueella. Vakituisesti Utsjoelle muuttaneet kalastusoikeudettomat saivat ostaa edullisia kausilupia vakikalastukseen.

Tenojokilaaksoissa vakituisesti asuvilla ”kalastusoikeudellisilla henkilöillä” ei ollut veloitetta lunastaa kalastuslupaa vuoteen 1953 asti, koska tilakohtainen tai erityisperusteinen verkkopyydysten käyttöoikeus kytkytyi talon, kotitilan elinkelpoisuuteen ja elinkeinon harjoittamiseen. Vuosina 1953–1978 kalastusoikeudellisten paikkakuntalaisten tuli lunastaa kuitenkin vakikalastukseen lupa, joka ”oikeutti kalastamaan onkimalla ja uistelemalla siinä Tenojoen kalastuspiirin osassa, missä valtakunnan raja kulkee, kalastusoikeus on voimassa myös Norjalle kuuluvalla puolella”.

Vasta vuoden 1979 Tenojoen kalastussäädöksissä kaikkien paikkakuntalaisten, myös rajajokialueella verkkopyydyksiä käyttävien henkilöiden tuli lunastaa vuotuiset kalastusluvut, jotka hahmottivat lohenkalastusta aiempaa kokonaisvaltaisemmin. Luvat olivat edullisia kausilupia oikeuttaen ”kalastusoikeudelliset” asukkaat kaikkiin pyyntitapoihin ja ”kalastusoikeudettomat” vain vakikalastukseen (kuva 1).

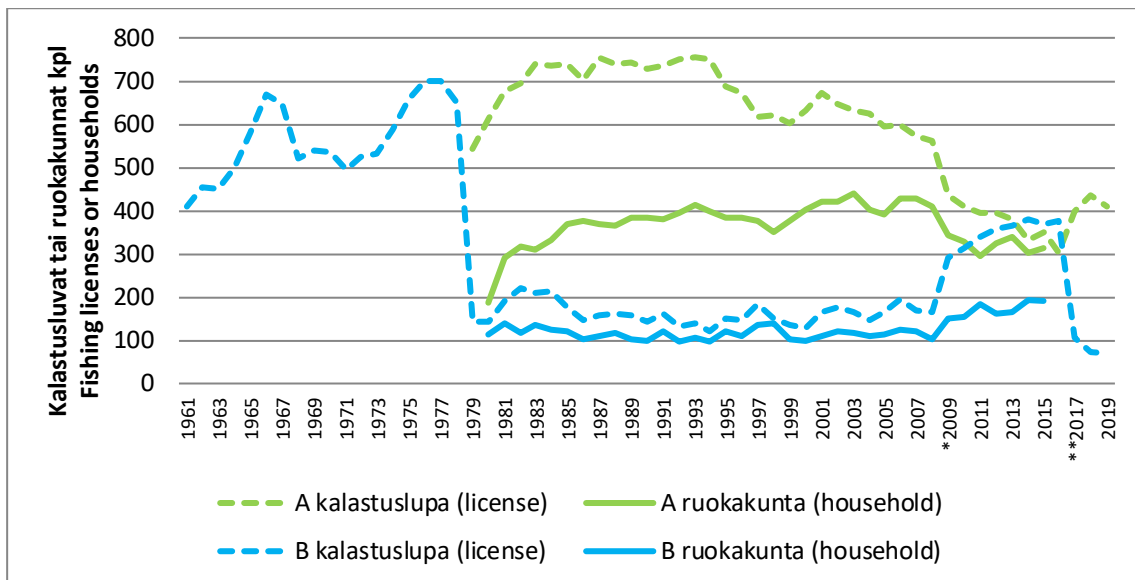
Vuosina 1979–1994 lunastettiin keskimäärin 710 verkkopyynteihin oikeuttavaa lupaa. Seuraavina vuosina lupamäärä pieneni vähitellen ollen vuonna 2008 noin 560 lupaa. Ennen vuotta 2009 paikkakuntalaisten kausilupien hinnoissa ei tehty oleellisia muutoksia, joten verkkopyyntilupien lunastamista vähensivät muut tekijät kuten muuttoliike ja paikallisväestön ikääntyminen (kuva 1).

Norjassa ”Laksebrev”-oikeuden säädöksissä vain ruokakunnan pääasiallinen kalastaja lunastaa verkkopyynteihin oikeuttavan kalastusluvan ja muut perheenjäsenet vapaluvan. Suomessa oli käytäntö, jossa kalastusoikeudellisen ruokakunnan kaikille perheenjäsenille voitiin lunastaa verkkopyyntiin oikeuttava kalastuslupa, joten lupamäärä ei ilmentänyt todellista verkkokalastusta. Suomessa, vuonna 2012 Tenojoen (verkko)kalastusoikeudellisen luvan ostajissa oli 285 naista. Saman vuoden saalis- ja pyydysseurannan perusteella vain noin 15 naista osallistui lohenpyyntiin verkoilla, padoilla tai kulkuttamalla, yleensä puolisoidensa kanssa. Vain muutama naishenkilö oli perheen pääasiallinen kalastaja.

Saalistilastolliset tarpeet huomioiden, vuosina 2009–2016 Tenon paikallislupien myynnissä selvitetiin todellista verkkopyyntiaktiiviteettia kysymystarkennuksella ”aikooko henkilö kalastaa jollain verkkopyyntitavalla”, jolloin osa, aiemmin kalastusoikeudellisen luvan ostaneista henkilöistä siirtyi vapaluvan ostajiksi.

Lupateknisesti (verkko)kalastusoikeudellisia olivat myös sellaiset henkilöt, jotka muuttivat pysyvästi Utsjoelle ja ostivat kalastusoikeudellisen kiinteistön. Pääosin uudisasukkaat olivat kuitenkin vapakalastajia ja vain osa heistä saattoi satunnaisesti avustaa alkukesän ajoverkkokalastuksessa, kulkutuksessa. Vuosina 2009–2016 ostettiin noin 370 verkkokalastusoikeudellista lupaa (kuva 1).

Paikkakuntalaisten vapakalastuslupien määrässä ei ollut suurta vaihtelua ennen vuotta 2009. Vuosittain lunastettiin keskimäärin 170 lupaa (1980-luku), 150 lupaa (1990-luku) ja 160 lupaa (v. 2000–2008). Vuosina 2009–2016 luvanmyynnissä tehdyn tarkennuksen jälkeen ostettiin keskimäärin 350 vapakalastukseen oikeuttavaa paikallislupaa (kuva 1).

Kuva 1. Paikkakuntalaisten kalastusluvut ja luparuokakunnat Teno-Inarijoen pääuomassa vuosina 1961–2019. *Fishing licenses and households of local fishers of the River Teno-Inarijoki mainstream in years 1961–2019. A= licenses or households with traditional net fishery right, B= licenses or households with angling right.*

Vuonna 2017 tuli voimaan Tenon uusi kalastussopimus ja -sääntö, jolloin paikkakuntalaisten kalastuslupien hinnat nousivat. Edeltävinä vuosina luvat verkkopyynteihin ja vapakalastukseen olivat samanhintaisia (5 €/kalastuskausi). Vuodesta 2017 lähtien verkkokalastusluvan hinta oli 40 € ja vapaluvan hinta 150 €. Hinnankorotus vähensi paikalliskalastajien lupien kokonaismäärää noin 30 % (200 lupaa).

Lupahintojen tuntuvat korotukset johtivat myös kalastusoikeuden luovutus- ja vuokrauskäytäntöön, mikä mahdollistui Suomen kansallisen kalastuslain myötä. Vuosina 2017–2019 Tenojoen kalastusoikeuden luovutuksia tehtiin vuosittain noin 100 paikalliskalastajalle.

Luovutukset tai vuokraukset eivät todennäköisesti aktivoineet paikallista verkkopyyntiä, koska useimmat luovutukset tehtiin vain kustannussyistä niille perheenjäsenille, joilla ei ollut dokumentoitua kalastusoikeutta kiinteistörekisterissä. Vuoden 2017 kalastusoikeudellisen luvan ostaneissa oli 130 naista (45 %), joista useimmat kalastusoikeuden luovutuksen saaneita perheenemäntiä. Vapakalastusluvan ostaneissa oli 27 naista (27 %).

2.3. Kalastuslupien sisältämät tiedot

Kalastuslupien myynnissä Tenojoen paikkakuntalaisten kalastuslupiin kirjattiin seuraavat tiedot:

- kalastusoikeus /lupatyyppi
- kalastajan nimi
- kalastajan syntymävuosi
- kalastajan lähiosoite ja postitoimipaikka
- kalastajan omistama(t) tila(t) ja rekisterinumero(t)
- osakaskunta/-kunnat (1990-luvulta lähtien)

Kalastusoikeuden perusteiksi annetut tilanimet olivat yleensä ruokakunnan kaikilla perheenjäsenillä yhtenevät.

Tilastoinnin alkuvuosina kalastajien lähiosoitteet olivat suurpiirteisiä, kuten "Jalve", "Kostejoki", "Nivajoki", "Reisti", "Vetsikko". Syntymävuosi katsottiin tarpeelliseksi identifioitaessa yksittäisiä kalastajia, koska samannimisiä henkilöitä oli Tenojokivarren lähes samoissa yleisosoitteissa. Henkilön omistamaa, ilmoittamaa tilaa tai toista etunimeä käytettiin saalistiedon lisätunnisteena.

Saamelaisten omassa kulttuuriperinteessä henkilö tunnistettiin isovanhemman ja isän/äidin nimien kautta, esimerkiksi isoisä-isä-poika -jatkumoina, joissa haluttiin kierrättää myös samoja etunimiä (Niilas-Ovla-Nils). Saalistilastoinnin erityistapauksissa kalastajien identiteettiä voitiin tarkistaa Utsjoen paikallisasukkaiden antamista yksityisistä sukuselvityksistä tai Tenojokivarren asukkaita sisältävästä sukukirjasta (Solbakk & Vuolab 2001). Tunnistettavuussyistä sukunimiä oli vaihdettu mm. seuraavasti: Niittyvuopio→Orti, Niittyvuopio→Pajuranta, Niittyvuopio→Wuopio, Helander→Järvensivu, Johansen→Itäkivi, Porsanger→Tenoranta, Guttorm→Suomenrinne.

Verkkokalastusoikeudellisen kalastajan ilmoittama vapasaalis sijoitettiin kotiosoitteen mukaiselle vesistöalueelle, jos kalastusluvasta ei ilmennyt kalastusalue tai osakaskunta. Jos kalastajan lähiosoite havaittiin "työpaikkataajaman" osoitteeksi, tukeuduttiin omaan, vuosien varrella kertyneeseen oheistietoon kalastajan syntymäkodista, kotitilasta ja mahdollisista verkkopyynneistä sen läheisyydessä.

Vapakalastajan kalastusalue tulkittiin asuinosoitteen mukaiseksi. Vuodesta 2010 tiedusteluissa kysyttiin tarkemmin vapasaaliin kohdentuminen eri lohkokuntiin.

Liite (1) Teno-Inarijoen pääuoman paikkakuntalaisten kalastusluvut lohkokunnittain.

3. Saalistiedustelut

1970 ja 1980 -luvuilla Tenojokivarren talouksissa monisukupolvinen asuminen oli hyvin yleistä. Verkko- ja kalastusmaiden puitteissa kalastajien lähisukuyhteisyys on jatkunut vielä näihin päiviin asti, vaikka yhteisasuminen on harvinaistunut. Asuin- ja kalastusmaiden kulttuurisista syistä Teno-Inarijoen kalastusoikeudellisten kalastajien saalistiedustelut tehtiin ruokakuntakohtaisesti vuoteen 2017 asti.

Ruokakuntakohtaista saalistiedustelua puolsivat myös kustannussyt ja kalastusoikeudellisiin lupiin liittyvä epäselvyys eri verkko- ja kalastusmaiden ja/tai yksinomaisen vapapyyntien todentumisesta. Vuonna 1980 kalastusoikeudelliseen perheeseen lunastettiin keskimäärin 3,2 lupaa ja 2000-luvulla noin 1,5 lupaa. Vapakalastavaan ruokakuntaan lunastettiin vuosina 1980–2008 keskimäärin 1,5 kalastuslupaa.

Vuosina 1973–2016 saalistiedustelut olivat ruokakunnan pääasiallisen kalastajan nimellä ja lupatyypillä idenfioitu. Koska viimeisinä vuosina yksittäisen ruokakunnan kalastajissa oli sekä verkko- että vapakalastusoikeudellisia tiedustelun läheteessä huomioitiin molemmat kalastajat.

3.1. Saalishaastattelut 1970-luvulla

Varhaisimmat 1970-luvun lohisaliitit saatiin haastattelemaan jokivarsien kalastusoikeudelliset ruokakunnat talosta-taloon -menetelmällä, koska tuolloin verkko- ja patokalastukseen ei myyty kalastuslupia. Haastattelijoina oli 2–3 Tenon paikalliskalastajaa, joilla oli saamen kielen taito ja erinomaiset perustiedot lohien pyyntimuodoista ja tapakulttuurista (Toivonen & Heikinheimo-Smidt 1979). Haastattelut tehtiin joka toinen syyskuu (1975, 1977 ja 1979), jolloin kysyttiin kaksi edeltänyttä kalastuskautta. Vuoden 1973 lohisaliitit tiedusteltiin postitse.

Tähän raporttiin 1970-luvun saalishaastattelut ja -tiedustelut käsiteltiin uudelleen ja lohisaliitit kohdennettiin kalastajan nimen ja kotitalon perusteella hallinnollisiin lohokuntiin ja/tai eri jokialueille. Osakaskuntajärjestelmä virallistui vasta 1980-luvulla (taulukko 1).

Taulukko 1. Vuosien 1973–1979 saalishaastattelujen kalastusoikeudelliset ruokakunnat Tenojoen vesistöalueella lohokunnittain (Nuorgam, Vetsikko, Utsjoen kirkonkylä, Outakoski). Inarijokivarressa Outakosken alue (O) ja Inarin kunnan alue (I). Sivujokialueilla Utsjoki sivujokineen (U), Vetsikkajoki (V); Pulmankijärvi (P).

	Teno/ Nuorgam	Teno/ Vetsikko	Teno/ Utsjoki kk	Teno/ Outakoski	Inarijoki- varsi	sivujokialue	Yhteensä
1973	20	11	31	40	O:5 ja I:4	U:11	122
1974– 1975	31	12	41	60	O:4 ja I:0	U:36/V:2/P:9	195
1976– 1977	17	12	19	41	O:11 ja I:8	U:18/V:1/P:6	133
1978– 1979	22	13	38	57	O:11 ja I:11	U:23/V:1/P:7	183

Haastatteluihin ruokakuntiin sisältyi myös kirjanpitokalastajien saalistiedot (v. 1975: 18 kalastajaa ja v. 1977: 11 kalastajaa).

3.2. Saalishaastatteluilta postikyselyihin

Useina 1980-luvun vuosina kalastusoikeudellisten ruokakuntien lohisaaliit haastateltiin kalastuskauden päätyttyä. Haastattelijoina oli tutkimuslaitoksen vakituisia työntekijöitä ja työllistämisvaroin palkattuja paikkakuntalaisia. Vuonna 1981 lohisaaliit tiedusteltiin kuitenkin yksinomaan postitse ja vuosina 1987 ja 1988 ruokakuntien haastatteluja täydennettiin postitiedusteluilla.

Pääsääntöisesti 1990-luvulta lähtien kaikille luvanlunastaneille ruokakunnille lähetettiin saalistiedustelut postitse. Jos ensimmäisen tiedustelukierroksen otoskattavuus oli vaatimaton, tehtiin uusintakysely vastaamattomille. Vuodesta 2000 lähtien saaliita tiedusteltiin myös kohdennetuilla puhelinhaastatteluilla, jolloin kattavuudet paranivat etenkin pato- ja verkkokalastajien osalta. Viimeisinä tutkimusvuosina eräät kalastajat olivat niin tottuneita puhelinkontakteihin, että ilmoittivat odottaneensa saalistietojensa kanssa loppusyksyn saalissoittoa.

Postitiedustelujen ja puhelinkontaktien ajankohdissa huomioitiin muut paikalliset luontaiselinkeinot mm. siten, ettei tiedusteluja tai haastatteluja tehty alkutalven poroerotusten aikana.

3.3. Saaliskirjanpito

Vuonna 2009 kalastuslupien myyntipisteessä jaettiin kaikille luvanostajille kirjanpitolohkot, joihin kalastajan toivottiin kirjaavan yksittäiset saalislohket pyyntitapa-, kalastusalue- ja päiväkohtaisesti. Lohket tuli ilmoittaa yksilöpainoina. Seuraavana vuonna helpotettiin kirjaamista siten, että lohket sai ilmoittaa pyyntitavoittain viikkokohtaisena kokonaissaaliina.

Kirjanpito -menetelmällä saatiin kohtuullisen hyvin saalisilmoituksia vain paikallisilta vapakalastajilta. Verkkopyyntejä käyttäneet ruokakunnat eivät innostuneet päivittäiseen tai viikoittaiseen saaliiden kirjaamiseen, sen sijaan osa heistä toimitti kattavasti saalislohinäytteitä. Kattavuuden parantamiseksi tehtiin lisäksi syksyiset saalistiedustelut postitse tai puhelinkontakteina. Uusissa yhteydenotoissa pyydettiin vain kokonaissaaliit pyyntitavoittain ja alueittain koko kalastuskaudelta.

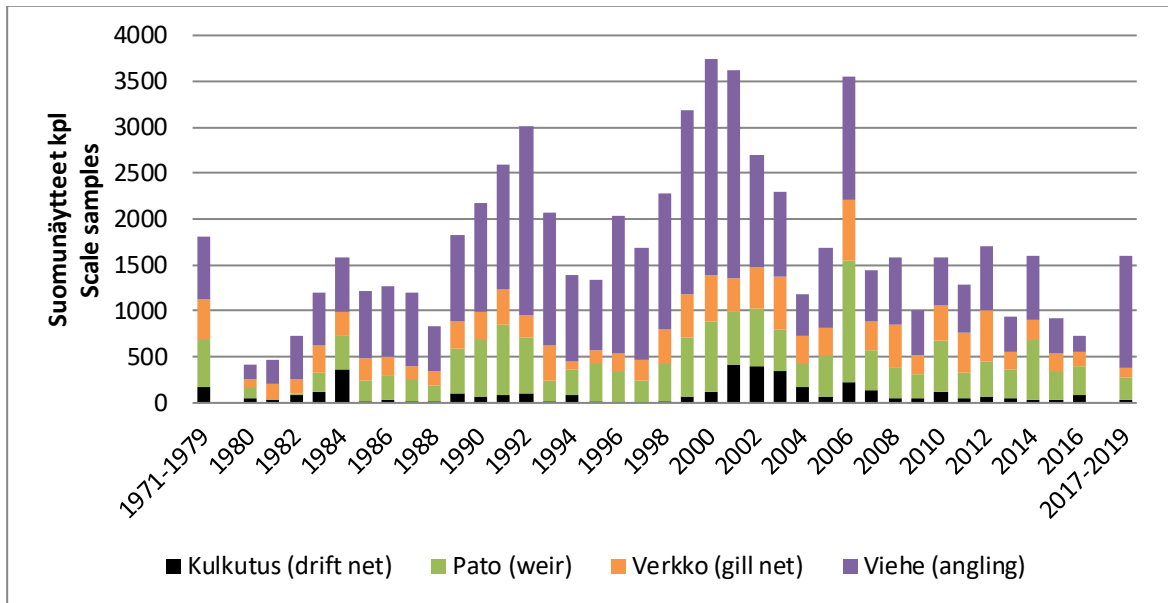
3.4. Suomunäytteet saalistiedoiksi

Varhaisimmat Tenon lohien suomunäytteet saatiin 1970-luvun kirjanpitokalastajilta. Saalislohien suomunäytteenottoon aktivoitiin 1980- ja 1990 -luvuilla paikalliskalastajia, joista edelleen muutama henkilö toimittaa näytteitä. Joillakin kalastajaperheille suomunäytteenotto kulki kalastuksen ohessa perinteenä myös seuraavalle polvelle. Kalastajille maksettiin pieni kalakohtainen korvaus näytteistä ja analysoinnin jälkeen heille toimitettiin saalislohien kasvutiedot.

Erinomaisena lohivuonna (v. 2000) paikkakuntalaiset toimittivat 3 700 lohinäytettä omasta lohienkalastuksestaan. Suomunäytteitä saatiin 1980-luvulla vuosittain noin 1 000 lohesta. 1990 ja 2000 -luvuilla näytteiden määrä kaksinkertaistui (noin 2 200). Vuoden 2006 jälkeen vuotuinen näytemäärä pieneni huomattavasti ja vuosina 2017–2019 tutkimukseen toimitettiin vuosittain noin 500 näytettä paikkakuntalaisten Teno-Inarijoen pääuoman saalislohista (kuva 2).

Paikkakuntalaisten toimittamia suomunäytteitä saatiin kaikista pyyntimuodoista. 1980 ja 1990 -luvuilla vapalohet kattoivat 55–65 % näytelohien kokonaismäärästä. 2000-luvulla vapalla saatujen lohien näytemäärä oli noin 40 % toimitetuista saalisnäytteistä (kuva 2). Eräät matkailuyrittäjät toimitivat myös kalastusmatkailijoiden lohinäytteitä, joiden määrät eivät sisälly kuviin 2 ja 3.

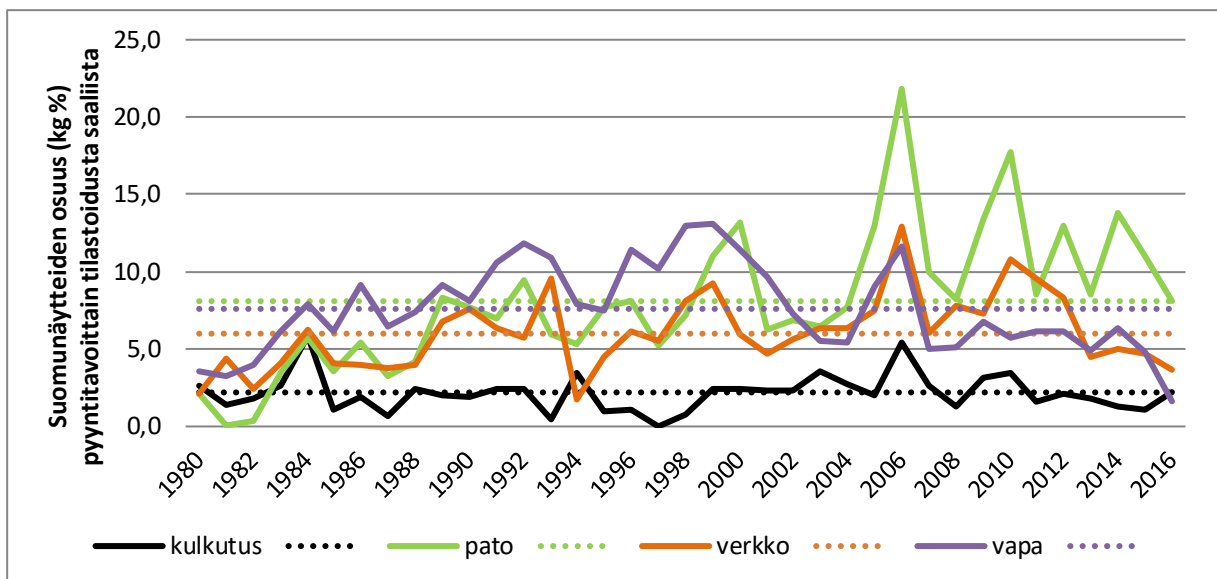
Useiden kalastajien vuotuiset saalistiedot koostettiin suomunäytteistä. Koska suomuaineistossa oli myös Tenonjoen pääuoman yhteispyynnissä (kulutus/pato) saatuja saalislohinäytteitä, suuntaantavia tietoja saatiin myös mahdollisen kalastuskaverin saaliista.

Kuva 2. Tenojoen lohien suomunäytemäärät Suomen puolelta vuosina 1971–2016. *The number of salmon scale samples of the River Tenojoki by local fishers in Finland years 1971–2016.*

Eri pyyntitavoilla saatujen saalislohinäytteiden määrä vaihteli vuosittain. Esimerkiksi patosaalisnäytteitä saatiin 1980-luvun alussa vain muutamia kymmeniä, mutta vuonna 2006 Tenojoen kalantutkimusasemalle toimitettiin 1 330 patolohinäytettä, mikä oli vain muutamia lohinäytteitä vähemmän kuin ko. vuoden vapakalastuksesta saadut näytteet (kuva 2).

Kuvan (3) mukaan Tenojoen saalislohin suomunäytteistä koostetut lohisaaliit (kg) edustivat keskimäärin 2,2 % tilastoidusta kulkutussaaliista, 6,0 % lohiverkkosaaliista, 7,6 % vapasaaliista ja 8,1 % patosaaliista.

Kuva 3. Tenojoen suomunäytteisiin sisältyneiden lohikilojen osuus (%) pyyntipaikoittaisesti tilastoidusta lohisaaliista vuosina 1980–2016. *The proposition (kg %) salmon total weights collected by local scale sampling and finalized catch statistics considering different fishing gears.*

Taulukon (2) mukaan saalisnäytteet edustivat eri vuosikymmenillä melko hyvin eri pyyntitavoille tilastoituja saaliita. Saalisnäytteissä kulkutussaalis oli aliedustettu. Vapasaalis oli puolestaan yliedustettu,

lukuun ottamatta 2010-lukua. Verkkoosaaliin näytteenotto myötäili hyvin saalistilastoa. Patosaaliista saatiin näytteitä 2000-luvulta lähtien edustavammin kuin ko. pyyntitavan saalistilastot todensivat.

Taulukko 2. Tenojoen pääuomasta paikalliskalastajien toimittamien suomunäytteiden edustavuus eri vuosikymmenillä (= lohisaalisuus kg % eri pyyntitavoilla suomunäytteissä ja paikkakuntalaisten saalistilastoissa, joissa ei ole huomioitu näytteenottajilta tilastoituja lohisaaliita).

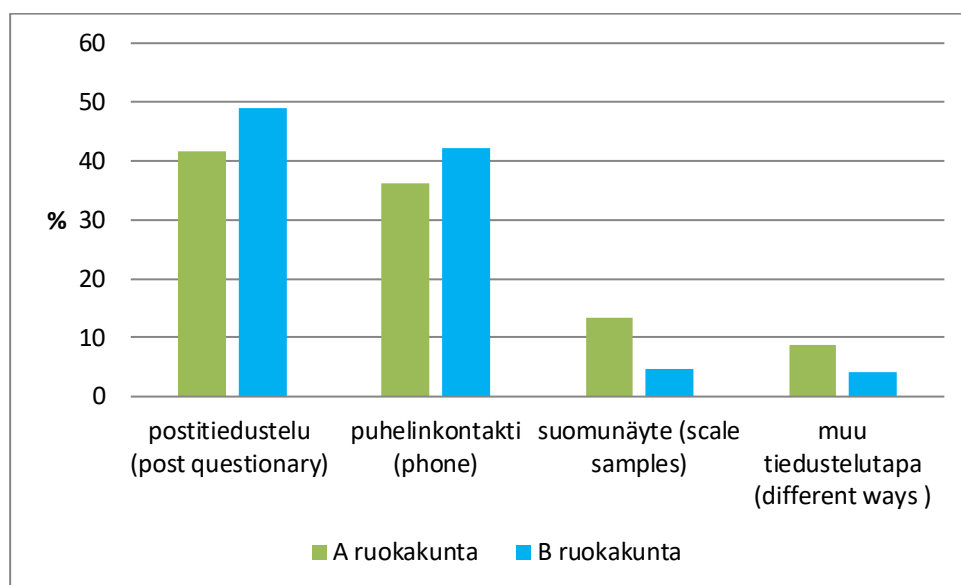
	kulutus tilasto kg %	kulutus suomu kg %	pato tilasto kg %	pato suomu kg %	lohiverkko tilasto kg %	lohiverkko suomu kg %	vapa tilasto kg %	vapa suomu kg %
1980-luku	13	7	27	18	22	20	38	55
1990-luku	9	2	23	21	17	13	51	64
2000-luku	21	9	16	24	19	20	44	47
2010–2016	16	6	16	33	22	24	46	37
keski- määrin	14,6	5,9	20,9	23,4	19,9	18,8	44,6	51,9

3.5. Lopulliset saalistiedot monimuotomenetelmällä

Varhaisimpina vuosina kalastajien saalistietoina käytettiin vain haastatteluissa ja tiedusteluissa annettuja tietoja. Vähitellen saalistilastoja tarkennettiin siten, että myös Tenojoen suomunäyteaineistoista koostetut lohisaaliit huomioitiin kirjanpitolokalastuksen tavoin, vähintään vertailutietona.

Vuonna 2015 postitiedusteluihin vastasi 40–49 % ruokakunnista ja puhelinkontakteina tehtiin uusintakyselyihin 36–42 % ruokakunnista (kuva 4). Koska näytteenottajina oli enemmän kalastusoikeudellisia ruokakuntia, 13 % heidän saalistiedoistaan saatiin suomunäytekoosteista. Vapakalastusoikeudellisten ruokakuntien saalistiedoista 5 % saatiin suomunäytteenotosta.

Viime vuosina lohisaaliita kysyttiin myös sähköpostin välityksellä, lähinnä muistutuksen luonteisesti, jos aiempiin tiedusteluihin ei saatu vastausta. Sähköisenä paluupostina saatiin nopeasti muutamilta kalastajilta kaivattuja saalistietoja tai ilmoituksia saaliittomuudesta.

Kuva 4. Teno-Inarijoen paikkakuntalaisten lohisaaliin tiedustelumenetelmät vuonna 2015. *Different questionnaires of the River Teno-Inarijoki salmon catches of the local households in year 2015. A= verkkokalastusoikeudelliset, local with traditional fishing right, B= vapakalastajat, local angler.*

3.6. Saalispalautteiden kattavuudet

1980 ja 1990 -luvuilla Teno-Inarijoella kalasti keskimäärin 340 ja 380 verkkokalastusoikeudellista ruokakuntaa. Vuosijaksolla 2000–2008 saalistiedusteluissa verkkokalastusoikeudellisia oli keskimäärin 415 ruokakuntaa. Vuonna 2009 luvanmyynnissä tehdyn, saalistilastointia tarkentavan muutoksen jälkeen kalastusoikeudellisten ruokakuntien määrä oli noin 320. Vuosina 1980–2008 vapakalastusruokakuntia oli keskimäärin 115, vaihdellen vuosittain noin 100–140 (kuva 1, taulukko 3). Vuosijaksolla 2009–2016 Teno-Inarijoella paikallisten vaparuokakuntien määrä oli 170.

Paikkakuntalaisten edulliset kalastusluvut lunastettiin perinteisesti heti kalastuskauden alussa, jolloin ei voitu ennakoida tulevaa saalisvuotta. Hyvät tai huonot lohivuodet eivät näin ollen yksiselitteisesti vaikuttaneet kalastavien ruokakuntien määrään. Utsjokiset nuoret muuttivat mm. opiskelujen myötä muualle Suomeen, joten useissa perheissä kalastajien määrä väheni ja verkkopyyntien jatkuvuus oli epävarmaa. Neljän paikallisen rajavartioston lakkauttamiset vähensivät vapakalastajien määrää, kun Utsjoelle ei syntynyt korvaavia työllistymismahdollisuuksia.

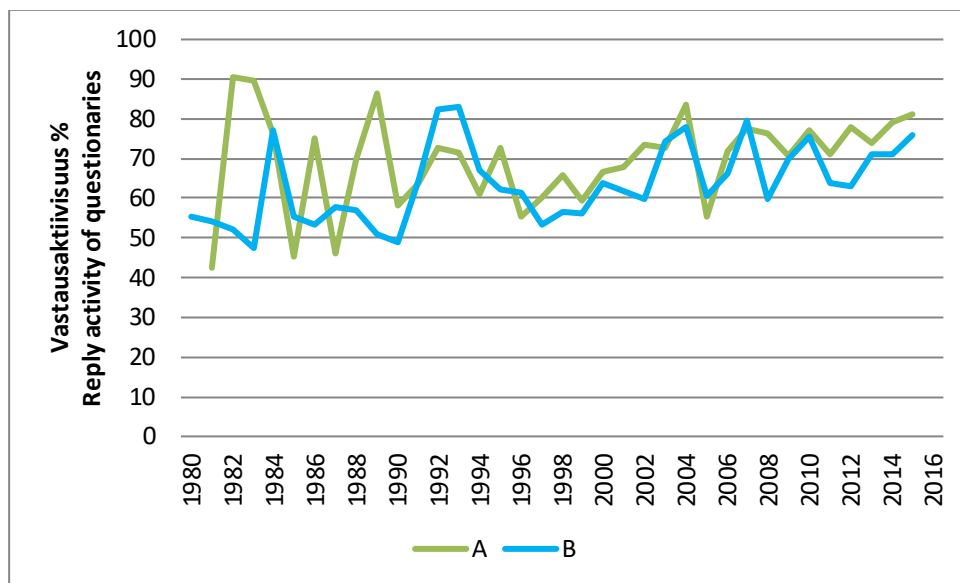
Taulukko 3. Teno-Inarijoen paikkakuntalaiset luparuokakunnat ja saalistiedustelun vastausaktiivisuus (%) vuosina 1980–2016. *The numbers of local households with fishing licenses of the River Teno-Inarijoki and catch reporting activities (%). A=kalastusoikeudellinen ruokakunta (household with traditional net fishing right), B=vapakalastusoikeudellinen ruokakunta (household with rod fishing right).*

VUOSI	A rkk	vastaus %	B rkk	vastaus %		VUOSI	A rkk	vastaus %	B rkk	vastaus %
1980	187		112	55		2000	402	67	99	64
1981	292	42	140	54		2001	421	68	110	62
1982	316	91	117	52		2002	422	74	119	60
1983	308	90	137	47		2003	440	73	116	74
1984	331	76	123	77		2004	403	83	108	78
1985	368	45	119	55		2005	391	55	112	61
1986	376	75	103	53		2006	429	72	124	66
1987	368	46	109	58		2007	428	77	122	80
1988	365	70	118	57		2008	408	76	104	60
1989	384	86	104	51		*2009	344	71	152	70
1990	382	58	100	49		2010	329	77	154	75
1991	380	64	119	65		2011	293	71	184	64
1992	395	73	97	82		2012	324	78	162	63
1993	412	71	106	83		2013	338	74	167	71
1994	400	61	97	67		2014	304	79	193	71
1995	383	73	119	62		2015	313	81	190	76
1996	384	55	111	61						
1997	377	60	137	53						
1998	350	66	141	57						
1999	378	60	103	56						

Taulukon alaviite. * 2009 muutos luvanmyynnissä.

Vuosina 1982, 1983 ja 1989 kalastusoikeudelliset ruokakunnat haastateltiin kattavasti, jolloin vastausaktiivisuus oli noin 90 %. Vuosina 1981, 1985 ja 1987 osa kalastajista haastateltiin ja osa tiedusteltiin postitse, saalistiedot saatiin 42–46 % kotitalouksista. Jos postitiedusteluun ei vastattu, lähetettiin uusintakysely tai lähestyttiin kalastajaa puhelinkontaktilla. Hyvään kattavuuteen pyrittiin eri tiedustelutavoilla, joita yhdistämällä voitiin vähentää saalisarviointia. 1990-luvun kalastusoikeudellisten ruokakuntien vastausaktiivisuus (65 %) pystyttiin nostamaan 2000-luvulla 75 %:iin (kuva 5, taulukko 3).

Paikallisilta vapakalastajilta, jotka tiedusteltiin postitse, saatiin saalistietoja useimpina vuosina hieinan passiivisemmin kuin verkkokalastusoikeudellisilta. Pitkällä ajanjaksolla vastausaktiivisuus oli 64 %, vaihdellen vuosittain 47–80 % (kuva 5). Myös vavalla kalastaneiden ruokakuntien saalistietoina käytettiin tutkimukseen toimitettuja, lohien suomenäytteiden myötä saatuja pyyntitietoja (kuva 4).

Kuva 5. Teno-Inarijoen paikkakuntalaisten ruokakuntien vastausaktiivisuus saalistiedusteluihin v. 1980–2016. *The reply activity (%) of catch inquiries of local households with different fishing rights. A=verkkokalastusoikeudellinen ruokakunta (household with traditional net fishing right), B=vapakalastusoikeudellinen ruokakunta (household with angling right).*

Jo aiemmin havaittiin Teno-Inarijoen paikkakuntalaisten kalastajien human-based -tutkimustapaan ja lohisaaliiden ilmoittamiseen liittyvä kulttuurisensitiivisyys, arkuus sukupolvelta toiselle siirtyvään ”hiljaiseen pyyntitietoon”. Annettuun saalistietoon liittyi yleisesti myös pelko, että tiedon perusteella lisätään perinnepyyntien säätelyä, mikä koettiin sekä henkilökohtaisesti että saamelaisväestöön kollektiivisesti kohdistuvana.

Yleisimmin saalistiedusteluun vastaamattomuuden syy oli kuitenkin kalastamattomuus tai saaliittomuus. Kalastavien henkilöiden joukossa oli myös periaatteellisista syistä vastaamattomia. Vuonna 1985 useat Nuorgamin alueen kalastajat kieltäytyivät antamasta saalistietoja, koska Norjan kalastusvalvonnalta oli tullut palautetta Alakönkään alueen ylivoimaisesti lohiverkkokalastuksesta (*”verkoja kuin hämähäkin seittejä”*). Muutamien hyvämuististen kalastajien mielessä valvojan huomautus aiheutti lohisaaliin ilmoittamattomuuden seuraavina 30 vuotena.

2010-luvulla eräät kalastajat ilmaisivat antavansa kesän saalistiedon, jos heille lisätään edeltäville vuosille taannehtivia lohisaaliita. Tenojoen korvauslain (v. 1991) herättämään vaihtokauppaan ei ryhdytty, saalistilastot jäivät entiselleen. Jokunen poronhoitaja oli myös ilmoittanut Tenojoen lohi-

saalistiedusteluun vastaamattomuuden syyksi sen, että Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen laiduntutkimusten perusteella paikallisten paliskuntien porolukumääriä oli pienennetty.

3.7. Tiedusteluilla myös oheistietoa lohenkalastuksesta

Saalistilastotutkimuksen velvoitteena oli selvittää ensisijaisesti vuotuinen lohisaalis. Lisäkysymyksiä kohdennettiin myös kalastussäädösten, -tapojen tai ympäristöolojen muutoksiin, vaikka kerätylle tiedolle ei tutkimusajankohtana ollut välitöntä tarvetta. Tenon lohenkalastuksen ”tietolaariin” tutkimus on voinut myöhemmin tukeutua antaessaan lausuntoja lohen hinnasta tai paikallisen kalastuksen luonteiden muutoksista. Vapaiden mielipiteiden, joskus kärkevänkin kritiikin ilmaisumahdollisuus vähensi jokavuotisen kyselyn vastausväsymystä – ja tärkeät lohisaaliit saatiin tilastoihin.

Lohiverkkojen ja patojen käyttöä kysyttiin tarkemmin seuraavasti:

- 1983 lohen kutualueet, nuottaus- ja kulutusalueet
- 1984 lohiverkkojen ja -patojen pyyntipaikkoja
- 1988–1990 käytetyt pato- ja verkkopaikat (nimet)
- 2001–2006 käytetyt pyyntitavat ja verkkopyydysten määrät
- 2007–2016 käytetyt pyyntitavat, verkkopyydysten määrät, yhteispyynti

Vuodesta 1985 lähtien tiedusteltiin lohenkalastuksen luonnetta, ammattimaisuutta (pääammatti, sivuammatti, satunnainen myynti), kotitarve- ja virkistyskalastusta. Lohen merkitystä paikallisen kotitalouden toimeentulon kannalta kysyttiin seuraavasti:

- 1982 lohen käyttö (kg) kotitaloudessa ja myytynä
- 2002 lohen myynti (kg) eri tahoille (jalostajalle, matkailijoille soutu palveluun kuuluvana ja/tai suoramyynninä)
- 2007 lohen myyntitavat (antoi lohta, myi lohta paikkakuntalaiselle/ jalostajalle/välittäjälle/ suoramyynninä loma-asukkaalle tai kalastusmatkailijalle sekä soutu palveluun kuuluvana)
- 2014 lohen myynti eri tahoille. Lisäksi soutu palveluloheen liittyvää käytäntöä kysyttiin tarkennettuna (saiko soutu palvelun ostaja saalislohet lisäkorvauksetta vai ostiko asiakas erikseen paikallisen soutajan osuuden saalislohesta)

Vuonna 1985 paikalliskalastajien kalastustiedusteluissa taustoitettiin edelleen avointa kysymystä, korvausta kalansaaliin menetyksestä. Ko. vuonna kysyttiin kotitalouden omistuksessa ja käytössä olevia kalastusvälineitä ja lohenkalastukseen liittyviä oheistöitä (veneenrakennus, vieheiden valmistus, verkkojen pauloitus).

Satunnaisina vuosina kartoitettiin paikallisten kalastajien mielipiteitä Tenojoen kalastuksen säätelytarpeista tai -vaihtoehtoista seuraavasti:

- 1991 kalastusmatkailijoiden säädökset
- 1998 kalastusmatkailijoiden erillismääräykset (lupa- tai saaliskiintiö)
- 1998 verkkopyyntirajoitukset
- 2005 alueelliset kalastajaryhmä- tai pyyntitapa kohtaiset rajoitukset

Paikallisten kalastajien mielipiteitä saatiin lisäksi mm. tutkimuksen ja saalisilmoitusmenetelmien kehittämistä, lohenkalastuksen aluehallintoon osallistamisesta ja luvanmyynnin järjestämisestä. Kalastajia haastettiin myös antamaan suuntaa osakaskuntien roolien yleisestä vahvistamisesta ja vastuusta lohenkalastuksen mitoittamisessa.

4. Lohisaaliiden arvioinnit pyyntitavoittain

4.1. Saalisarviointit 1973–1989

1970-luvun lohisaaliiden osalta tukeudutaan Toivonen & Heikinheimo-Schmid (1979) julkaisuun, jossa on esitetty Tenojoen paikalliskalastuksen tilastoituja lohisaaliita pyyntitavoittain ja jokialueittain. Vuosien 1973–1979 alkuperäiset saalishaastattelut taulukoitiin ja lohisaaliit tilastoitiin uudelleen lohkokuntakohtaisesti pääuomaan ja sivujokialueille. Uudelleen käsiteltyjen vuosien arvioituja kokonaissaaliita ei muutettu. Kattavasti haastateltujen vuosien (1974–1975 ja 1978–1979) yhtenäisenä tilastoidut lohen pato- ja lohiverkkosaaliit erotettiin toisistaan. Vuosille 1973 ja 1976–1977 arvioitiin pyyntitapa-kohtaiset lohisaaliit ko. vuosien haastatteluaineistojen perusteella. Arviointi perustui lohkokuntakohtaiseen, keskimääräiseen pato- ja verkkosaaliiseen (taulukko 4).

Useina 1980-luvun alkuvuosina Tenojoen saalistiedusteluun vastaamattomille lohisaalis arvioitiin ruokakuntakohtaisesti eri pyyntitavoille, jos eri verkkopyydysten määrä tai käyttö ei ollut tiedossa. Vuodesta 1988 lähtien saatiin lisätietoa verkoilla ja padoilla lohta pyytäneistä ruokakunnista ja myöhemmin myös pyynnissä olleista pyydysmääristä, joiden perusteella tarkennettiin pyyntitapa- ja pyydyskohtaista saalisarviointia lohkokunnittain (taulukot 4 ja 5).

Taulukko 4. Teno-Inarijoen paikalliskalastajien lohisaaliin pyyntitapa-kohtainen arviointi vuosina 1973–1989. Saalistiedustelutavat: H= haastattelu, T=tiedustelu postitse, (u)= uusintatiedustelu, P= puhelinkontakti, S= suomenäytteet tai kirjanpitokalastus, V= valvonnan tiedot pyydysistä/ eri pyyntejä käyttäneistä ruokakunnista. A = verkkokalastusoikeudellinen ja B= vapakalastusoikeudellinen ruokakunta, johon lunastettu kalastuslupa.

	Tiedustelut	kulkutus arviointi	patopyynti arviointi	verkkopyynti arviointi	A rkk vapa- pyynti arviointi	B rkk vapa- pyynti arviointi
1973	T	pyyntitapa	rkk/ pato	rkk/ verkko	rkk	
1974	HS	-	-	-	-	33% A rkk vapasaalis
1975	HS	-	-	-	-	33% A rkk vapasaalis
1976	HS	pyyntitapa	rkk/ pato	rkk/ verkko	rkk	33% A rkk vapasaalis
1977	HS	pyyntitapa	rkk/ pato	rkk/ verkko	rkk	33% A rkk vapasaalis
1978	HS	-	-	-	-	33% A rkk vapasaalis
1979	HS	-	-	-	-	33% A rkk vapasaalis
1980	HTS	-	rkk/ pyyntitapa	rkk/ pyyntitapa	rkk	rkk
1981	TS	rkk	rkk/ pyyntitapa	rkk/ pyyntitapa	rkk	rkk
1982	HTS	(rkk)	(rkk/pyyntitapa)	(rkk/pyyntitapa)	(rkk)	rkk
1983	HTS	-	-	-	-	rkk
1984	HTS	-	(rkk/pyyntitapa)	(rkk/pyyntitapa)	(rkk)	rkk
1985	HTS+V	rkk	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1986	HTS+V	rkk	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1987	HTS+V	rkk	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1988	HTS+V	rkk	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1989	HTS	-	-	-	-	rkk

Merkinnät : - ei arviointia, (rkk/pyyntitapa) vain vähäinen arviointi ko. pyydystä käyttäneille luparuokakunnille.

Taulukko 5. Teno-Inarijoen paikalliskalastajien lohisaaliin pyyntitapakohtainen arviointi vuosina 1990–2016. Saalistiedustelutavat: H=haastattelu, T=tiedustelu postitse, (u)=uusintatiedustelu, P=puhelinkontakti, S= suomenäytteet tai kirjanpitokalastus, (e) = sähköpostitiedustelu.

V= valvonnan tiedot pyydyksistä/eri pyyntejä käyttäneistä ruokakunnista.

A= verkkokalastusoikeudellinen

B= vapakalastusoikeudellinen ruokakunta, johon lunastettu kalastuslupa.

	Tiedustelut	kulutus arviointi	patopyynti arviointi	verkkopyynti arviointi	A rkk vapa- pyynti arviointi	B rkk vapa- pyynti arviointi
1990	T(u)S+V	rkk	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1991	T(u)S+V	rkk	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1992	T(u)S	-	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1993	T(u)S	rkk	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1994	HT(u)S+V	-	rkk/pyyntitapa	rkk/pyyntitapa	rkk	rkk
1995	HT(u)S+V	-	pato	verkko	rkk	rkk
1996	T(u)S+V	rkk	pato	verkko	rkk	rkk
1997	T(u)S+V	-	pato	verkko	rkk	rkk
1998	T(u)PS+V	-	pato	verkko	rkk	rkk
1999	T(u)PS+V	rkk	pato	verkko	rkk	rkk
2000	T(u)S+V	rkk	pato	verkko	rkk	rkk
2001	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2002	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2003	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2004	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2005	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2006	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2007	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2008	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2009	T(u)PS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2010	TPS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2011	TPS+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2012	TP(e)S+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2013	TP(e)S+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2014	TP(e)S+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2015	TP(e)S+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk
2016	TP(e)S+V	kulkuttaja	pato	verkko	rkk	rkk

Merkintä: - ei arviointia

4.2. Saalisarvioinnit 1990–2016

Vuodesta 2001 lähtien Teno-Inarijoen pyyntitapaokohtaiset saalisarvioinnit perustuivat ruokakuntien käyttämiin pyydysmääriin (taulukko 5). Pato-, verkko- ja kulkutuspyynnin arvioinnissa huomioitiin myös ulkopaikkakuntalaisten, perintöoikeudella kalastaneiden yhteispyyntisaaliit. Pyyntitapa- ja pyydyskohtainen lohisaalis arvioitiin Tenojoessa lohkokunnittain. Inarijoki oli kuitenkin omana yhtenäisenä vesialueenaan.

Lohisaaliiden mahdollisiin arviointeihin liittyivät mm. seuraavat osatekijät:

- Ruokakuntakohtaiset saalistiedot vrt suomunäytteet
- Kalastuksen valvojien pyydystiedot vrt kalastajien ilmoittamat pyyntitapaokohtaiset saaliit
- Kalastus padoilla ja kulkuttamalla vrt jaetut yhteissaaliit
- Ulkopaikkakuntalaisten, perinnöksi kalastusoikeuden saaneiden verkkopyyntisaaliit vrt yhteispyyntisaaliit
- Kalastus seisovalla lohiverkolla ja vavalla, lohisaalis useimmiten jakamaton
- Kalastajien tilakohtaiset kalastusoikeudet, osakkuudet useissa eri lohkokunnissa
- Tilakohtaiset patopaikat, ruokakunnan pääkalastajan ja puolison erilliset kalastusoikeudet
- Lohiverkkopaikkojen lyhytaikainen ja vaihtuva käyttömahdollisuus
- Kalastajan vapakalastusoikeuden vaihtuminen verkkopyyntioikeudeksi
- Kalastajan perinne lunastaa kalastuslupa vain ”varalta”
- Kalastajan ilmoittamattomuus saaliista, jos se on vähäinen tai sitä ei saatu lainkaan

4.2.1. Kulkutus

Muutamina vuosina kulkutussaaliita ei pystytty arvioimaan, mutta yhteissaalisilmoituksista ja suomunäytteistä saatiin lisätietoja. Vuosien 1990–1994 kulkutussaaliita tarkistettiin myöhemmin ja uudet arviot perustuivat tutkijan ”hiljaiseen tietoon” ja tapakulttuurin, jossa kulkutuspartnerit, venekunnat olivat vakiintuneet.

Kulkutussaaliin arviointi tarkentui, kun Tenojoen kalastuksen valvonta luetteloi kulkuttavat henkilöt tilastotutkimuksen käyttöön. Kulkutussaalis arvioitiin kalastajakohtaisesti, mikä ei oleellisesti poikennut aiemmasta ruokakuntakohtaisesta saalisarvioinnista, koska vain muutamissa kulkuttaneissa venekunnissa kalastivat saman ydinperheen jäsenet. Useimmiten kulkutettiin yhdessä lähisukulaisen kuten veljen, serkun, siskonmiehen tai vävyn kanssa, joilla oli omat ruokataloudet.

Kulkutuskalastusoikeus katsottiin olevan venekunnalla, jossa kalastusoikeudellisen kulkuttajan saattajana apulaisena sai olla myös paikallinen vapakalastaja. Kulkutuskalastus Tenojoen pääuomassa, Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan alueella yleistyi myös niillä osakaskiinteistöjen omistajilla, joiden pääasiallinen lohenkalastus kohdistui Utsjoen sivujokialueille.

4.2.2. Pato- ja verkkopyynti

Pato- ja verkkosaaliiden arviot kohdennettiin kalastajan ilmoittaman kiinteistön/tilan määrittämään lohkokuntaan, jos valvonnan pyydyskartoituksessa pyyntipaikkaa ei toisin todennettu.

Patojen rakentamiseen ja pyyntiin asettamiseen tarvittiin kalastajien yhteistyötä, joten yhteispyynti ja saaliinjako oli yleinen tapa. Patopyyntiä harjoitettiin usein kahden ruokakunnan yhteispyyntinä, jolloin toisen antamaa saalistietoa voitiin soveltaa myös vastaamattomalle ruokakunnalle. Joskus ”vastuullisempi” patoruokakunta ilmoitti koko padon lohisaaliin. Yksittäisessä tapauksessa yhden padon lohisaalista ilmoitti kolme eri ruokakuntaa, kukin oman saalisosansa.

Verkkopyyntiä harjoitettiin useimmiten yksin, yhdellä tai kahdella lohiverkolla, joten saalistietoa ei tulkittu ruokakuntien yhteissaaliina. Muutamat henkilöt kalastivat kuitenkin lähisukulaisten kanssa samoilla verkoilla, jolloin vastaamattomalle ruokakunnalle voitiin arvioida suuntaa-antava saalis. Saalistiedon tulkinnassa auttoi taustatieto kalastavien henkilöiden sukulaissuhteesta ja/tai mahdollisesti yhteisen kantatilan osa-omistuksesta. Tilajakojen yhteydessä lohien verkkopyynnillä oli mahdollisuus tehostua lähes rajattomaksi. Lohiverkkopyynnin saalisarviointi oli puutteellista, jos valvonta ei tavoittanut satunnaisempia kalastajia.

Inarijoki käsiteltiin yhtenä aluekokonaisuutena ja vastaamattomien ruokakuntien saalisarviointi tehtiin jokikohtaisena siten, että Inarijoen pato- ja verkkosaaliiden arvioinnissa käytettiin lohkokunnasta riippumattomia keskimääräisiä pato- tai verkkosaaliita. Tietosuojasysteemiä Inarijoen lohisaaliiden koostetilastointi tehtiin yhtenä kokonaisuutena siten, että pato-, verkko- ja satunnainen nuottasaalis yhdistettiin.

Jos valvonnan pyydyskartoituksessa tilanimien perusteella kalastajiksi ilmenivät ikääntyneet (nais)henkilöt, jotka eivät kalastaneet lainkaan, todelliset kalastajat etsittiin mm. ulkopaikkakuntalaisista perillisistä, joiden ilmoituksista löytyi ko. pyydysten lohisaaliita.

Perinteiset pyydykset edellyttivät jatkuvaa verkkojen kokemista, puhdistamista, olosuhteiden seuranta, jotta pyyntiteho pysyi hyvänä. Verkkopyynneissä saatettiin käyttää ”varamiesjärjestelmää”, jolloin verkkopyyntisaalista ilmoitti tai verkkolohinäytteitä toimitti myös vapakalastaja, jolle oli tilapäisesti luovutettu kalastusoikeutta ja sovittu pyydysten kokemisesta. Ilmoitetulle saaliille löytyi useimmiten ”kotiosoite”.

4.2.3. Vapapyynnit

Vapakalastuksen saalisarviointi perustui vuosittain lohkokuntakohtaisesti lunastettuihin kalastuslupiin, jotka tiivistettiin ruokakuntakohtaisiksi. Vapalohisaalis kohdennettiin yleensä ruokakunnan lähiosoitteen mukaiseen lohkokuntaan. Jos kalastuskohteesta oli tarkempaa taustatietoa, vapasaalis kohdennettiin sen mukaisesti. Lohta soudettaessa esim. Utsjoen kirkonkylän ja Vetsikon lohkokuntien välisillä vesialueilla, kalastusalue perustui kalastajan saalisilmoitukseen. Vuodesta 2010 lähtien kysyttiin tarkemmin vapapyyntitapa (rannalta ja soutamalla) ja lohkokunta.

Lohien vapakalastussaalet arvioitiin ruokakuntakohtaisesti, minkä katsottiin olevan käytännöllisin arviointityyppi. Kalastajaryhmien vapasaalisarviointi tehtiin erikseen. Vapakalastajaryhmien välillä oli kuitenkin vaihtuvuutta. Kuntaan muuttaneet uudisasukkaat lunastivat aluksi kuntalaisen yleisen vapaluvan, mutta asettuessaan pysyvämmiin alueelle, osa heistä osti kalastusoikeudellisen tilan myötä vastaavan lupatyyppin. Muutamat kalastajat vaihtelivat vuosittain kalastajaryhmästä toiseen. Tilastoissa noudatettiin ruokakunnan pääasiallisen kalastajan omaa ilmoitusta oikeudellisesta ryhmästään ja mahdolliset perheenjäsenet sijoitettiin samaan kalastajaryhmään.

Vuonna 2009 paikallislupien myynnissä tarkennettiin lohiverkkopyyntien todellista käyttöä, jolloin osa kalastusoikeudellisista kalastajista ryhmiteltiin pysyvämmiin vapakalastusoikeudellisiin. Joissain ruokakunnissa haluttiin kuitenkin lunastaa pääkalastajalle edelleen verkkokalastukseen oikeuttava lupa, vaikka lohta pyydettiin vain soutamalla.

Yleisimmin paikkakuntalaiset vapakalastivat, soutivat lohta yksin, joten annettuja saalistietoja ei tulkittu eri ruokakuntien yhteissaaliina. Taustatietoihin perustuva arvio saaliittomuudesta tehtiin niille yhden (nais)henkilön ruokakunnille, joilta vuodesta toiseen ei saatu saalistietoja eikä heidän kalastuksestaan ollut muitakaan havaintoja. Jos kalastusoikeudellinen henkilö ilmoitti vain verkkopyyntisaaliita, se tulkittiin, ettei vapapyyntiä käytetty lainkaan, joten vapasaalista ei arvioitu.

Vapasaalistilastoinnin tutkimattomana erityiskysymyksenä oli kalastusmatkailijan kanssa jaettu soutu- ja saalis. Kun Tenojoen lohenkalastus muuttui ammattimaisesta, kaupallisesta kalastuksesta kalastusmatkailuun ja siihen liittyviin soutu- ja saalispalveluihin, paikallisen soutu- ja saalisalan kanssa saatu lohisalis tilastoitui puoliksi soutu- ja saalisalan ostajalle. Joinakin vuosina paikkakuntalaisten saalistiedusteluissa kysyttiin soutu- ja saalisalan lohien tai niiden puolikkaiden kohtaloista, mutta käytäntö oli niin kirjavaa, ettei paikallislaaliin arvioinnissa katsottu tarpeelliseksi puida yhteislaaliin jakoa tai sen korvaustapoja. Sekä 1970 että 2000 -luvulla oli yksittäistapauksia, jossa paikkakuntalainen oli ostanut soutu- ja saalisalan kalastusmatkailijalta lohienpuolikkaan siksi, että saalislohiyksilö oli ollut liian suuri kotipakastimeen, etelään kuljetettavaksi.

4.3. Tenojoen kalastuksen valvonnan virka-apu saalisarviointiin

4.3.1. Suomen kalastuksen valvonnan pyydys- ja pyyntikartoitukset

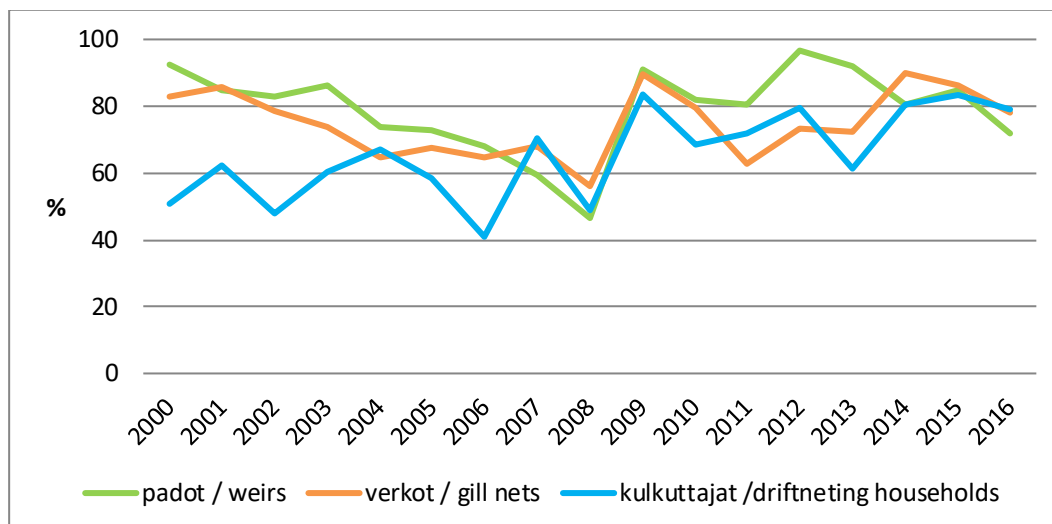
Vuodesta 1985 lähtien, muutamia vuosia lukuun ottamatta kalantutkimus sai saalistilastoinnin tueksi virka-apua Tenojoen kalastuksen valvonnalta, joka kartoitti pyynnissä olleita lohiverkkoja ja -patoja sekä niillä kalastaneita henkilöitä. Pyydyskartoitukset vahvistivat kalastajilta saatuja saalistietoja. Valvonnan pyydystietoja käytettiin myös pyydyskohtaisen saalisarvioinnin perusteina ruokakunnille, joilta ei saatu lainkaan saalistietoja.

Suomen puolella toteutettu valvonta oli luonteeltaan ”jatkuvaa”, kalastuskauden aikana tapahtuvaa kausivalvontaa. Varhaisimpina virka-apuvuosina (1980-luku) tutkimustarkoitukseen pyydettiin kartoitukset kolmelta eri ajankohdalta: kesäkuun lopusta, heinäkuun aktiivisimmalta kalastusajankohdalta ja elokuun puolivälistä. Keskeisin kalastusalue tuli yleensä kartoitetuksi, puutteita havainnoissa saattoi olla Inarijoen yläjuoksun ja Nuorgamin satunnaisten lohiverkkojen osalta.

Vuodesta 1999 lähtien Tenojoen valvonnalta saatiin tietoja kulkuttajista. Alkukesän hetkellistä kulkutusta oli kuitenkin haasteellista dokumentoida. Jos kulkutuksen seuranta tehtiin ranta-alueilta, joen katvealueen kalastajat jäivät huomioimatta. Esimerkiksi vuonna 2006 valvonnan kattavuus kulkuttajista oli 40 %, koska alajuoksun kulkuttajista saatiin puutteellisesti havaintoja (kuva 6).

Vuosina 2000–2016 Tenojoen kalastuksen valvonnan antamat pyydystiedot kattoivat pyynnissä olleista padoista keskimäärin 80 % ja lohiverkoista 75 % (kuva 6). Lohiverkkoja tarkemmin valvonta havaitsi padot, koska ne rakennettiin määrätuille paikoille ”pysyvämmäksi”, pitempiaikaiseen pyyntiin. Lohiverkoilla sen sijaan voitiin pyytää melko vapaasti useilla eri paikoilla, satunnaisemmin ja lyhytjaksoisesti.

Vuonna 2008 valvontatietoa saatiin poikkeuksellisesti vain osasta rajajokea, Yläkönkäältä yläjuoksulle, jolloin kattavuus pyynnissä olleista padoista oli 47 % ja lohiverkoista 56 %. Ko. vuonna pato- ja verkkopyydysmäärien käytöstä pyydettiin lisätietoja alueen osakaskunnilta.

Kuva 6. Tenojoen kalastuksen valvonnan (FIN) havaitsemien patojen (kpl), lohiverkkojen (kpl) ja kulkuttajamäärien (ruokakunta) kattavuus (%) saalistilastointiin eri tavoin koostetuista pyydysistä/kalastajista vuosina 2000–2016. *The percentage of weirs, gill nets and driftnetting households registered by Teno river guarding compared with the total numbers of traps in final catch statistics in 2000–2016.*

4.3.2. Suomen ja Norjan valvonnan pyydyskartoitukset

Teno-Inarijoen rajajokialueella myös Norjan kalastuksen valvonta teki pyydyslaskentoja, joista saatiin vertailutietoa. Vuonna 2011 Norjan valvonta havainnoi pyydysiä kesäkuun lopussa sekä heinäkuun ja elokuun puolivälissä. Valvonta kattoi koko rajajokialueen, Inarijoen yläjuoksu jäi kuitenkin elokuussa havainnoimatta. Suomen että Norjan valvonnan kartoittamat pyydysmäärät olivat kokonaismäärältään lähes yhtenevät, mutta lohkokuntakohtaisissa pyydysmäärissä oli huomattavia eroja (taulukko 6). Valvontatiedot poikkesivat toisistaan erityisesti Nuorgamin alueen patojen lukumäärissä (5 tai 9 patoa), Nuorgamin verkkomäärissä (15 tai 26 verkkoa) ja Inarijoen alueen verkkojen määrissä (23 tai 14 verkkoa).

Taulukon (6) mukaan lohisaalistilastoinnissa käytettiin perustietoina Suomen kalastuksen valvonnan kartoittamia pyydysmääriä, joita täydennettiin kalastajien omilla ilmoituksilla. Verkkopyydysmäärien vaihtelua saattoi aiheuttaa se, että yksittäisellä verkkopaikalla kalasti kaksi eri kalastajaa, kumpikin eri ajankohtana, jolloin saalistiedustelussa molemmat ilmoittivat erikseen omat lohisaaliinsa omista verkoistaan. Saalistilastoinnissa ei ollut mahdollista selvittää eri verkkopyyntipaikkojen yhteis/erilliskäyttöä vastaavalla tavalla kuin yksittäisten patojen yhteispyynnissä.

Taulukko 6. Tenojoen kalastuksen valvonnan (FIN/NOR) kartoittamat pato- ja lohiverkkopyydyskäytöt lohkokunnittain Suomen puolella sekä saalistilastoinnissa käytetyt pyydysmäärät vuonna 2011.

PADOT	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki kk	Outakoski	Inarijoki	YHTEENSÄ
FIN valvonta	5	5	4	15	0	29
NOR valvonta	9	5	4	12	0	30
Saalistilastointi	9	6	4	15	2	36
LOHIVERKOT						
FIN valvonta	15	3	2	28	23	71
NOR valvonta	26	3	4	26	14	73
Saalistilastointi	22	5	8	41	37	113

5. Lohisaaliit pyyntitavoittain ja alueittain

5.1. Kulkutus eli ajoverkkopyynti Tenojossa

Tenojoen kalastussäädökset rajoittivat kulkutuspyyntiä mm. seuraavasti:

- Pyyntikausi oli 9.5.–20.6. (v. 1961–1978) ja 9.5.–15.6. (v. 1979–1989) ja 20.5.–15.6. (v. 1990–2016)
- Viikoittainen pyyntiaika oli 4 vuorokautta (v. 1953–1978) ja 3 vuorokautta (v. 1979–2016)
- Saman tilan osalta sai käyttää samanaikaisesti vain yhtä kulkutusverkkoa (v. 1990–2016)

Tenajokivarren kiinteistöille, taloille on vahvistettu 21 kulkutusaluetta ns. erityisinä etuuksina. Yksi kulkutusalue vahvistettaneen edellisten lisäksi vielä Maa- ja metsätalouden osastoissa. Useimmat kulkutusalueet ovat valtion vesialueilla, mutta kulkutuspaikkoja on myös yksityisellä ja lohkokunnan yhteisvesialueella. (alustava ennakkotieto MML/Pasi Rinne 2020).

Inarijoessa ei ole erityisperusteisia kulkutuspaikkoja. Tenojoen pääuomassa, Outakosken lohkokunnan alueella on yhteensä 7 kulkutusaluetta, joista useimmat välillä Levajokisuus–Yläköngäs. Tenojoen yläjuoksun ylin kulkutusalue on Akujokisuussa. Utsjoen kirkonkylän lohkokunnan alueella on 8 ja Vetsikon lohkokunnan alueella 4 erityisperusteista kulkutusaluetta. Nuorgamin lohkokunnan alueella on 2 erityisen etuuden kulkutusaluetta, Bildamossa ja Alakönkään koskialueen valtion vesialueilla.

Todennäköisesti lohta kulkutettiin muillakin alueilla kuin erityisen etuuden vahvistetuilla jokikohteilla.

Liite (2): Erityisen etuuden kulkutuspaikat lohkokunnittain.

5.1.1. Kulkutusaika ja ajankohta

Kymmenien vuosien seurantatietojen perusteella jäät lähtivät Tenon keskijuoksulta keskimäärin toukokuun viimeisellä viikolla. Jäidenlähdön ajankohdassa oli kuitenkin huomattavaa vuosien välistä vaihtelua. Varhaiskesän kalastustapana kulkutuksen aloitusta sääteli kevättulva, jolloin vedenkorkeuden vaihtelua aiheuttivat tunturiylängöiltä sulavat lumet ja mahdolliset alkukesän sateet. Vuonna 1996 Tenojoen tulva jatkui heinäkuulle asti estäen lähes kokonaan kulkutuskalastuksen. Kulkutuspyynti oli tehokkainta virtaaman ollessa vähenemässä, vielä hieman sameassa vedessä, jossa lohi ei pysty havaitsemaan vapaassa virrassa ajalehtivää verkkopyyntiä.

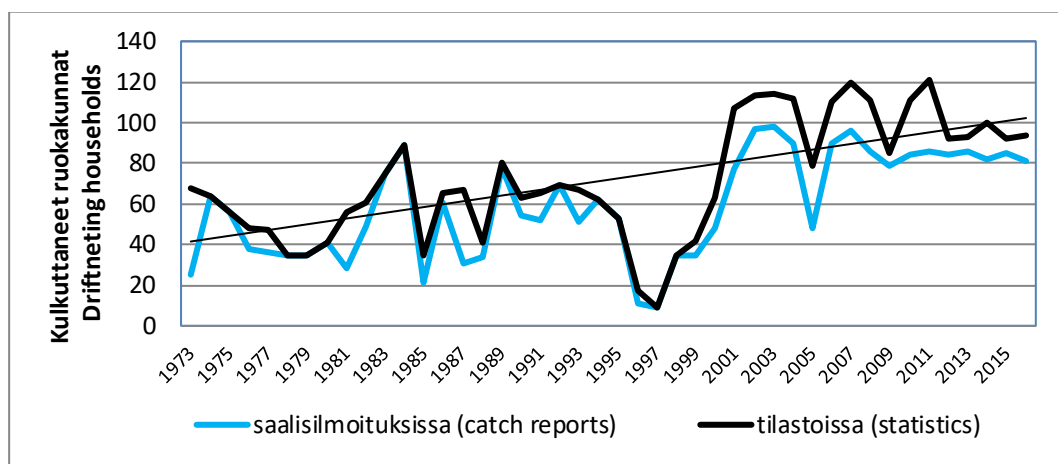
Kulkutus oli erittäin harvoin mahdollista kalastussäätöjen (v. 1961–1989) sallimana aloitusajankohdaksi, toukokuun alussa. Kulkutuspyynti painottui kesäkuun alun kahdelle viikolle, jolloin oli mahdollisuus saada kookkaita nousulohia kohtuullisella pyyntiponnistuksella.

Vuoden 1989 kalastussäännössä viikoittainen kulkutusaika rajoitettiin kolmeen viikonpäivään, maanantai-illasta keskiviikkoilta. Yksittäinen rajoitus ei vähentänyt oleellisesti kulkutussaaliita, koska maanantai-iltoina, viikonlopun rauhoituksen jälkeen nousulohimäärät olivat runsaimmat. Loppuviikkoa kohti kaikkien verkkopyyntien saaliit vähenevät.

5.1.2. Kulutuspyynnissä 10–120 ruokakuntaa

Kulkuttaneiden ruokakuntien määrä lisääntyi 1970-luvun 50 ruokakunnasta 2000-luvun 100 ruokakuntaan. Vuodesta 2001 lähtien Tenon kalastusvalvonta seurasi alueellista kulkutuskalastusta, jolloin saalis- ja kalastustilastointiin saatiin oleellinen parannus. Enimmillään Tenojoessa kulkutti 120 ruokakuntaa vuosina 2007 ja 2011 (kuva 7).

Kulkuttavien ruokakuntien arvioidut määrät 1970 ja 1980 -luvuilla olivat keskenään vertailukelpoisia, koska tuolloin saaliit haastateltiin melko kattavasti. 1990-luvun postitiedusteluilla saatu tieto kulkutuksesta oli puutteellista, mutta esimerkiksi vuosien 1996 ja 1997 kulkutusolosuhteet olivat poikkeuksellisen huonot, että kuvan (7) kulkuttajamäärät voivat olla lähes todellisia.

Kuva 7. Tenojoessa kulkuttaneet ruokakunnat vuosina 1973–2016. *The numbers (in catch reports and statistics) of the households using driftnets in the River Teno in years 1973–2016.*

Kulkuttajamäärän kasvuun vaikutti mm. kulkutusoikeuden käyttöön liittyvät epäselvyydet. Säädöksissä oli maininta tilakohtaisesta oikeudesta, jolloin esimerkiksi jakamattoman tilan oikeutta ei olisi voinut käyttää samanaikaisesti kahdessa eri venekunnassa. Yksittäisen osakastilan kulkutukseen oikeutavan osakkuuden määrää ei valvottu, koska Tenojoen kalastuksen valvonnalle ei kuulunut kalastusoikeudellinen seuranta. Kulutuspaikkeen lisääntymiseen ei reagoitu myöskään osakaskunnissa, niissä vahvistettujen pyydysyksiköintien puitteissa. Yleinen käytäntö lienee ollut ohjeistus, että ”venekunta voi kulkuttaa, jos toisella kalastajalla on vähänkään kalastusoikeudellisen tilan osakkuutta”. Näinollen vanhan kantatilan useilla pienillä lohkotiloillakin oli kulkutusmahdollisuus koko kulkutusajalle.

Pääsääntöisesti paikkakunnalle muuttaneet uudisasukkaat eivät kulkuttaneet itsenäisesti, vaikka heillä olisikin ollut riittävä määrä osakkuutta. Ajoittain he kuitenkin osallistuivat yhteispyyntiin paikallisten kanssa. Vuosina 1984–2016 myös osa niistä ulkopaikkakuntalaisista henkilöistä, jotka olivat perineet kalastusoikeutta, kulkuttivat keskenään tai yhdessä paikkakuntalaisten sukulaistensa kanssa.

Kulutus mainittiin jo ensimmäisissä kalastussäädöksissä (v. 1873). Kulutus yleistyi, kun sauvomisen sijasta veneisiin saatiin perämoottorit. Moottoriveneillä päästiin vuolaassakin virrassa nopeasti uudesta hyvälle kulkutuspaikalle, jolloin yksittäinen venekunta saattoi heittää kulkutusverkkoja useita kertoja kalastusvuorokaudessa.

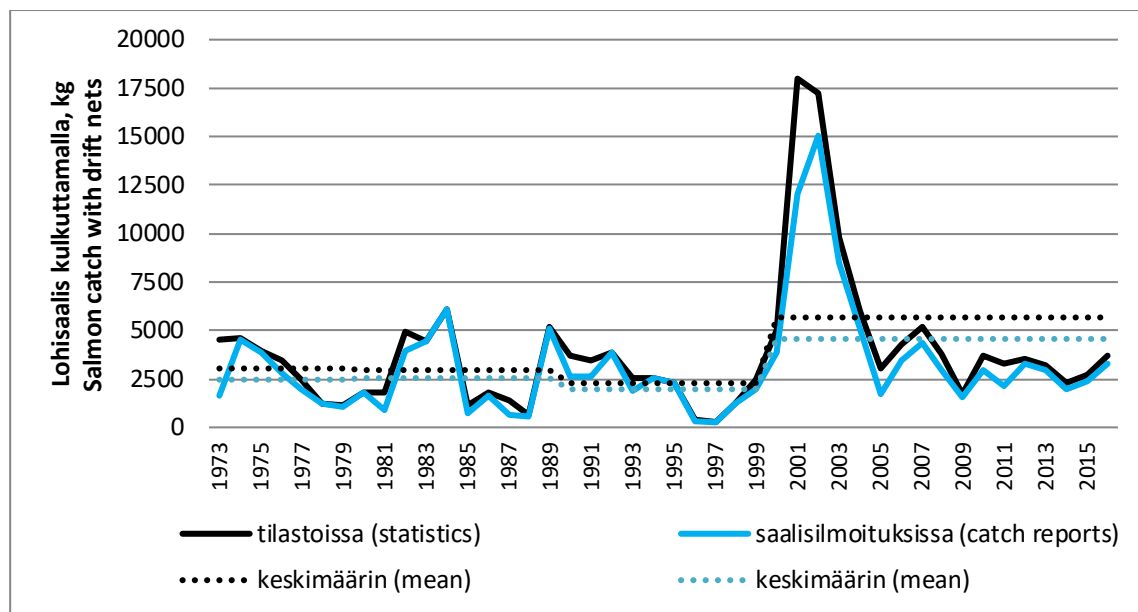
Kulkutusta tehosti myös verkkomateriaalien kehittyminen, mihin kiinnitettiin enemmän huomiota 1980-luvun kalastussäännössä (liite 8).

5.1.3. Kulkuttamalla 300–18 000 kiloa lohta vuosittain

Tilastointiajanjakson suurimmat kulkutussaaliit, lähes 18 tonnia, saatiin vuosina 2001 ja 2002. Pienimmät, 380 ja 280 kilon kulkutuslohisaaliit tilastoitiin vuosilta 1996 ja 1997.

1970 ja 1980 -luvuilla keskimääräinen kulkutuslohisaalis oli noin 3 tonnia ja 1990-luvulla 2,2 tonnia. 2000-luvulla vuotuinen keskimääräinen kulkutussaalis oli 5,6 tonnia (kuva 8).

Tilastoitua kulkutussaalista selittää osittain saalisarviointiperusteen puute (1990-luku), kalastuspaineen huomattavat muutokset sekä erityisesti alkukesän luonto-olosuhteiden ja lohikantojen luonnollinen vaihtelu.

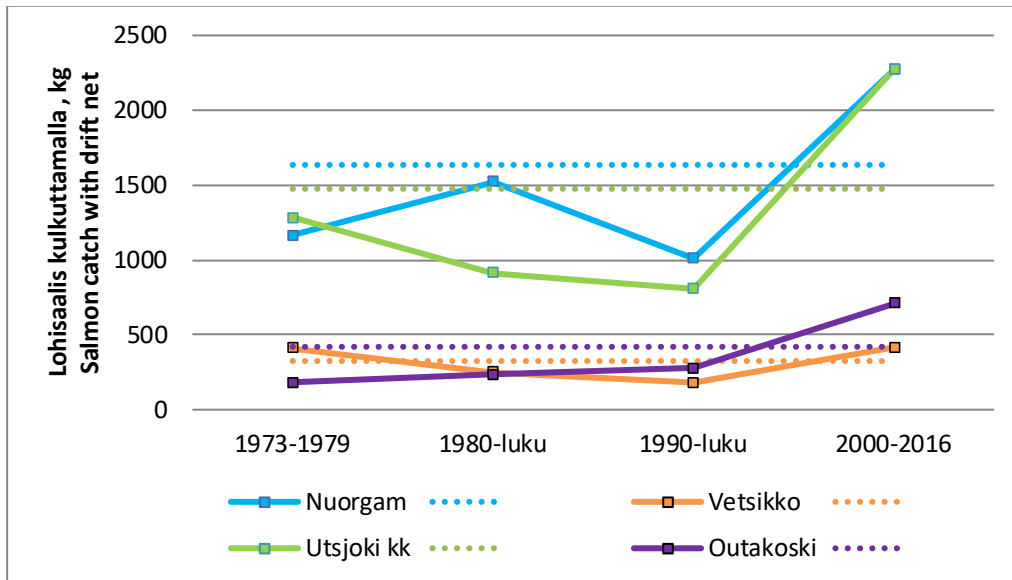
Kuva 8. Tenojoen ilmoitetut ja tilastoidut lohisaaliit kulkuttamalla vuosina 1973–2016. *The reported and estimated (statistics) catches with drift nets in the River Teno in years 1973–2016.*

5.1.4. Kulkutussaaliit lohkokunnittain

Kulkutuskalastus yleistyi ja laajeni, kun Utsjoen sivujokialueen ja kylätaajaman kalastajia aktivoitui kulkuttamaan pääuomassa, Utsjoen kirkonkylän alueella sekä Nuorgamin Alakönkään alapuolisilla vesialueilla, Boratbokcan vuolaissa väylissä. Kulkutusoikeuden käyttöä tarkennettiin vähitellen siten, että pyyntitapa oli mahdollista vain sen lohkokunnan alueella, johon kalastajan kiinteistöllä oli osakkuutta. Lohkokuntaakohtaisista kalastusoikeuksista riippumatta kulkutussaaliit tilastoitiin todennetun tai ilmoitetun kalastusalueen mukaisesti. Nuorgamin alueelle tilastoitiin näin ollen myös Utsjoen kirkonkylän alueen kalastajien kulkutussaaliita.

Vuonna 2012 selkiytettiin, että Boratbokcassa, valtion vesialueella sai kulkuttaa vain ne Nuorgamin alueen seitsemän porotilaa, joille vesialue oli annettu 1980-luvulla porotiloja perustettaessa. Kun tehokkain kalastusalue rauhoittui, kulkutuspaikasta siirtyi Utsjoen kirkonkylän alueelle.

Kaikissa lohkokunnissa saatiin poikkeuksellisen suuret kulkutussaaliit vuosina 2000–2003, jotka näkyivät 2000-luvun kulkutussaaliissa siten, että Nuorgamin ja Utsjoen kirkonkylän alueen keskimääräiset, vuosittaiset kulkutussaaliit olivat 2,3 tonnia ja Outakosken alueella 700 kiloa. 2000-luvulla Vetsikon lohkokunnassa keskimääräinen kulkutussaalis, 400 kiloa oli sama kuin 1970-luvulla (kuva 9).

Kuva 9. Kulkuttamalla saatu keskimääräinen lohisaalis Tenojoesta lohkokunnittain eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. Mean salmon catches with drift nets of the River Teno in four administrative areas (Nuorgam, Vetsikko, Utsjoki kk, Outakoski) in different periods in 1973–2016.

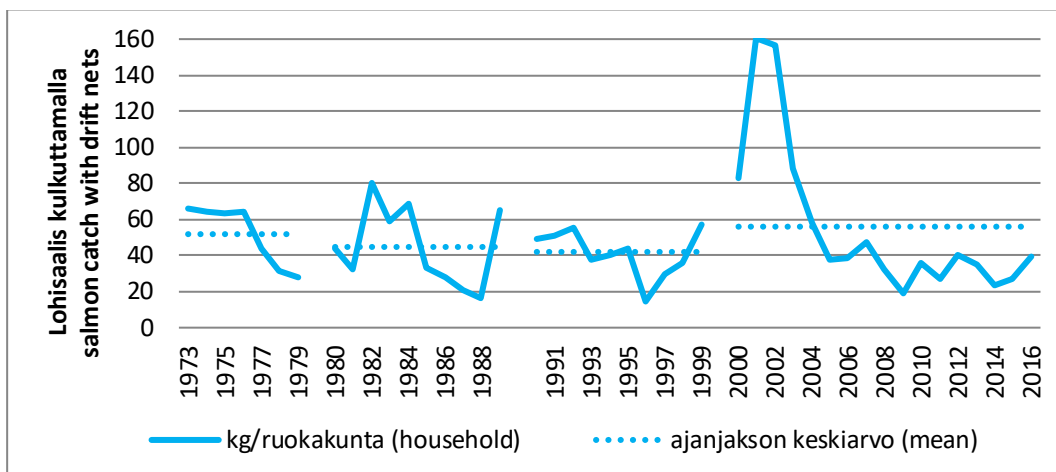
Liitteissä (3a ja 3b) Tenojoen kulkutuslohisaaliit lohkokunnittain vuosilta 1973–2016.

5.1.5. Kulkuttamalla 49 kiloa lohta ruokakuntaan

Kulkutuksen ruokakuntaakohtaiset keskisaaliit arvioitiin kulkutussaalista ilmoittaneiden perusteella, missä huomioitiin mahdollinen yhteispyyntisaalis. Ruokakuntaakohtaiset kulkutuslohisaaliit olivat lähes samansuuruiset kuin kalastajakohtaiset kulkutussaaliit.

Huonoina kulkutusvuosina Tenojoen pääuomassa kulkuttaneen ruokakunnan keskimääräinen lohisaalis oli 14–15 kiloa. Ennätykselliset yksikkösaaliit, ruokakuntaakohtaisesti 160 kiloa kulkutuslohta, tilastoitiin vuosina 2001 ja 2002 (kuva 10).

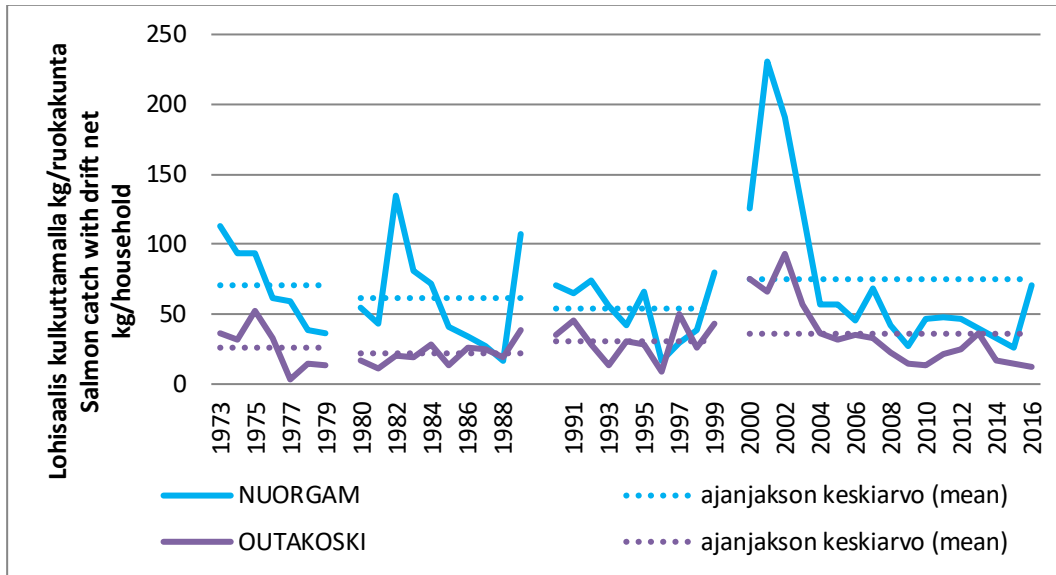
Ruokakuntaakohtaiset kulkutussaaliit vaihtelivat lohkokunnittain. Pitkän seuranta-ajan ruokakuntaakohtainen kulkutuslohisaalis oli Nuorgamissa 66 kiloa, Utsjoella 49 kiloa, Vetsikossa 38 kiloa ja Outakoskella 30 kiloa.

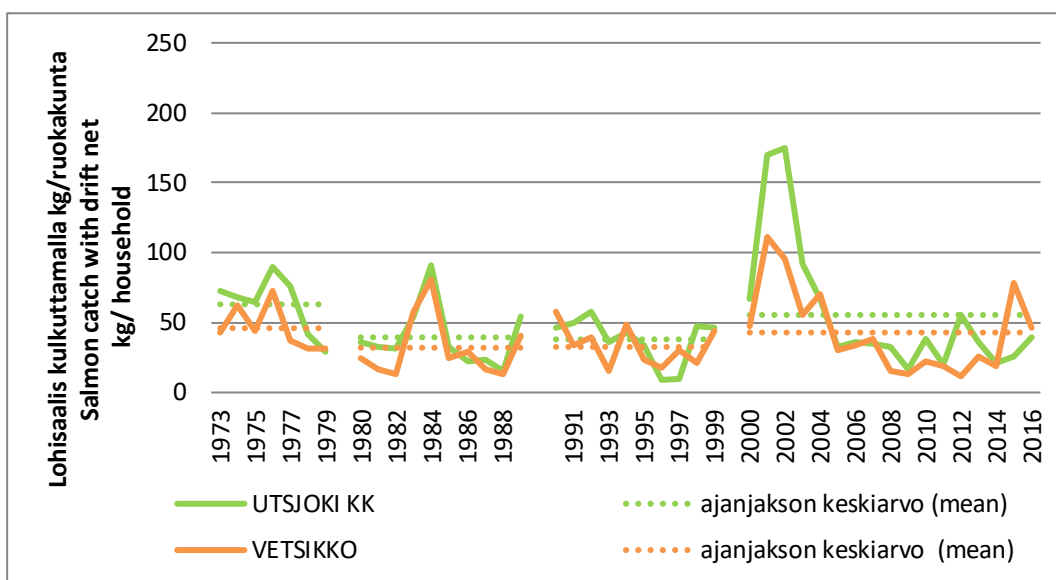
Kuva 10. Ruokakuntaakohtainen kulkutuslohisaalis Tenojoesta vuosina 1973–2016. CPUE, salmon catch with drift net per household in the River Teno in years 1973–2016.

Kuvan (11) mukaan Tenojoen alajuoksulla, Nuorgamin lohkokunnassa tavoitettiin heti kesäkauden alussa mereltä palaavia kutulohia ja saatiin suurimmat yksikkösaaliit, vaikka pyytäjiä oli paljon (v. 2001: 230 kiloa/ruokakunta). Yläjuoksulla, Outakosken lohkokunnassa saatiin pienimmät kulkutus-saaliit (v. 1996: 9 kiloa/ruokakunta).

Tenojoen keskijuoksulla, koski-Tenolla, Vetsikon ja Utsjoen kirkonkylän lohkokunnissa ruokakunta-kohtaiset kulkutussaaliit olivat vuosittain lähes samansuuruisia. Kuitenkin vuosina 2001 ja 2002 Utsjoen kirkonkylän lohkokunnassa kalastaneen ruokakunnan kulkutuslohisaalis oli noin 170 kiloa ja Vetsikon lohkokunnassa 100 kiloa (kuva 12).

Kuva 11. Ruokakuntaakohtainen kulkutuslohisaalis Nuorgamin ja Outakosken lohkokunnissa vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch with drift net per household) in the River Teno in Nuorgam and Outakoski administrative areas in years 1973–2016.

Kuva 12. Ruokakuntaakohtainen kulkutuslohisaalis Utsjoen kirkonkylän ja Vetsikon lohkokunnissa vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch with drift net per household) in the River Teno in Utsjoki kk and Vetsikko administrative areas in years 1973–2016.

5.2. Lohen patopyynti Tenojoessa

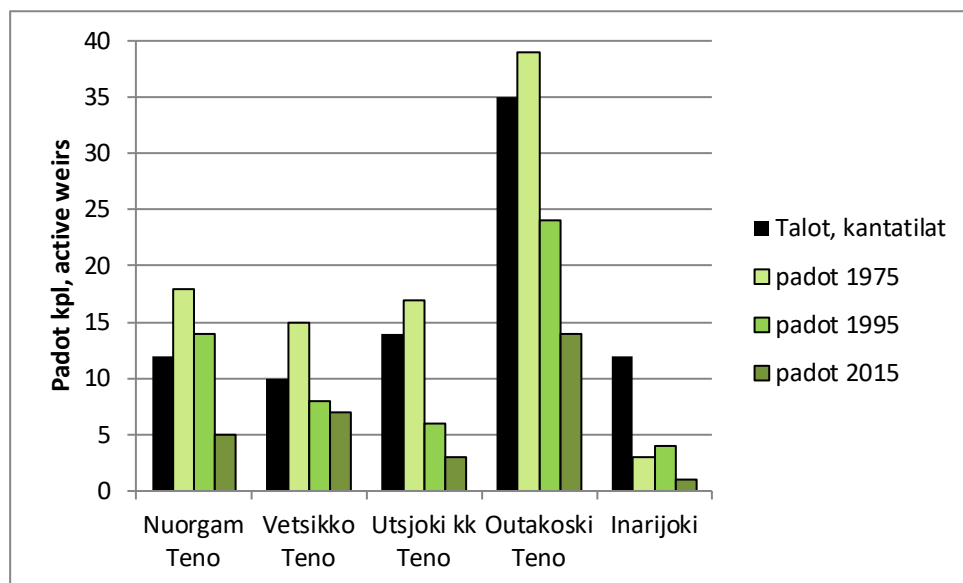
Seuranta-ajanjaksolla Tenojoen kalastussäädökset rajoittivat patopyyntiä mm. seuraavasti:

- Pyyntikausi oli 1.5.–31.8 (v. 1938–1989) ja 20.5.–31.8. (v. 1990–2016)
- Viikottainen pyyntiaika oli 4 vuorokautta (v. 1953–1978) ja 3 vuorokautta (v. 1979–2016)
- Tilakohtaisesti sai kalastaa enintään 2 padolla tai samanaikaisesti 1 padolla ja 1 verkolla (v. 1972–2016)
- Patoa sai käyttää vain vanhoihin nautintoihin perustuvassa patopaikassa (v. 1983–1989) tai patojen käyttö rajoittui vain lailliseen perusteeseen nojautuviin patopaikkoihin (v. 1990–2016)

Liitteen (2) mukaan Maanmittauslaitoksen kiinteistömääritystoimituksissa on vahvistettu Teno-Inarijokeen yhteensä noin 280 erityisiin etuuksiin perustuvaa patopaikkaa. Patopaikat ovat pääosin Tenojoessa. Nuorgamin alueella on 12 kantatilalla 42 patopaikkaa ja Vetsikossa 10 kantatilalla 48 patopaikkaa, Utsjoen kirkonkylän alueella 12 kantatilalla 43 patopaikkaa. Outakosken lohkokunnassa ja Inarin kunnan puolella Teno-Inarijoessa on 45 kantatilalla 140 patopaikkaa, joista 3 on poikki-patoa. Edellisten lisäksi useiden Utsjokivarren tilojen yhteisomistuksessa on 4 patopaikkaa, joista yksi on Nuorgamin alueella (alustava ennakkotieto MML/Pasi Rinne 2020).

Talokohtaisesti eniten patopaikkoja (4,8/kantatila) on Vetsikossa. Yksittäisellä talolla voi olla 1–9 omaa patopaikkaa, joillakin taloilla omien lisäksi vielä muutamia toisen tilan kanssa yhteisiä patopaikkoja. Taloille on aikoinaan annettu useita patopaikkoja siksi, että joillakin patopaikoilla pyynti onnistuisi alkukesästä ja toisilla patopaikoilla myöhemmin kalastuskauden aikana. Kantatilakohtaiseen enimmäispatomäärään (n. 85 tilaa x 2 patoa) sovellettuna, Teno-Inarijoessa olisi vuoteen 2017 asti saanut samanaikaisesti olla enimmillään 170 patoa pyynnissä.

Kuvan (13) mukaan kalastuskaudella 1975 Teno-Inarijoessa oli pyynnissä 100 patoa, joskaan kaikki eivät olleet pyynnissä samana ajankohtana. Saalistiedustelujen kommentteissa asia vahvistui seuraavasti: *”käytössä oli 3 patoa, mutta vain kahta kerrallaan, nekin yhteispyynnissä naapurin kanssa”*. Patopaikkoja vaihdettiin kalastuskauden aikana vedenkorkeuden ja lohen nousuväylän muuttuessa.

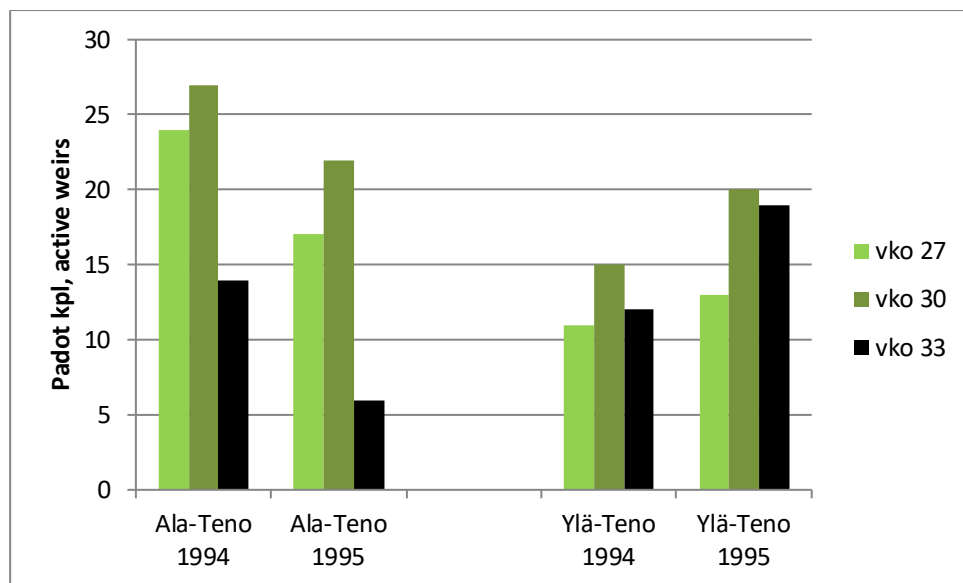
Kuva 13. Teno-Inarijokivarren kantatilat ja pyynnissä olleet padot lohkokunnittain vuosina 1975, 1995 ja 2015. *The number of old houses with net fishing rights (Talo) and the numbers of active weirs in different administrative areas in the Rivers Teno-Inarijoki in years 1975, 1995 and 2015.*

5.2.1. Patopyynnin ajankohta ja pyyntiaika

Lohenpyynti padoilla mahdollistui käytännössä vasta vedenkorkeuden asetuttua kullekin patopaikalle sopivaksi. Alkukesän patopaikoilla pyynti kohdistui varhain nouseviin kookkaiisiin lohiin. Heinäkuiset "tiddipadot" tavoittivat myöhemmin merestä nousevia pienempiä, 1–2 merivuoden lohia. Tavallaan patopyynti oli valikoivaa, vaikka patoverkkojen silmäharvuus kalastussäädöksissä oli aina vähintään 58 mm.

Kuvassa (14) verrattiin vuosien 1994 ja 1995 patopyynnin ajoittumista Tenon ala- ja yläjuoksulla. Alueiden rajana oli Yläköngäs. Tenojoen kalastuksen valvonnan pyyntitietoja saatiin enimmillään noin 40 padosta. Pyydyseuranta tehtiin kolmen viikon välein, kesäkuun lopulta elokuun puoliväliin (viikot 27, 30 ja 33) ja seurantapatojen määrä kattoi ko. vuosina noin 70 % patojen kokonaismäärästä. Molempina vuosina tilastoidut patosaaliit olivat noin 5,4 tonnia.

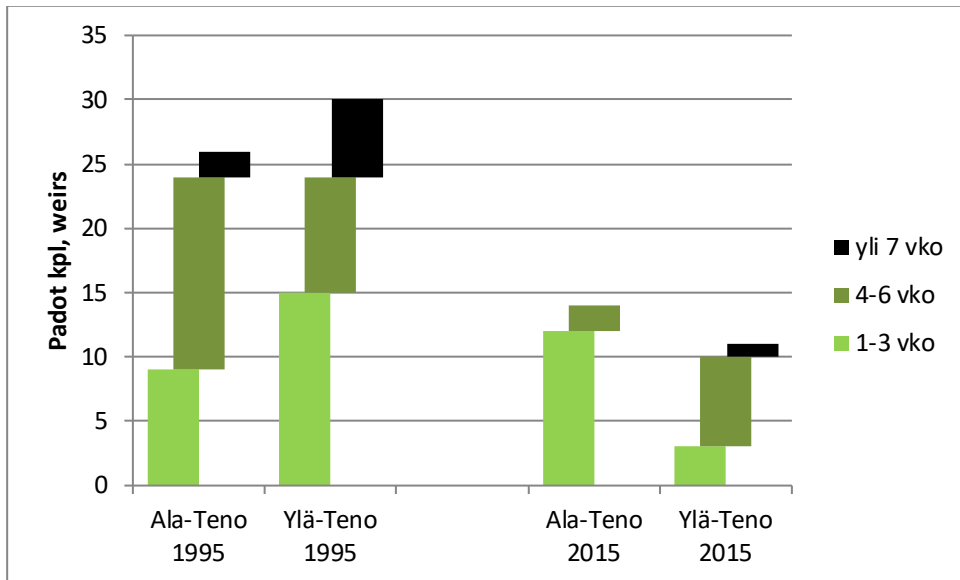
Ylä- ja Ala-Tenolla patopyynti oli aktiivisimmillaan heinäkuun puolivälissä. Yläjuoksulla useimmilla padoilla kalastettiin vielä elokuussa, mutta alajuoksun padoista vain 25–50 % (v. 1995/1994) oli pyynnissä loppukaudesta (kuva 14).

Kuva 14. Pyyynnissä olleet lohypadot kalastuskauden eri aikana (viikko 27, 30 ja 33) Tenojoen ala- ja yläjuoksulla vuosina 1994 ja 1995. *The number of active weirs during fishing season (weeks 29, 30, 33) in lower (Ala-Teno) and upper parts (Ylä-Teno) of the Rivers Teno-Inarijoki in years 1994 and 1995.*

Kuvassa (15) hahmotettiin patojen pyyntiajan pituutta Tenon ala- ja yläjuoksulla. Tiedot perustuivat edelleen Tenojoen kalastuksen valvonnan kartoitustietoihin vuosina 1995 ja 2015. Kartoitusvuosien välissä patojen kokonaismäärä oli vähentynyt puoleen. Samoin tilastoitu vuotuinen patosaalis oli vähentynyt 5,3 tonnista 2,8 tonniin.

Vuonna 1995 Tenon alajuoksun padoista 65 % oli pyynnissä yli kuukauden ajan (yli 4 viikolla). Samana vuonna yläjuoksun padoista 50 % oli pyynnissä vastaavan ajan. Vuonna 2015 Tenon vedenkorkeuden vaihtelu oli tavallista suurempi, mikä näkyi patojen lyhentyneenä pyyntiaikana etenkin alajuoksulla. Ala-Tenolla 90 % padoista oli pyynnissä vain muutamalla viikolla, mutta Ylä-Tenolla 70 % padoista oli pyynnissä vielä yli kuukauden ajan. Kalastuskaudella 2015 pyynnissä olleiden patojen kokonaismäärä oli molemmilla alueilla jo huomattavan pieni (kuva 15).

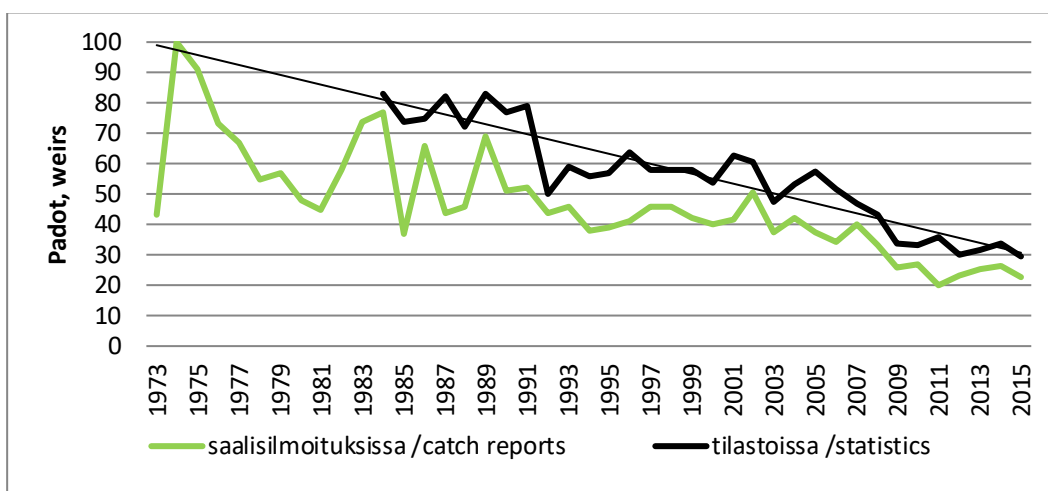

Kuva 15. Lohipatojen pyyntiajat Tenojoen ala- ja yläjuoksulla vuosina 1995 ja 2015. *The number of weirs being active (fishing weeks ≤ 3 , 4-6, ≥ 7) in lower (Ala-Teno) and upper parts (Ylä-Teno) of the Rivers Teno-Inarijoki in years 1995 and 2015.*

5.2.2. Lohta pyydettiin 30–100 padolla

Tenojoen vesistön patopyynti on vähentynyt. Vuosien 1978–1983 Tenojoen pääuoman patojen lukumäärä koostettiin kalastajien omista pyynti- ja saalisilmoituksista. Myöhemmin vuosina padot olivat melko hyvin kalastuksen valvonnan havainnoitavissa, koska ne pystytettiin vuodesta toiseen samoille erityisperusteisille patopaikoille ja tilakohtaiset pato-oikeudet realisoituivat säädösten mukaisesti. Kalastuksen valvonta raportoi 2000-luvulla lähes 90 % pyynnissä olleista padoista (kuva 16).

Enimmillään, 1970-luvulla kalastettiin 100 padolla ja seuraavalla vuosikymmenellä 80 padolla. 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina kalastettiin 60 padolla, minkä jälkeen pyydysmäärä väheni noin 30 patoon (kuva 16). Patopyynti saattoi satunnaisesti elpyä, jos ulkopaikkakuntalaiset, perinnöksi kalastusoikeuden saaneet henkilöt tulivat kesälomakaudella rakentamaan ja ylläpitämään perinnepatoa.

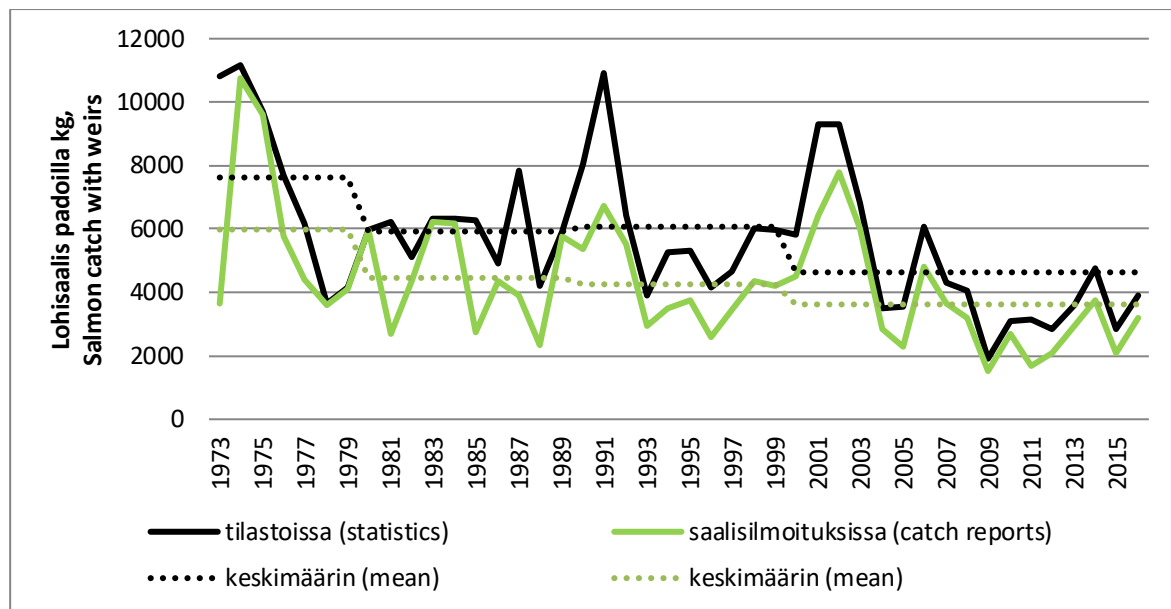
Kuva 16. Teno-Inarijoessa pyynnissä olleet lohivadot vuosina 1973–2016. *The reported and estimated (statistics) number of weirs of the Rivers Teno-Inarijoki in 1973–2016.*

5.2.3. Padoilla 2 000–11 500 kiloa lohta vuosittain

Useimmiten patopyyntiin osallistui kaksi ruokakuntaa yhdessä. Saalistieto voitiin saada näinollen tuoteselostuksella: ”lohisaalis kahdesta jaetusta padosta”, ”saalis padon puolikkaasta” tai ”kolmannes padon koko saaliista”. Pyydysmäärän lisäksi, saalistiedon monimuotoisessa tulkinnassa auttoi taustatieto kalastajien sukulaisuuteen perustuvasta yhteispyynnistä.

Seurantavuosien (v. 1973–2016) Tenojoen patopyynnin keskimääräinen, vuotuinen lohisaalis oli 5,7 tonnia. Tenojoen suurimmat lohisaaliit padoilla, 11 tonnia tilastoitiin vuosilta 1974, 1975 ja 1991. Lähes yhtä suuret patopyyntisaaliit (8–9 tonnia) saatiin vuosilta 1989, 1990, 2000 ja 2001. Tilastointiajanjakson pienimmät patopyyntisaaliit (2–3 tonnia) tilastoitiin vuosilta 2009, 2012 ja 2015 (kuva 17).

Lohen patopyyntisaaliin pienentymistä selittää pääosin patokalastajien huomattava vähentyminen. Vain ammattitaitoisemmat kalastajat tuottoisimmilla padoilla ovat jääneet edustamaan patopyyntikulttuuria. Padon rakentamiseen ja pyynnin seuraamiseen vaaditaan jatkuvaa työpanosta, mikä on havaittu taloudellisesti kannattamattomaksi, joskaan ei merkityksettömäksi. Pyyntiaktiivisuuteen on vaikuttanut lohienkalastuksen yleisluonteen muuttuminen. Kantatilan patopyyntipaikkoja ei enää ole vaihdettu kalastuskauden aikana ja pyynti on lopetettu, kun oman ja yhteispyyntiin osallistuvan ruokakunnan talvikalat on pakastettu tai jos saalisvuosi on ollut huono.

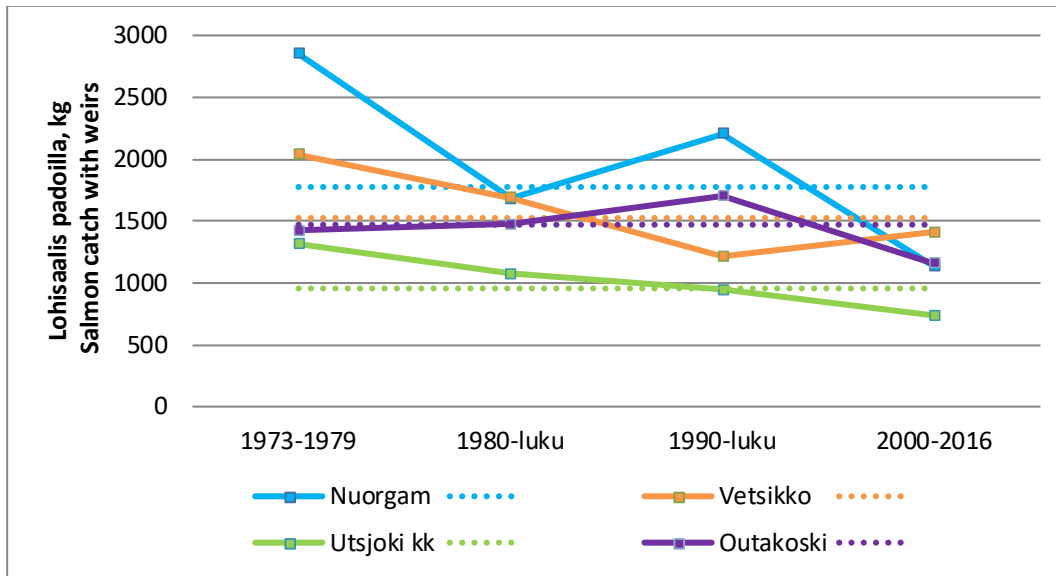

Kuva 17. Tenojoen tilastoidut ja ilmoitetut lohisaaliit (kg) padoilla vuosina 1973–2016. *The reported and estimated (statistics) salmon catches with weirs of the River Tenojoki in years 1973-2016.*

5.2.4. Patopyyntisaaliit lohkokunnittain

Verrattaessa 1970- ja 2000 -lukujen keskimääräisiä, lohkokuntaakohtaisia patopyyntisaaliita havaittiin, että noin 40 vuoden aikana Nuorgamin lohkokunnassa lohisaalis pienentyi 1 700 kilolla (60 %), Utsjoen kirkonkylän lohkokunnassa 580 kilolla (45 %), Vetsikossa 620 kilolla (30 %) ja Outakosken lohkokunnassa 270 kilolla (20 %).

Kuvan (18) mukaan Outakosken lohkokunnan alueen suurin keskimääräinen patopyyntisaalis (1,7 tonnia) tilastoitiin poikkeuksellisesti 1990-luvulla. Muiden lohkokuntien alueilla suurin keskimääräinen patopyyntisaalis saatiin 1970-luvulla.

Kuva 18. Tenojoesta patopyynnillä saadut keskimääräiset lohisaaliit (kg/vuosi) eri ajanjaksoilla lohkokunnittain vuosina 1973–2019. *Mean salmon catches with weirs of the River Teno in four administrative areas (Nuorgam, Vetsikko, Utsjoki kk, Outakoski) in different periods in 1973–2016.*

Liitteiden (4a ja 4b) mukaan kalastuskaudet 1974, 1975 ja 1991 osoittautuivat parhaimmiksi patopyyntivuosiiksi useimmissa lohkokunnissa. Muista lohkokunnista poiketen Outakosken alueelta tilastoitiin suurin, 3,5 tonnin patopyyntisaalis vuodelta 2001.

Nuorgamin lohkokunnassa suurimmat patopyyntisaaliit 4,8 ja 4,4 tonnia saatiin vuosina 1991 ja 1975. Vastaavasti Vetsikon alueen suurimmat patopyyntisaaliit 3,3 tonnia tilastoitiin vuosilta 1974 ja 1975. Vetsikon lohkokunnassa patokalastus on jatkunut perinteenä muita lohkokuntia vahvemmin ja 2,5 tonnin lohisaaliita tilastoitiin vielä vuosilta 1987, 1990, 2002 ja 2006. Utsjoen kirkonkylän lohkokunnan suurimmat patopyyntisaaliit, noin 2 tonnia, saatiin vuosina 1974 ja 1991 (Liitteet 4a ja 4b).

5.2.5. Padolla 55–180 kiloa lohta

Patopyynnin yksikkösaalista tarkasteltiin sekä ruokakunta- että pyydyskohtaisena. Patokohtaisia yksikkösaaliita ei voitu arvioida täysin kattavasti koko seuranta-ajalta, koska patomääristä ei saatu tietoa kaikilta vuosilta.

Pitkällä seuranta-ajalla (v. 1973–2016) Tenojoen pääuomassa, yhdellä tai useammalla padolla pyytävä ruokakunta sai keskimäärin 95 kiloa patolohta. Kuvassa (19) tutkimusaika jaettiin eri vuosijaksoihin, jotta voitaisiin havainnoida, oliko tiukentuneilla kalastussäädöksillä vaikutusta patopyyntiin. 1970-luvulla, 1–2 padolla kalastaneen ruokakunnan lohisaalis oli keskimäärin 103 kiloa, 1980-luvulla 75 kiloa, 1990-luvulla 95 kiloa ja 2000-luvulla, ajanjakson alun erinomaisten lohivuosien ansiosta 103 kiloa.

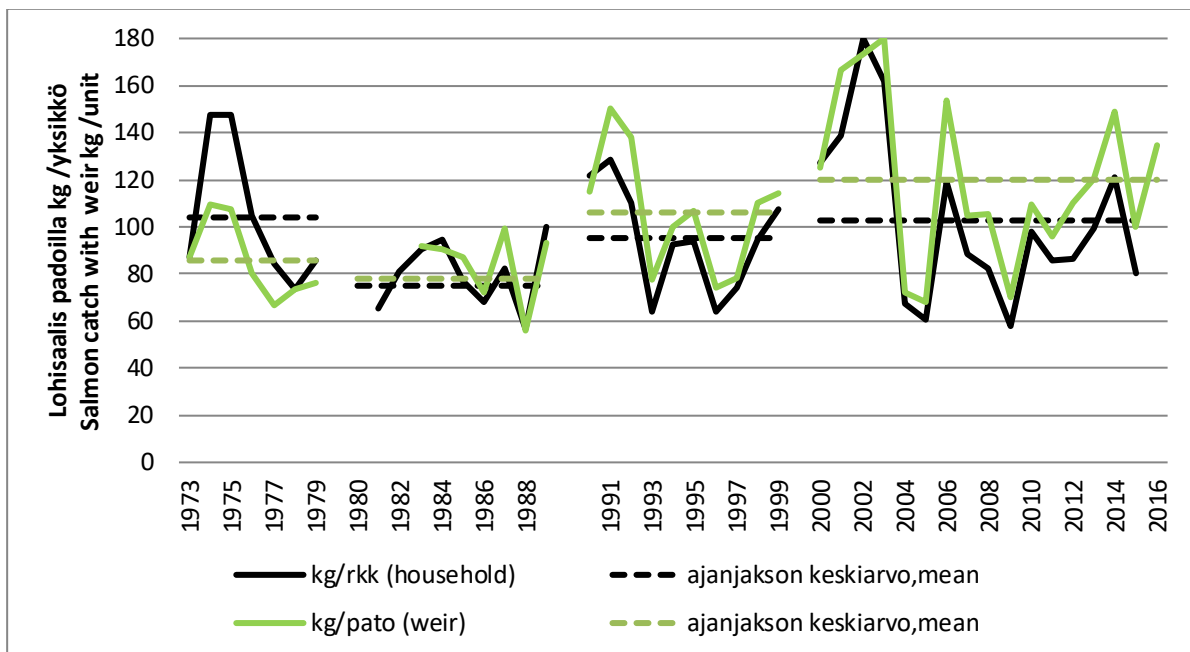
Ruokakunta- ja patokohtaisen yksikkösaaliin vertailussa hahmottuu patokalastuksen pyyntikulttuurin muuttuminen. 1970-luvulla useat, monisukupoliset perhekunnat kalastivat padoilla itsenäisesti, oman ruokatalouden puitteissa. Patokohtainen lohisaalis oli pienempi kuin ruokakunta-kohtainen patolohisaalis, koska samanaikaisesti perheellä saattoi olla pyynnissä useampi kuin yksi pato (kuva 19).

1980-luvun lopulta lähtien yleistyi eri perheiden yhteiskalastus padoilla. Entisen ydinperheen, ”patokunnan” aikuistuneet perheenjäsenet olivat perustaneet omat ruokakuntansa, mutta kalastivat mahdollisesti yhteisellä lapsuudenkodin padolla. Saalistilastoinnissa vanhemman ja jälkeläisen perheet

käsiteltiin omina erillisinä ruokakuntinaan. Joissain tapauksissa patopyyntiä jatkoi paikallinen kalastajaperhe yksin tai ulkopaikkakuntalaisen, perinnöksi kalastusoikeuden saaneen lähisukulaisen avustamana. Yhteispyynnissä samalla padolla saattoivat olla myös paikalliset ”veljes-serkku”-ruokakunnat.

Kun patopyynti kalastustapana harvinaistui, se luonnollisesti vähensi patopyynnin kokonaissaalista, mutta patokohtainen lohisaalis ei pienentynyt. Pitkällä seuranta-ajalla keskimääräinen patosaalis Tenojoen pääuomassa oli 105 kiloa, vaihdellen 55–180 kiloa.

Kuvan (19) mukaan padon keskimääräinen yksikkösaalis oli 1980-luvulla 78 kiloa ja 2000-luvulla 120 kiloa. Poikkeuksellisen hyvinä lohisaalisvuosina (2001–2003) keskimääräinen patokohtainen lohisaalis oli 170–180 kiloa ja vuosina 1991–1992 vastaavasti 140–150 kiloa.

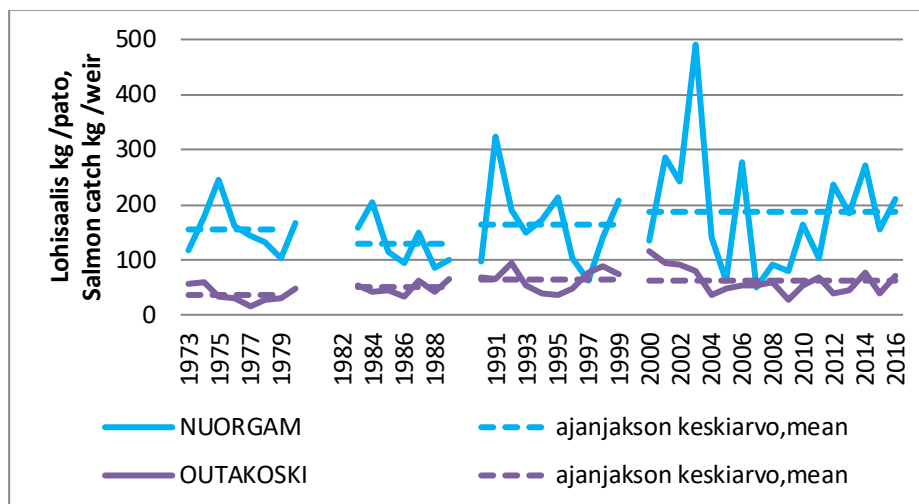
Kuva 19. Tenojoesta patopyynnillä saadut keskimääräiset lohisaaliit (kg/ruokakunta ja kg/pato) vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch with weir/household and /weir) in the River Teno in years 1973–2016.

Patokohtainen lohisaalis vaihteli lohkokunnittain. Patojen maantieteellisellä sijainnilla, ylä- tai alajuoksulla ja erityyppisellä alueella, ”hiekk-Tenolla” tai ”koski-Tenolla” oli merkitystä lohkokuntakohtaiseen patosaalisjakaumaan. Tenon alajuoksun jokiosuudella padot voitiin saada tehokkaaseen pyyntiin nopeasti alkukesän tulvan jälkeen. Yläjuoksun hiekkapohjaisella patopaikalla veden mukana kulkeutui koko kalastuskauden aikana pohja-ainesta, joka kerääntyi pyydysrakenteisiin ja potkuverkoihin heikentäen pyytävyyttä. Vaikka jotkut patopaikat joen pohjan muuttuessa olivat vuosien mittaan tulleet käyttökelvottomiksi, uusia patopaikkoja ei tiettävästi ole anottu laillistettavaksi.

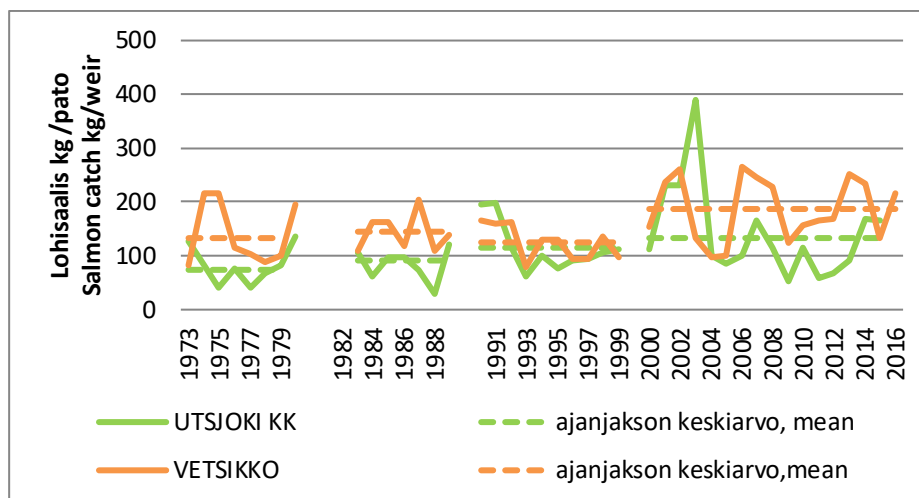
Pitkällä seuranta-ajanjaksolla Nuorgamin lohkokunnassa saatiin lohta patokohtaisesti keskimäärin 165 kiloa, Vetsikossa 155 kiloa, Utsjoen kirkonkylän alueelle 115 kiloa ja Outakosken lohkokunnassa 55 kiloa.

Nuorgamin ja Utsjoen kirkonkylän lohkokunnassa suurimmat, keskimääräiset yksikkösaaliit olivat 400–500 kiloa lohta/pato vuonna 2003. Outakosken lohkokunnassa suurin keskimääräinen lohisaalis, 115 kiloa/pato tilastoitiin vuonna 2000. Vetsikon alueelta saatiin useina 2000-luvun vuosina yli 200 kilon keskimääräinen patokohtainen lohisaalis (kuvat 20 ja 21).

Hyvät lohivuodet 1970-luvun puolivälissä sekä 1990 ja 2000 -lukujen alussa näkyivät keskimääräistä parempina patokohtaisina yksikkösaaliina lähes jokaisessa lohkokunnassa.

Kuva 20. Tenojoen keskimääräiset lohisaaliit padoilla (kg/pato) Nuorgamin ja Outakosken lohkokunnissa eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch/weir) in the River Teno in Nuorgam and Outakoski administrative areas in years 1973–2016.

Kuva 21. Tenojoen keskimääräiset lohisaaliit padoilla (kg/pato) Utsjoen kirkonkylän ja Vetsikon lohkokunnissa eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch/weir) in the River Teno in Utsjoki and Vetsikko administrative areas in years 1973–2016.

Tulevina vuosina patokohtaisen yksikkösaaliin tarkastelua ei voi tehdä lohkokuntaakohtaisesti, jos patopyydysten käyttö vähenee edelleen. Koska patopaikkojen pyytävyyden vaihtelee, voidaan arvioida, että vain parhaimmat padot asetetaan pyyntiin, jolloin yksittäisen padon saalis voi olla aiempia vuosia suurempi.

Liitteissä (4a-b) Teno-Inarijoen patopyynnillä saadut lohisaaliit lohkokunnittain vuosilta 1973–2016.

5.3. Lohen verkkopyynti Tenojoessa

Seuranta-ajanjaksolla Tenojoen kalastussäädökset rajoittivat lohien pyyntiä seisovalla lohiverkolla mm. seuraavasti:

- Pyyntikausi oli 1.5.–31.8 (v. 1938–1989) ja 20.5.–31.8. (v. 1990–2016)
- Viikottainen pyyntiaika 4 vuorokautta (v. 1953–1978) ja 3 vuorokautta (v. 1979–2016)
- Tilakohtaisesti sai kalastaa enintään 2 verkolla tai samanaikaisesti 1 verkolla ja 1 padolla (v. 1972–2016)
- Seisovaa verkkoa sai käyttää vain sellaisessa vanhoihin nautintoihin perustuvassa verkkopai-kassa, joka oli olemassa asianomaisen kunnan kylien välisen vuonna 1978 vesipiirirajankäyn-nin päättyessä (v. 1983). Säädös poistui vuonna 1989
- Patoverkkojen ja seisovien lohiverkkojen silmäharvuus 58 mm (v. 1873–)

Maanmittauslaitoksen kiinteistömäärittämisasiain osaston mukaan Outakosken lohkokunnan alueella Inari-joessa on 5 ja Tenojoessa 11 erityisen etuuden vahvistettua lohiverkkopaikkaa, joista kaksi on nimetty erityisiksi kosteverkkopaikoiksi. Utsjoen kirkonkylän lohkokunnan alueelle on vahvistettu 6 lohiverkkopaikkaa, joista 2 on kosteverkkopaikkoja. Nuorgamin lohkokunnassa, Alaköngään alapuolisella vesialueella on useita erittelemättömiä, vahvistamattomia lohiverkkopaikkoja, joiden kokonaismäärä ei ole selvillä. Vetsikon lohkokunnan alueella ei ole erityisen etuuden mukaisia verkkopaikkoja (Liite 2 alustava ennakkotieto MML/Pasi Rinne 2020).

Seuranta-aikana lohien verkkopyynti ei ollut sidoksissa erityisen etuuden nojalla vahvistettuihin lohiverkkopaikkoihin. Verkkopyynti yleistyi hallitsemattomasti siten, että useat vanhoista kantatiloista lohkaistut osakastilalliset saattoivat kalastaa lohta, kahdella verkolla kukin. Kalastusoikeuden määrää jyvitettiin osakaskunnissa pyydysyksiköinnillä, mutta yksiköinti ei käytännössä rajoittanut lohiverkkopyyntiä.

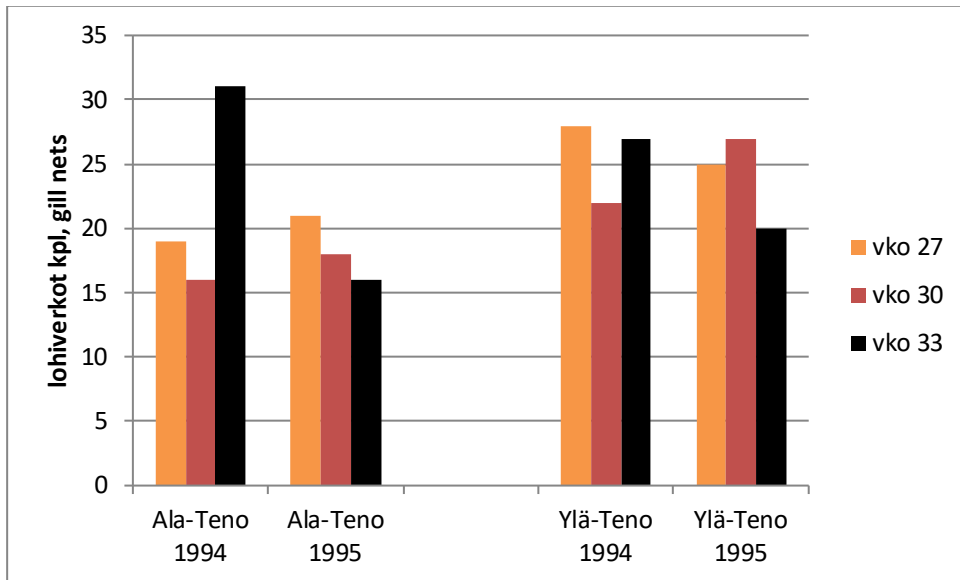
5.3.1. Verkkopyynnin ajankohta ja pyyntiaika

Vuoteen 2017 asti Tenojoen kalastussääntö rajoitti lohienpyyntiä seisovilla verkoilla pääosin samoin kuin patopyyntiä. Kalastuskauden pituutta ja viikoittaista pyyntiaikaa oli lyhennetty asteittain. Usein kalastus seisovilla lohiverkoilla aloitettiin koeluonteisesti kulkutuksen jälkeen ennen patokalastusta.

Vuosien 1994 ja 1995 lohien verkkopyynnin ajoittumista verrattiin Tenon ylä- ja alajuoksulla vastaavalla tavalla kuin patopyyntiä. Tenojoen kalastuksen valvonnalta saatiin verkkopyyntitietoja kalastuskauden aikana kolmelta eri ajankohdalta. Vuonna 1994 lohiverkoilla saatiin 5,7 tonnin ja seuraavana vuonna 4,1 tonnin lohisaalis.

Kuvan (22) mukaan molempina vuosina lähes jokaisella seurantaviikolla Tenon yläjuoksulla oli lohiverkkoja pyynnissä enemmän kuin alajuoksulla. Vuonna 1994 pyynti seisovilla lohiverkoilla havaittiin poikkeuksellisen voimakkaaksi elokuussa (58 verkkoa). Ilmeisesti jokeen nousi kirkkaita lohia merestä vielä kalastuskauden lopussa, mikä innosti etenkin Tenon alajuoksun kalastajia normaalia aktiivisempaan verkkopyyntiin (31 verkkoa). Vuoden 1995 elokuussa alajuoksulla oli 16 lohiverkkoa pyynnissä.

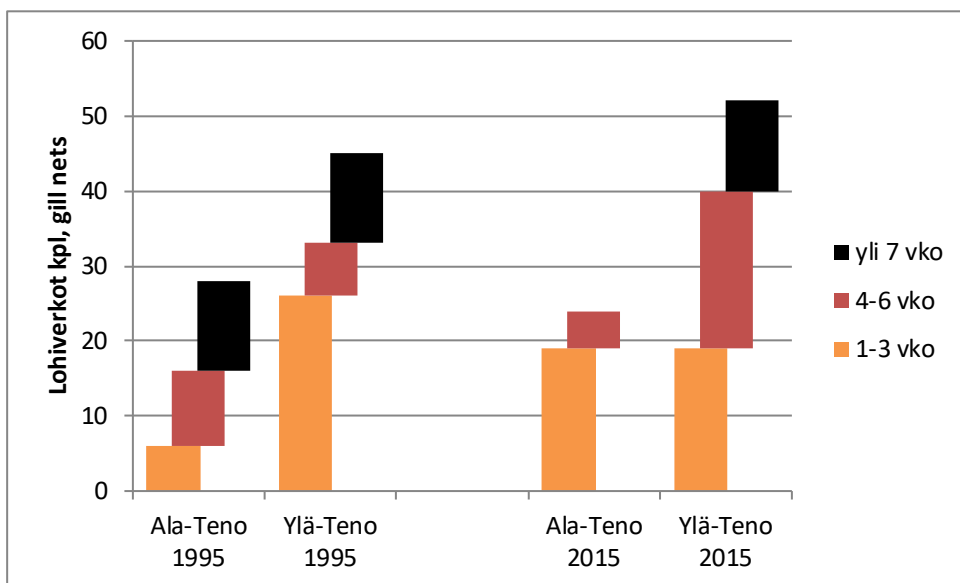
Tenajokivarren kalastusoikeudelliset kalastajat saattoivat kalastuskauden aikana vaihdella pyyntipaikkaan, aloittaa kulkutuksella, vaihtaa koeluonteiseen pyyntiin seisovalla lohiverkolla, siirtyä pääasiallisiksi patopyyntijäiksi ja palata loppukaudesta vielä verkkokalastukseen. Useimmiten verkkopyynteihin keskittyminen tarkoitti, ettei lohensoutua harrastettu. Jokivarren kalastajissa oli myös henkilöitä, jotka keskittyivät yksinomaan heille perinteisimpään verkkopyyntitapaan.

Kuva 22. Pyynnissä olleet seisovat lohiverkot kalastuskauden eri aikana (viikot 27, 30 ja 33) Tenojoen ala- ja yläjuoksulla vuosina 1994 ja 1995. *The number of active gill nets during fishing season (weeks 29, 30, 33) in lower (Ala-Teno) and upper parts (Ylä-Teno) of the Rivers Teno-Inarijoki in years 1994 and 1995.*

Kuvassa (23) hahmotettiin lohiverkkojen pyyntiajan pituutta Tenon ala- ja yläjuoksulla. Tiedot perustuivat Tenojoen kalastuksen valvonnan kartoitustietoihin vuosilta 1995 ja 2015. Molemmilta vuosilta tiedot saatiin noin 75 lohiverkosta, joka oli 75–85 % ko. vuosien tilastoiduista verkkomäärästä. Vuonna 1995 lohiverkkosaalis oli 4,1 tonnia ja vuonna 2015 vastaavasti 4,8 tonnia.

Vuonna 1995 Tenon alajuoksun lohiverkoista noin 80 % ja yläjuoksun verkoista 40 % oli pyynnissä yli kuukauden (4 viikon) aikana. Vuonna 2015 Ala-Tenolla useimmat verkot oli pyynnissä vain muutamana viikkona mutta Ylä-Tenolla noin 60 % lohiverkoista oli pyynnissä yli kuukauden ajan. Kuvasta (23) voidaan myös havaita, että lohiverkkojen käyttö painottui Tenojoen yläjuoksulle.

Kuva 23. Lohiverkkojen pyyntiajat Teno-Inarijoen ala- ja yläjuoksulla vuosina 1995 ja 2015. *The number of gill nets being active (fishing weeks ≤ 3 , 4-6, ≥ 7) in lower (Ala-Teno) and upper parts (Ylä-Teno) of the Rivers Teno-Inarijoki in years 1995 and 2015.*

5.3.2. Lohta pyydettiin 75–150 seisovalla lohiverkolla

Tenojoen pääuoman lohen verkkopyynti ei vähentynyt patopyynnin tavoin. Seisovien lohiverkkojen määrää selvitettiin 1970 ja 1980 -luvulla saalishaastatteluilta. Suomen ja Norjan kalastuksen valvonnan ja yksittäisiltä paikalliskalastajilta saatiin jo 1980-luvulla viitteitä lohiverkkopyynnin yleistymisestä ja verkkokalastusoikeuden ”poikimisen” tuomista muutoksista.

Poikimisella tarkoitetaan kalastusoikeuksien sellaista laajentumista, missä tilan/kiinteistön jakautumisen yhteydessä perillisten osakastilojen verkonkäyttöoikeudet säilyvät yhtä laajoina kuin ne ovat alkuperäisellä tilalla. Tila/henkilökohtaisilla kalastusoikeuksilla kalastajilla oli oikeus kahteen lohiverkkoon. Joidenkin jakamattomien, yhteisomisteisten tilojen perilliset saattoivat kalastaa myös ennakkoperinnön tavoin, kukin jo omilla verkoillaan. Lohiverkkojen kokonaismäärällä ei ollut ylärajaa.

Seuraava laskelma vuodelta 1985 ilmentää Tenojoen valvonnan verkkokartoituksen merkittävyyden pyydyskohtaisessa saalisarvioinnissa, kun kalastussäännössä kalastusoikeus oli henkilökohtainen(”kukin” tai ”tilakohtainen”):

- Paikkakuntalaisten kalastusoikeudelliset luvat (740) x 2 verkkoa = 1 480 verkkoa
- Paikkakuntalaiset kalastusoikeudelliset ruokakunnat (368) x 2 verkkoa = 736 verkkoa
- Tenojoen valvonnan verkkokartoitukset= 76 verkkoa
- Saalistiedustelut ja -haastattelut = 63 verkkoa
- Saalistilastoinnissa käytetty valvonnan ja saalistiedustelujen yhdistelmätieto = 96 verkkoa

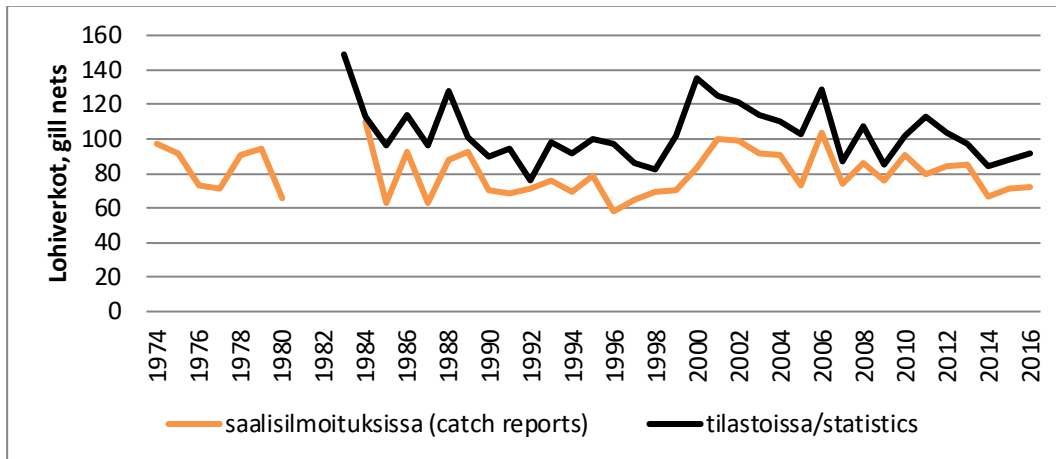
Kun kalastussäädöksissä määritettiin vain lohiverkkojen minimimäärä kalastajasta toiseen, kalastajat saattoivat kytkeä kaksi omaa verkkoaan lähes yhteen ja asettaa ne pyyntiin koukun muotoon. Pyydysrakenne muistutti enemmän patoa kuin verkkoa, mikä aiheutti epäselvyyttä pyydysten tyyppityksessä ja määrässä. Eräs kalastaja ilmoitti saalistiedustelussa pyyntivälineekseen ”keppiverkon”.

Verkkopyyntioikeuden sovelluksia tavattiin etenkin Nuorgamin Alakönkään alapuolisella vesialueella. Vuoden 1989 säädöksissä edellä mainitut viritelmät kiellettiin. Verkkopyyntiin oikeuttavaan osakkuuden määrään ei puututtu. Edelleen nykyisessä Tenojoen kalastussopimuksessa (Asetus 42/2017) on seuraava tulkinnallinen maininta: ”kalastettaessa lohta seisovalla verkolla voidaan käyttää samanlaisesti ainoastaan 1 pyydystä kyseiseen kalastukseen oikeutettua sellaisen kalastusoikeuden omistavaa kiinteistöä kohti”.

Saalishaastattelujen mukaan Teno-Inarijoessa oli 1970-luvulla keskimäärin 86 lohiverkkoa. 1980-luvulla pyynnissä oli keskimäärin 100 lohiverkkoa. Vuodesta 1985 lähtien noin 75 % vuosittain tilastoiduista verkkomäärästä saatiin kalastustiedusteluista. Todellisuudessa näissä lohiverkoissa oli mukana myös muutamia, muiden kalalajien, kuten meritaimenen pyyntiin säädettyjä verkkoja. 1990-luvulla kalastettiin keskimäärin 92 lohiverkolla ja 2000-luvun alussa lohta pyydettiin 120 lohiverkolla. Enimmillään verkkoja (135) oli pyynnissä vuonna 2000. Seuranta-ajan viimeisinä vuosina (v. 2013–2016) lohienpyynnissä oli noin 90 lohiverkkoa (kuva 24).

Patopyynnin tavoin vuosina 1983–2016 lohen verkkopyyntiin osallistuivat myös ulkopaikkakuntalaiset, perinnöksi kalastusoikeuden saaneet henkilöt. Lohiverkoilla kalastettiin itsellisesti tai yhdessä paikkakuntalaisten kanssa. Joissain tapauksissa pyyntiperinnettä jatkoi nimenomaan ulkopaikkakuntalainen perillinen, paikkakuntalaisen ollessa jo ikänsä puolesta kykenemätön kalastamaan.

Utsjoelle vakituisesti muuttaneet, kalastusoikeudellisen kiinteistön ostaneet henkilöt kalastivat lohiverkoilla ainoastaan kytkeytyessään jokivarren saamelaiskuun, silloinkin vain osallistuen yhteispyyntiin. Vain muutamassa yksittäistapauksessa lohiverkkopyyntiä harjoitti paikkakunnalle muuttanut uudisasukas itsellisesti.

Kuva 24. Teno-Inarijoessa pyynnissä olleet lohiverkot vuosina 1974–2016. *The number of reported and estimated (statistics) gill nets (salmon fishery) in the Rivers Teno-Inarijoki in years 1974-2016.*

5.3.3. Lohiverkkojen materiaalit ja silmäharvuudet

Tenojoen eri alueilla, etenkin sivujoissa lohia pyydettiin tietoisesti tiheäsilmäisillä meritaimenverkoilla, koska isompia lohia nousi pieniin sivujokiin harvoin. Lohiverkkoihin oli määrätty ≥ 58 mm:n ja meritaimen verkkoihin 40–45 mm:n silmäharvuudet. Meritaimen pyyntiin tarkoitettut verkot poistettiin vuoden 1989 kalastussäännössä, koska niillä pyydettiin pienikokoisia lohia.

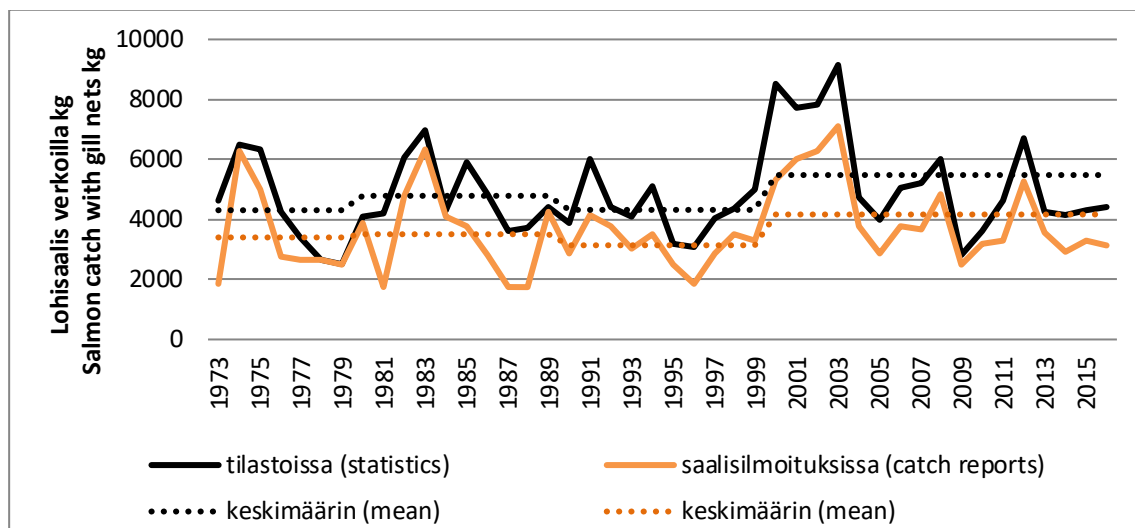
Vanhoissa kalastussäännöissä mainittiin verkon silmäharvuus mitattavaksi, kun ”verkko oli märkänä”, koska varhainen verkkomateriaali oli hamppua tai jotain muuta, vettyvänä joustavaa materiaalia. Verkkomateriaalit olivat jo 1960-luvulta lähtien muuttuneet, mutta Tenon kalastussäädöksissä niistä oli ensimmäinen maininta vasta 1980-luvulla, jolloin kiellettiin ns. ”yksisäikeinen suoninailon”. Ko. materiaali oli kalastajien keskuudessa havaittu aiheuttavan lohien verkkoarpia, mutta helppohoitoisina ja hyvin pyytävinä verkkoja suosittiin. Em. nailonin tultua kielletyksi, verkkopyydyksiin sallittiin kierretty nylon. Vuoden 1989 kalastussäännössä sallituiksi verkkomateriaaleiksi mainittiin nylon, perlon, terylen ja langan yksittäisen säikeen vahvuudeksi määrättiin 0,18, mikä selkeytti verkkopyyntiä.

Liitteessä (8) on koostettuna lohien, meritaimen ja muun kalan kalastuksessa käytettyjen verkkojen silmäharvuuksia, mahdollisia materiaaleja, pituuksia ja pyydysten etäisyyksiä toisistaan eri säädös-vuosina.

5.3.4. Lohiverkoilla 2 500–9 100 kiloa lohta vuosittain

Seurantavuosien (1973–2016) Tenojoen lohiverkkopyynnin keskimääräinen, vuotuinen lohisaalis oli 4,9 tonnia. Poikkeuksellisen hyviltä lohivuosilta 2000–2003 tilastoitiin 7,7–9,1 tonnin seisovien lohiverkkojen lohisaalis. Lisäksi jokaiselta vuosikymmeneltä tilastoitiin hyviä, yli 6 tonnin verkkosaaliita (v. 1974, 1975, 1982, 1983, 1991 sekä 2008 ja 2012). Tenojoen verkkopyynnin pienimmät, alle 3 tonnin lohisaaliit saatiin vuosina 1978, 1979 ja 2009 (Liitteet 5a ja 5b).

Kuvan (25) mukaan 1970 ja 1990 -luvuilla verkkosaaliina saatiin vuosittain keskimäärin 4,3 tonnia lohta. 1980-luvulta tilastoitiin noin 4,8 tonnia ja 2000-luvulta 5,5 tonnia seisovilla verkoilla pyydyttyä lohta.

Kuva 25. Tenojoen tilastoidut ja ilmoitetut lohisaaliit (kg) seisovilla lohiverkoilla vuosina 1973–2016. *The reported and estimated salmon catches with gill nets of the River Tenojoki in years 1973–2016.*

5.3.5. Lohiverkkosaaliit lohkokunnittain

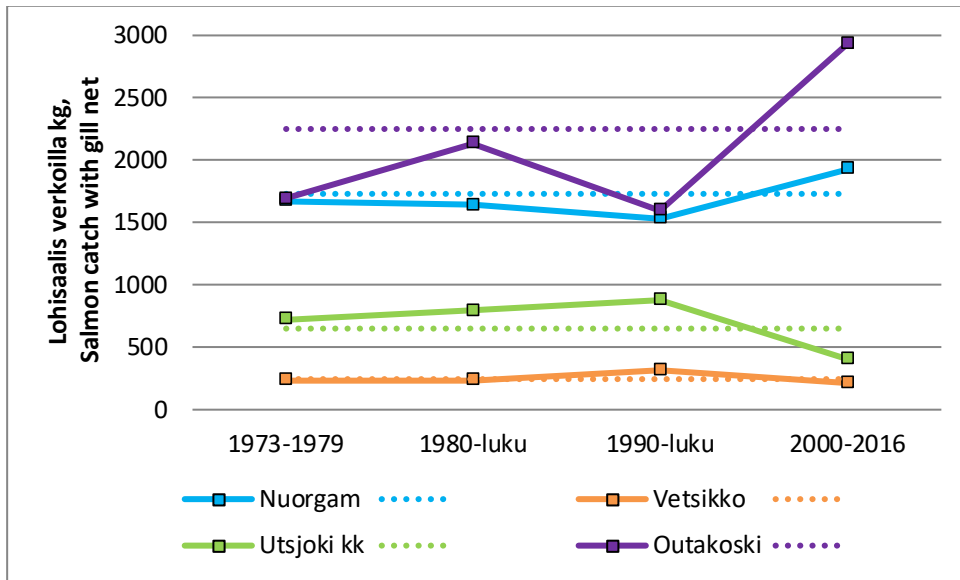
Verrattaessa 1970 ja 2000 -lukujen keskimääräisiä, lohkokuntaokohtaisia verkkopyyntisaaliita havaittiin, että noin 40 vuoden aikana Nuorgamin lohkokunnassa lohisaalis suurentui 250 kilolla (15 %) samoin kuin Outakosken lohkokunnassa 1 200 kilolla (42 %). Vetsikon alueella keskimääräinen verkkopyyntisaalis pysyi entisellään, ollen 1970-luvulla 230 kiloa ja 2000-luvulla 210 kiloa. Utsjoen kirkonkylän lohkokunnan alueella lohiverkkopyynnillä saatu keskimääräinen lohisaalis pienentyi 300 kilolla (45 %) (kuva 26).

Liitteiden (5a ja 5b) mukaan muissa kuin Utsjoen kirkonkylän lohkokunnassa seuranta-ajanjakson suurimmat lohisaaliit seisovilla verkoilla saatiin 2000-luvulla seuraavasti: Nuorgamissa 3,1 tonnia (v. 2000 ja 2001), Vetsikossa 0,8 tonnia (v. 2003) ja Outakoskella 4,5 tonnia (v. 2000). Utsjoen kirkonkylän lohkokunnassa, jossa lohien verkkokalastus painottui sivujokialueille, suurin lohiverkkosaalis Tenojoen pääuomasta oli 2,1 tonnia (v. 1991).

Pienin lohien verkkopyyntisaalis Nuorgamin lohkokunnassa oli 490 kiloa (v. 1981), Vetsikossa alle sata kiloa (v. 1980, 1987 ja 2009), Utsjoen kirkonkylän lohkokunnassa alle sata kiloa (v. 2015) ja Outakosken lohkokunnassa noin tuhat kiloa (v. 1990).

Lohkokuntaokohtaiseen lohiverkkosaaliiseen vaikuttivat alueelliset muuttujat kuten maantieteellinen sijainti, verkkopaikkojen laatu, aktiivisen pyynnin ajoittuminen ja pyyntiaika. Tenojoen alajuoksulla verkkopyynti voitiin aloittaa aiemmin, yläjuoksulla lohiverkoilla pyydettiin pidempään. Erityisen etuuden kosteverkkopaikat olivat todennäköisesti pyytävämpiä kuin muut verkkopaikat. Alajuoksulla, Nuorgamin alueella verkkopyyntiin liittyvien oikeudellisten perusteiden ja pyyntitapaan liittyvien sääntöjen ollessa epäselviä, kalastuspaine oli ajoittain erittäin suuri.

Edellisten aluemuuttujien lisäksi paikallisten ruokakuntien kalastuskulttuuri saattoi vaihtua patopyynnistä lohiverkkopyyntiin, millä tavoin voitiin kalastuskauden aikana nopeammin reagoida nouseviin lohiin.

Kuva 26. Tenojoen keskimääräinen verkkopyynnillä saatu lohisaalis lohkokunnittain eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. *Mean salmon catches with gill nets in the River Tenjo in four administrative areas (Nuorgam, Vetsikko, Utsjoki kk, Outakoski) in different periods in 1973–2016.*

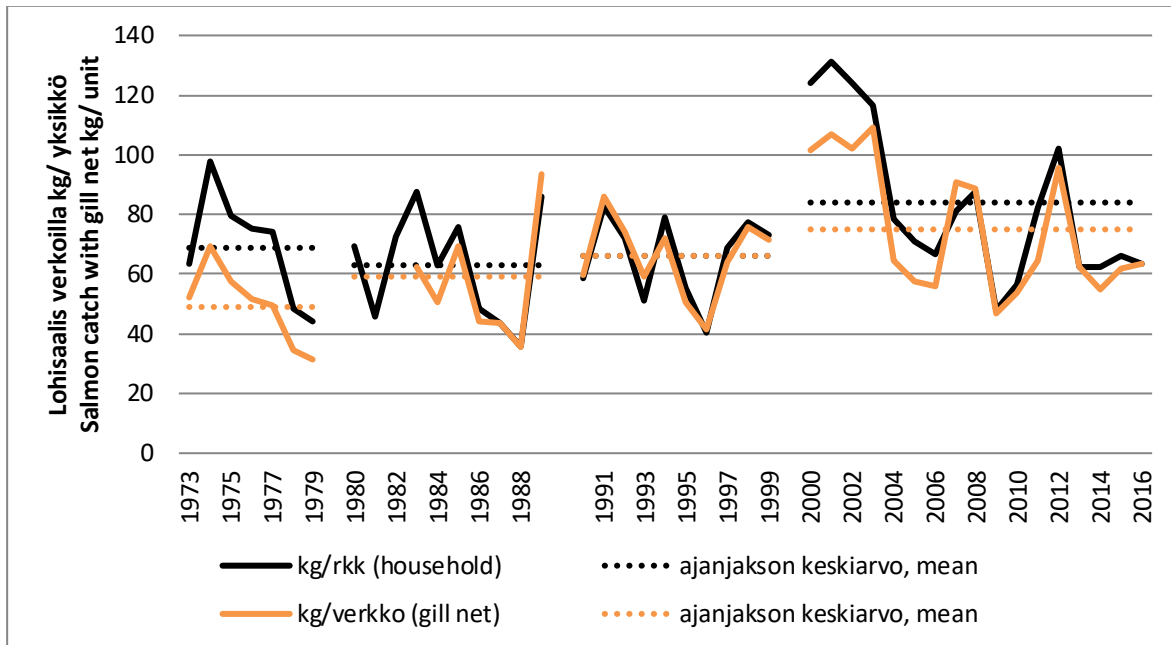
5.3.6. Lohiverkolla 30–110 kiloa lohta

Lohiverkkopyynnin yksikkösaalista tarkasteltiin sekä ruokakunta- että verkkokohtaisena. Pitkällä seuranta-ajalla (v. 1973–2016) Tenon rajajokialueen lohiverkkopyyntiä harjoittaneen ruokakunnan lohisaalis oli keskimäärin 73 kiloa. 1970-luvulla vastaava verkkopyyntisaalis oli 69 kiloa, 1980-luvulla 63 kiloa, 1990-luvulla 66 kiloa ja 2000-luvulla, ajanjakson alun erittäin hyvien lohivuosien ansiosta 88 kiloa. Suurimmat ruokakunta-kohtaiset verkkopyyntisaaliit (117–131 kiloa) saatiin vuosina 2000–2003 (kuva 27).

Seuranta-aikana kalastusalueesta riippumaton keskimääräinen lohisaalis oli 66 kiloa/seisova verkko. 1970-luvulla Tenojoen pääuoman lohiverkon yksikkösaalis oli keskimäärin 49 kiloa, 1980-luvulla 59 kiloa, 1990-luvulla 66 kiloa ja 2000-luvulla 75 kiloa. Muutamien 1980-luvun alkuvuosien tarkemmat verkkomäärät puuttuvat, joten ajanjakson verkkokohtaiset yksikkösaaliit ovat epävarmempia. Suurimmat verkkokohtaiset saaliit (101–109 kiloa) saatiin vuosina 2000–2003 (kuva 27).

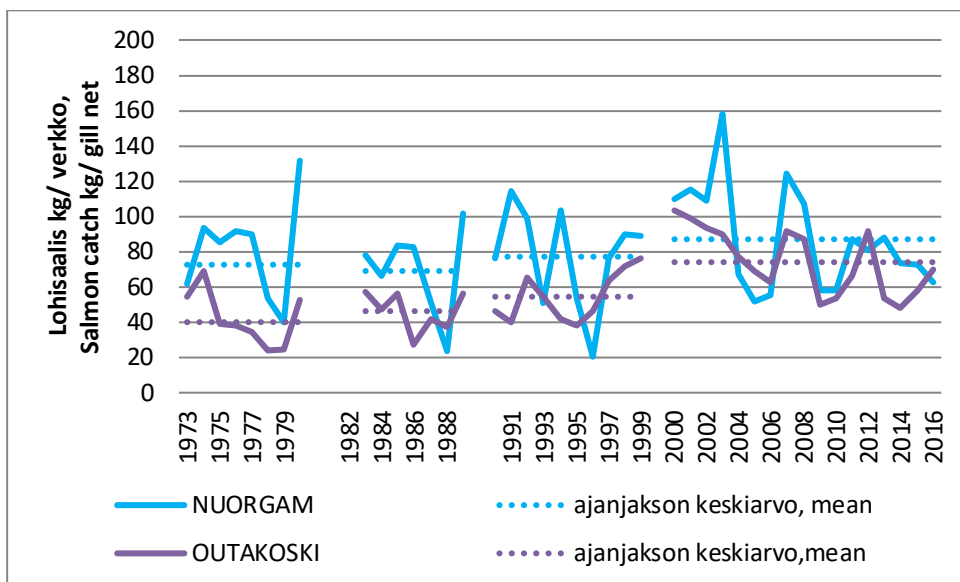
Poikkeuksellisen hyvät lohivuodet 1970 ja 2000 -luvuilla aktivoivat monia perheitä käyttämään useampia kuin yhtä lohiverkkoa eli ruokakunta-kohtainen lohiverkkosaalis oli suurempi kuin verkkokohtainen saalis.

Perheiden yhteispyynti verkoilla oli melko harvinaista, mikä todentui siten, että vain muutamina vuosina verkkokohtainen lohisaalis oli suurempi kuin ruokakunta-kohtainen saalis (kuva 27).

Kuva 27. Keskimääräiset lohisaaliit verkkopyynnillä (kg/verkkopyyntiä harjoittanut ruokakunta ja kg/verkko) Tenjoessa eri ajanjaksoina vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch with gill net/household and/gill net) in the River Teno in years 1973–2016.

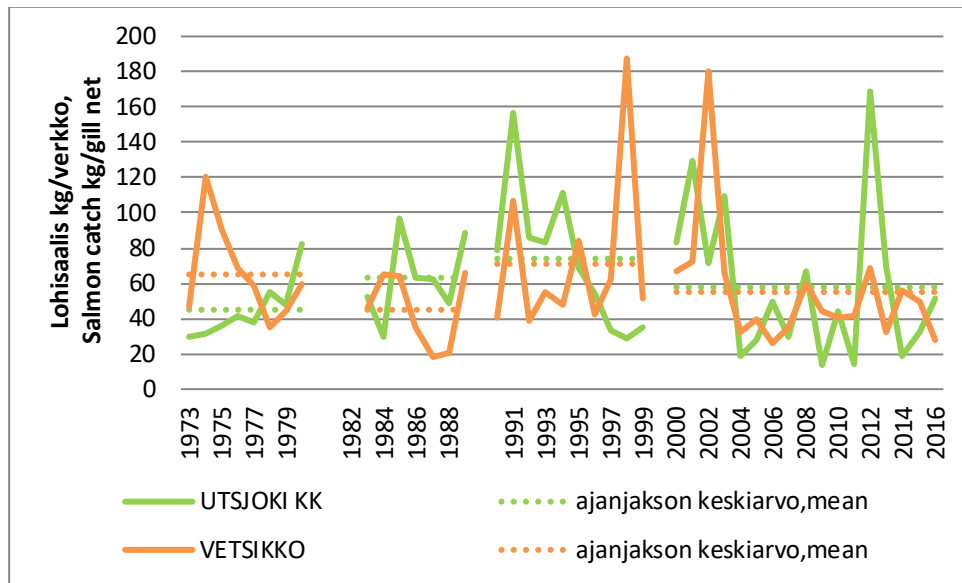
Nuorgamin lohkokunnan alueen suurin keskimääräinen lohiverkon yksikkösaalis, noin 160 kiloa tilastoitiin vuodelta 2003 ja pienimmät yksikkösaaliit olivat 20 kiloa (v.1988 ja 1996). Outakosken lohkokunnan alueen yli 100 kilon keskimääräinen yksikkösaalis verkoilla saatiin vuonna 2000 ja alueen pienimmät lohiverkon yksikkösaaliit olivat noin 25 kiloa vuosina 1978, 1979 ja 1986 (kuva 28).

Kuva 28. Tenjoen keskimääräiset lohisaaliit verkoilla (kg/verkko) Nuorgamin ja Outakosken lohkokunnissa eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch/gill net) in the River Teno in Nuorgam and Outakoski administrative areas in years 1973–2016.

Yksikkösaalisarviot olivat epäluotettavampia alueilla, joilla verkkopyydyksiä ja saalisilmoituksia oli vähän. Utsjoen ja Vetsikon lohkokunnissa lohien verkkopyynti oli ajoittain hyvin sattumanvaraista, joten arvioidut yksikkösaaliit olivat muita alueita epävarmempia.

Utsjoen kirkonkylän lohkokunnan alueen suurimmat keskimääräiset lohiverkon yksikkösaaliit olivat 160–170 kiloa (v. 1991 ja 2012) ja pienimmät noin 20 kiloa. Vetsikon lohkokunnan alueen suurimmat keskimääräiset lohiverkon yksikkösaaliit, 180–190 kiloa tilastoitiin vuosilta 1998 ja 2002 ja pienimmät yksikkösaaliit olivat 20–30 kiloa (kuva 29).

Kuva 29. Tenojoen keskimääräiset lohisaaliit verkoilla (kg/verkkko) Utsjoen kirkonkylän ja Vetsikon lohkokunnissa eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch/gill net) in the River Teno in Utsjoki and Vetsikko administrative areas in years 1973–2016.

Pitkällä seuranta-ajalla Nuorgamin lohkokunnassa saatiin verkkokohtaisesti keskimäärin 81 kiloa loh-ta. Kaikissa muissa lohkokunnissa keskimääräinen verkkokohtainen lohisaalis noin 60 kiloa.

Liitteissä (5a-b) Teno-Inarijoen verkkopyynnillä saadut lohisaaliit lohkokunnittain vuosilta 1973–2016.

5.4. Lohen verkkopyynnit Inarijoessa

Hallinnollisesti Inarijoki on Tenon pääuomaa moninaisempi. Joen yläjuoksu kuuluu Inarin kuntaan ja alajuoksu Utsjoen kuntaan. Inarin kunnan puolella olevien yksittäistilojen osakaskuntien lisäksi alajuoksulla hallinnoi Outakosken lohkokunta. Lisäksi Inarijokivarteen on perustettu useita porotiloja, joille on annettu omia vesialueita, mutta tilojen pyyntioikeuksista ei ole tarkempaa mainintaa.

Maanmittauslaitoksen kiinteistömääritystoimitusten mukaan Inarijoen yläjuoksulla on 2 erityisen etuuden patopaikkaa. Lisäksi Inarijoessa, Inarin kunnan puolella on kuusi (6) sellaista erityisen etuuden kalastusalueita, joille etuuden laatua, kalastustapaa ei ole määritetty. Etuudeksi on määritetty esimerkiksi Skietshamjoki kokonaisuudessaan tai tarkempi kalastuskohde, Porttiköngäs (Liite 2. Alustava ennakkotieto MML/Pasi Rinne 2020).

Inarijoen alajuoksulla on merkitty neljä (4) sellaista erityisen etuuden pyyntipaikkaa, joissa pato on toisena pyyntitapana (esim. pato- ja verkkopaikka tai pato- ja apajapaikka). Ainoastaan yksi pyyntipaikka on määritetty pelkästään verkkokalastukseen, kaksi pyyntipaikkaa on määritetty erityisen etuuden ”verkko- ja nuotta/apajapaikka”-yhdistelmiksi. ”Apajapaikka” viittaa nuotan käyttömahdollisuuteen.

Inarijoen erityisen etuuden kalastuspaikoista useimmat sisältävät kaksi eri pyyntitapaa, mikä on poikkeuksellista Tenojoen pääuoman vesialueeseen verrattuna.

Todennäköisesti Inarijoen lohen verkkopyynti ei seuranta-aikana ollut sidoksissa vain erityisen etuuden nojalla vahvistettuihin lohiverkkopaikkoihin vaan verkoilla saattoi kalastaa muillakin sopivilla jokiosuuksilla, Tenon pääuoman alajuoksun verkkopyyntikultuurin tavoin.

Vesistöalueena Inarijoki voidaan luonnehtia Tenojoen sivujoeksi, koska suurin osa Tenon vesistä tulee Norjan puolelta, Ies- ja Karasjoesta, joka laskee Tenoon Inarijokisuussa. Inarijoen kapeassa uomassa kalastettaessa tuli huomioida, että verkkopyynnit olivat sopivalla etäisyydellä joen syväväylän keskiviivasta, Norjan rajasta. Lisäksi Inarijoessa tuli pyydysten asettelussa huomioida myös jokialueen järvalueet ja nivojen kapeikot.

Inarijoen lohen verkkokalastuksessa oli samoja käytäntöjä kuin Utsjoen sivuvesistöalueella, pienikokoisia lohia pyydystettiin ns. meritaimenverkoilla (45 mm:n silmäharvuus) vielä 1980-luvulla. Saalisilmoituksissa pyydykseksi ilmoitettiin ”muun kalan verkot”.

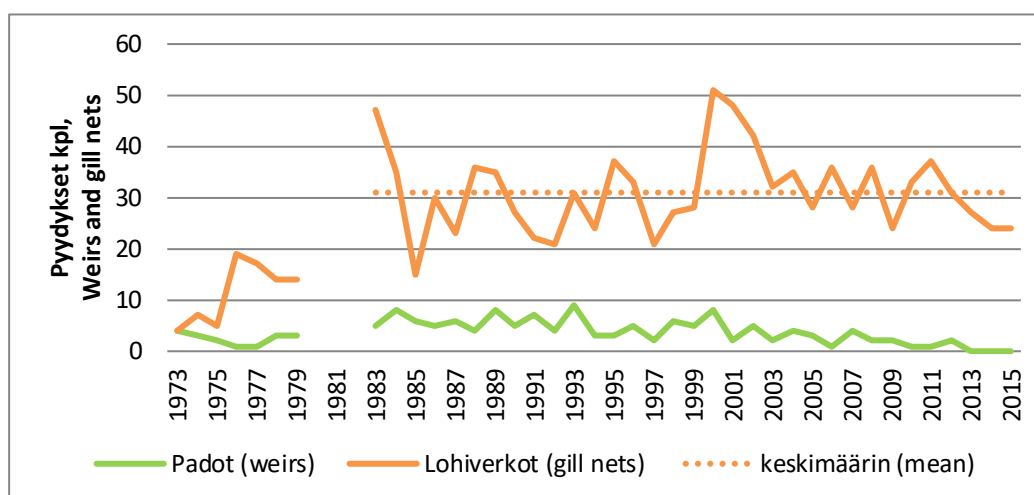
5.4.1. Lohta muutamilla padoilla ja 15–50 lohiverkolla

Kuvan (30) esitettyihin pato- ja verkkomääriin sisältyy Inarijoen yläjuoksun eli Inarin kunnan puolella sekä Inarijoen alajuoksun eli Outakosken lohkokunnan vesialueilla olleet pyydykset. Yksittäisinä vuosina oli epäselvyyttä joidenkin patojen ja verkkojen sijainnista. Koska 1970-luvun saalishaastattelut kattoivat vain harvoja Inarijokivarren paikalliskalastajia, ko. ajanjakson pyydystiedot olivat puutteellisia. Myöhemmin Inarijokivarren ruokakuntien saalistiedusteluista ja etenkin kalastuksen valvojien pyydyskartoituksista saatiin saalis- ja kalastustilastointia tukevaa tietoa.

Eniten patoja oli pyynnissä lohivuosina 1993 ja 2000. Pyynti keskittyi Inarijoen alajuoksulle, Outakosken osakaskunnan vesialueelle. Viimeisinä tutkimusvuosina padoilla ei pyydetty enää Inarijoen alajuoksullakaan (kuva 30).

Inarijoessa kalastettiin seisovilla lohiverkoilla, joista useimmat olivat Utsjoen kunnan puolella. Inarin kunnan puolella, joen yläjuoksulla oli vain harvoja lohen verkkokalastajia. Seurantavuosina kalastettiin keskimäärin 30 verkolla. Yksittäisellä ruokakunnalla oli lohenpyynnissä 1–2 verkkoa. Eniten, noin 50 lohiverkkoa oli pyynnissä vuosina 1983, 2000 ja 2001 (kuva 30). Koska lohi nousi Inarijokeen viimeellä, verkkopyynti alkoi huomattavasti myöhemmin kuin Tenojoen alajuoksulla.

Muista jokialueista poiketen, Inarijoessa käytettiin nuottaa vielä 2000-luvulla, joskin satunnaisesti.

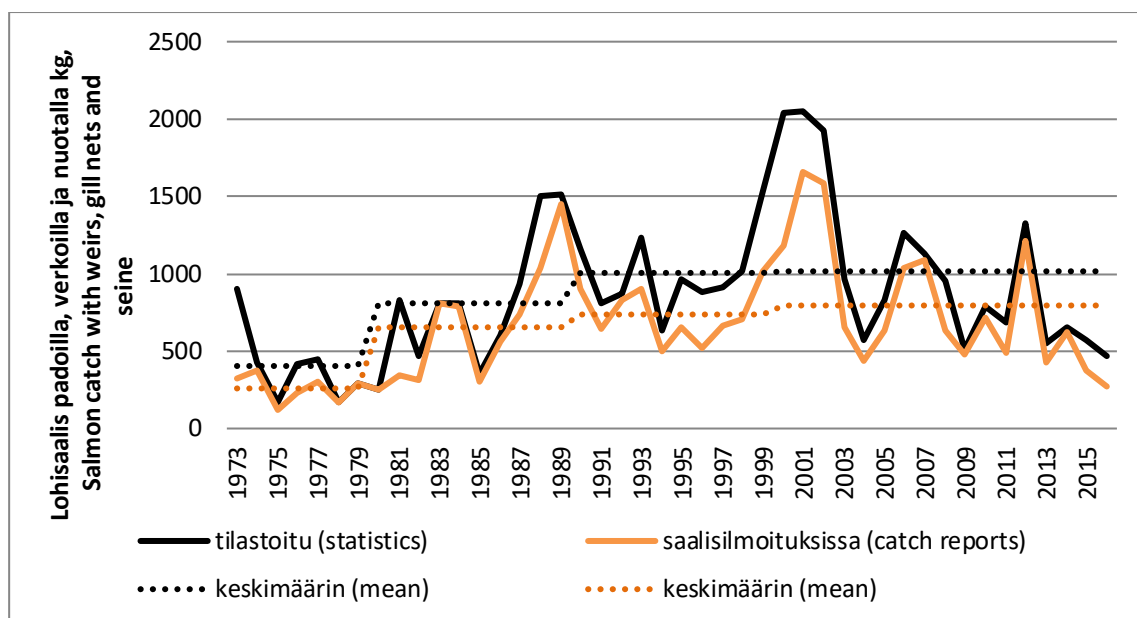

Kuva 30. Inarijoessa pyynnissä olleet padot ja verkot vuosina 1973–2016. Vuosien 1973–1983 tiedot puutteelliset. *The number of active weirs and gill nets in the River Inarijoki in years 1973–2016. Years 1973–1983 not valid.*

5.4.2. Pato- ja verkkopyydyksillä 350–2 000 kiloa lohta vuosittain

Inarijoen saalistiedot ja saaliiden arviointiperusteet 1970-luvulla olivat puutteelliset, joten niitä ei voi verrata Tenojoen pääuoman eikä myöskään Inarijoen vesistöalueen seuraavien vuosien saalistilastoihin. Pyyntitapojen harvinaistuesssa, etenkin pato- ja nuottapyynnin osalta, eri verkkopyyntien lohisaaliit käsitellään tässä yhteydessä kokonaisuutena. Seisovien verkkojen lohisaalisuus kaikista verkkopyyntimuodoista oli 1980-luvulla keskimäärin 79 %, 1990-luvulla 84 % ja 2000-luvulla 90 %.

Kuvan (31) mukaan Inarijoen pato-, verkko- ja nuottapyyntien vuotuinen, keskimääräinen lohisaalis oli 1980-luvulla 800 kiloa ja seuraavina vuosikymmeninä 1 000 kiloa. Eri verkkopyynneillä saadut, suurimmat lohisaaliit, 2 tonnia tilastoitiin vuosilta 2000 ja 2001. Pienimmät, alle 500 kilon lohisaaliit tilastoitiin 1980-luvun muutamien vuosien lisäksi vuosilta 2009 ja 2016.

Kuva 31. Inarijoen tilastoidut ja raportoidut lohisaaliit verkkopyyntimuodoilla (pato+nuotta+ seisova lohiverkko yhteensä) vuosina 1973–2016. Vuosien 1973–1979 tiedot puutteelliset. *Reported and estimated salmon catches of all traditional gears (combined weirs, gill nets and seine) of the River Inarijoki in years 1973-2016. Years 1973–1979 salmon catches not valid.*

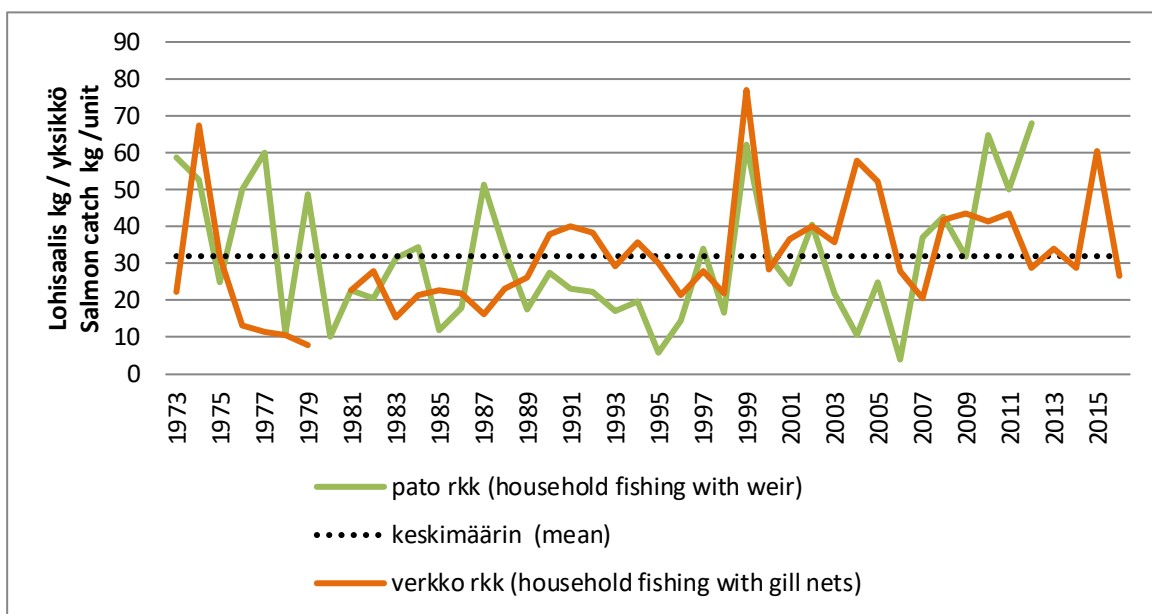
Useina vuosina Inarijoella kalasti lohiverkoilla myös ulkopaikkakuntalaisia perillisiä, joista toiset olivat pitkäaikaisia kesäasukkaita ja muuttivat viimeisinä tutkimusvuosina pysyvästi jokivarteen. Vanhojen kantatilojen ulkopaikkakuntalaisten perillisten pyynti saattoi olla omaa tai yhteispyyntiä vakiintuneilla verkkopaikoilla. Saalistiedot käsiteltiin pyydys- ja ruokakuntakohtaisesti, jos kalastuksen valvonnan mukaan perikunnan kalastusoikeutta ko. henkilöt käyttivät eri ajankohtina.

1980-luvulla ulkopaikkakuntalaisten perillisten osuus Inarijoen tilastoidusta lohien verkkopyyntisaaliista oli noin 8 %, 1990-luvulla 18 % ja 2000-luvulla noin 15 %. Vuonna 1999 ulkopaikkakuntalaiset perilliset saivat kolmanneksen Inarijoen tilastoidusta lohiverkkosaaliista.

5.4.3. Verkolla 15–40 kiloa lohta Inarijoesta

Pitkällä seuranta-ajanjaksolla Inarijoen keskimääräiset pato- ja lohiverkkosaaliit olivat samansuuruiset, 32 kiloa lohta/ruokakunta. Vuonna 1999 Inarijoen ruokakuntokohtainen verkkosaalis oli suurimmillaan 75 kiloa lohta. Vuoden 1974 ruokakuntokohtainen verkkolohisaalis oli 70 kiloa, mutta koska ko. vuonna haastateltiin vain muutamia Inarijoen alajuoksun kalastajia, arvioitua keskisaalista ei voi verrata myöhempään tutkimusvuosiin. Vuosilta 2004, 2005 ja 2015 tilastoitiin keskimääräistä suuremmat, 50–60 kilon ruokakuntokohtaiset lohiverkkosaaliit (kuva 32).

Ruokakuntokohtainen verkkosaalis oli suurempi kuin verkkokohtainen, mikä todensi sitä, että useilla Inarijokivarren ruokakunnilla oli pyynnissä useampi kuin yksi lohiverkko. Saalistilastojen mukaan 1980-luvulla verkkokohtainen lohisaalis oli noin 20 kiloa, 1990-luvulla noin 35 kiloa ja 2000-luvulla 30 kiloa (kuva 33).

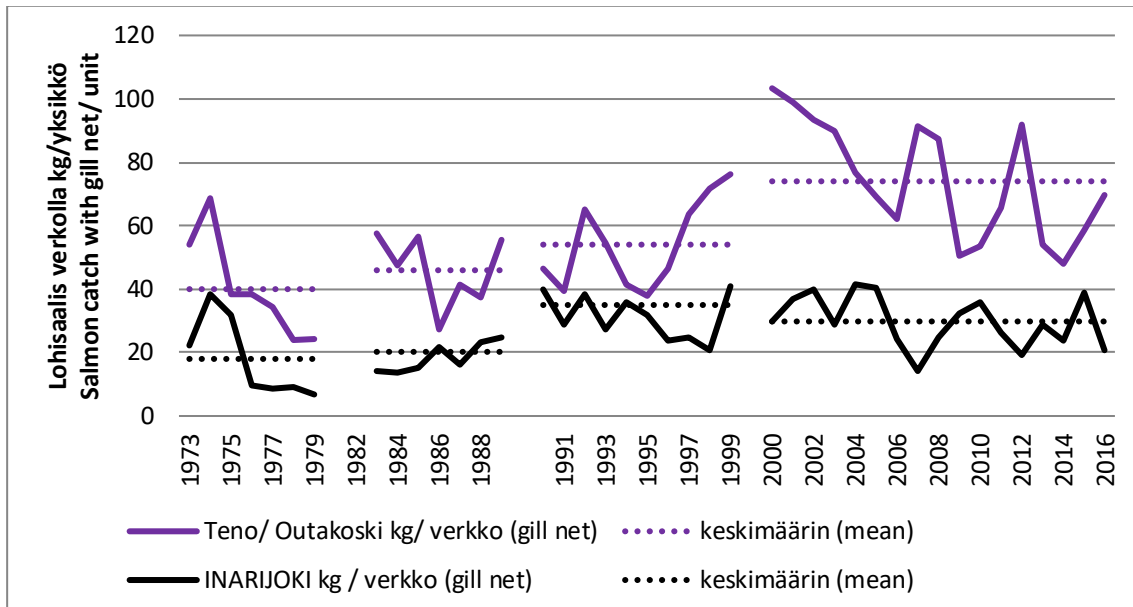

Kuva 32. Inarijoen ruokakuntokohtaiset lohisaaliit padoilla tai lohiverkoilla (kg/pyyntimuotoa käyttävä ruokakunta) vuosina 1973–2016. CPUE (salmon catch with weir or gill net/household) in the River Inarijoki years 1973–2016

Koska 2000-luvun alun erittäin hyvinä lohivuosina Inarijoen kalastavien ruokakuntien ja verkkojen määrä oli lähes kaksinkertaistunut, verkon yksikkösaaliit eivät olleet poikkeuksellisen suuria. Noin 40 kilon verkkokohtaisia lohisaaliita tilastoitiin sekä 1990-luvun alkuvuosilta että vuosilta 2002, 2004, 2005 ja 2015 (kuva 33).

Inarijoen verkkokohtaiset keskisaaliit olivat noin puolet pienempiä kuin ylä-Tenolla, Outakosken lohkokunnassa (kuva 33). Pyyntitehon erot havaittiin myös patokohtaisessa lohisaaliissa. 1980-luvulla Inarijoen keskimääräinen patokohtainen saalis oli noin 30 kiloa ja Tenon yläjuoksulla 50 kiloa ja edelleen 2000-luvulla patokohtainen lohisaalis oli 40 kiloa Inarijoessa ja 60 kiloa Tenon yläjuoksulla.

Tenon yläjuoksulle nousevista lohista suurin osa vaeltaa Norjan puoleiselle jokialueelle, les-Karasjokeen, joka haarautuu Tenojoen pääuomasta juuri Inarijokisuussa, joten voidaan olettaa, että vain osa yläjuoksun nousulohista on tavoitettavissa Inarijoesta.

Kuva 33. Keskimääräiset lohisaalet verkoilla (kg/lohiverkko) Inarijoessa ja Tenojoessa, Outakosken lohkokunnan alueella vuosina 1973–2016. CPUE = salmon catches (kg/ gill net) in the River Inarijoki and in Outakoski area of the River Teno in years 1973–2016.

5.5. Lohen vapapyynti Teno- ja Inarijoessa

Seuranta-ajanjaksolla Tenojoen kalastussäädökset rajoittivat lohen vapapyyntiä mm. seuraavasti:

- Pyyntikausi oli 1.5.–31.8. (v. 1938–1989) ja 20.5.–31.8. (v. 1990–2016)
- Viikottainen pyyntiaika 7 vuorokautta (vuoteen 1979 asti) ja 6 vuorokautta (v. 1979–2016)
- Vapamäärää ei rajoitettu (omassa soutu- ja kalastuksessa). Soutupalvelua harjoitettaessa enimmäisvapamäärää rajoitettiin
- Vieheiden laatua ja koukkukokoa on ajoittain säädelty
- Kalastuksessa käytettävät veneet tuli rekisteröidä (v. 1979–2016). Rekisteröidyillä veneillä oli ruokakuntakohtaiset enimmäismäärät paikkakuntalaisuuden/kalastusoikeuden ja/tai matkailuyrittäjyyden mukaan (1/3/15 venettä)
- Lohensoutu- ja rantakalastusalue oli kalastajan vapaasti valittavissa

Paikallista vapakalastusta ei rajoitettu oleellisesti seuranta-aikana. Paikkakunnalla vakituisesti asuvala oli yhdenvertainen mahdollisuus kalastaa lohta vavalla kuin kalastusoikeutta omaavalla paikkakuntalaisella. Vuosina 1953–1978 kalastusoikeudettoman paikkakuntalaisen vapakalastuksen kausilupahinta oli kuitenkin kaksinkertainen osakkaan lupaan verrattuna. Kalastusmatkailuyrittäjyyttä ei sidottu tilakohtaiseen kalastusoikeuteen, mutta useampia lohenkalastuksessa käytettäviä veneitä sai rekisteröidä vain kalastusoikeudellinen paikkakuntalainen. Paikalliset saivat vapakalastuksessaan käyttää vieheenä uistinta ja perhoa. Varsinainen perhokalastus rannalta oli kuitenkin melko vähäistä.

5.5.1. Vapakalastajat

Tenon kausiluvan lunastaneiden paikalliskalastajien ja ruokakuntien määriä on selvitetty raportin alussa (kappaleet 2.2 ja 3.6). Lupamäärä on vain suuntaa-antava indeksi vapakalastuksen aktiivisuudesta, koska edullisia lupia ostettiin, vaikka kalastus ei todentunut lainkaan. Aktiivisia paikallisia vapakalastajia oli sekä (verkko)kalastusoikeudellisten että vapakalastusoikeudellisten ryhmässä. Kalas-

tajaryhmien välillä oli ajoittaista vaihtelua, mikä ei kuitenkaan oleellisesti vaikuttanut ryhmien välisiin lohisaalisjakaumiin. Vapakalastus oli enimmäkseen lohensoutua, erittäin harvoin rantakalastusta.

5.5.2. Vapapyynnin ajankohta ja pyyntiaika

Vapakalastus rannalta voitiin aloittaa heti jäidenlähdön jälkeen, köngäsalueiden sulapaikoissa miltei jäiden seassa. Vielä 1980-luvulla muutamia Utsjokivarren vapakalastajia kalasti Nuorgamin Alaköngään rantakalastusalueella heti kalastuskauden alussa. Alkukesän suurilla lohilla oli hyvä markkinahinta, joten niiden pyyntiin asetettiin muutamiksi viikoiksi. Vastaavasti Yläköngäs houkutteli Inarijokivarren poromiehiä alkukesän lohestukseen vasanmerkinnän jälkeen.

Lohensoutu aloitettiin myöhemmin, useimmiten kulutuskalastuksen jälkeen vedenkorkeuden tasaannuttua. Vapapyynnin aktiivisin ajankohta oli juhannuksen jälkeiset kolme viikkoa, johon ajoittui myös kalastusmatkailijoiden virkistyskalastuspaine. Joinakin vuosina soutu kalastuksen ruuhkautumista yritettiin välttää sallimalla joki vain paikkakuntalaisille muutama alkuvuikon päivänä tai alkavan kalastusvuorokauden alkutunneilla.

Paikkakuntalaiselle vapakalastus rannalta ja lohta soudettaessa oli vuorokaudenajasta riippumatonta, mutta perinteisesti lohta soudettiin illasta aamuyöhön. Suosituimmat soutuajankohdat olivat viikokorauhoituksen jälkeiset maanantai-illat. Kun kalastusmatkailijoiden vapakalastuskautta lyhennettiin elokuun lopusta, paikallisille jäi mahdollisuus omaan ruuhkattomaan lohensoutuun.

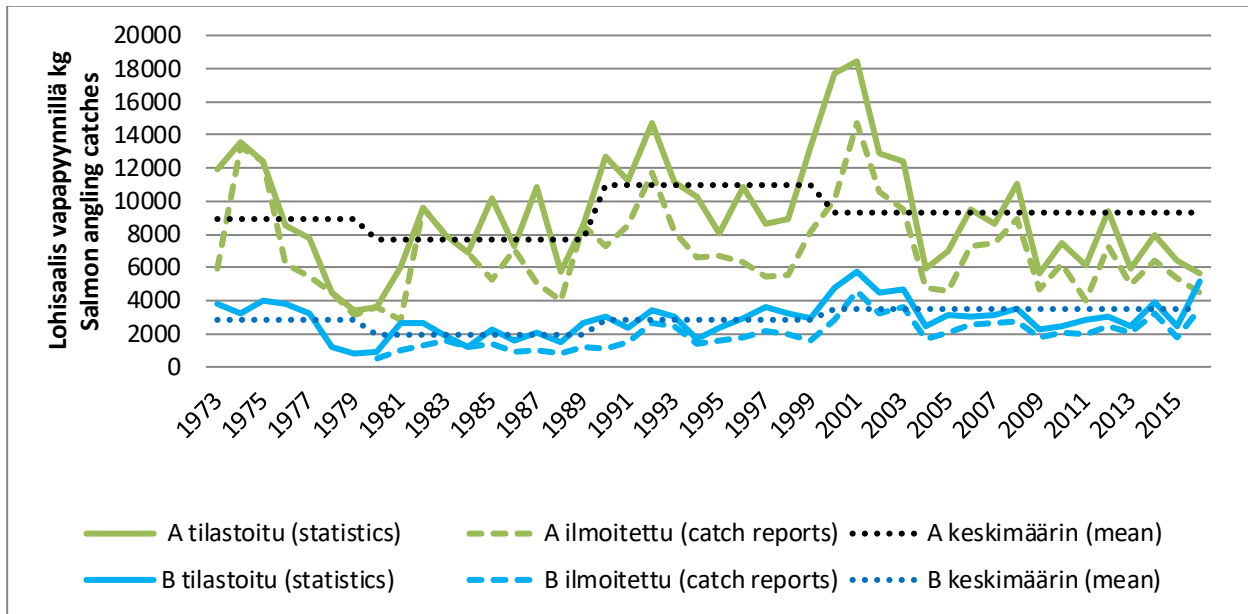
5.5.3. Vapapyynnillä 4 200–24 200 kiloa lohta vuosittain

1970-luvulla kalastusoikeudettomien paikkakuntalaisten eli muiden kuin osakaskalastajien vapakalastuksen lohisaalisarviot perustuivat (verkko)kalastusoikeudellisten paikkakuntalaisten saaliiseen, ilman kohdennettuja saalistiedusteluja, joten niiden luotettavuus ja vertailukelpoisuus on seuraavia ajanjaksoja huonompi.

Kun kalastusoikeudelliset ruokakunnat haastateltiin 1980-luvulla kotikäynneillä, heidän tilastoidusta vapalohisaaliistaan arvioitiin noin 20 %. Postitiedustelujen aikana, 1990-luvulla kalastusoikeudellisten arvioitu vapasaalisuus oli 32 % ja 2000-luvulla 25 %. Muiden paikalliskalastajien vapalohisaaliista arvioitiin vastaavasti 44 % / 37 % / 25 % eri vuosikymmenillä.

Seurantavuosina (1973–2016) Teno-Inarijoen kalastusoikeudellisten paikalliskalastajien keskimääräinen vapalohisaalis oli 9,2 tonnia ja muiden paikallisten vapakalastajien 2,9 tonnia. Vuosina 2000 ja 2001 kalastusoikeudellisten paikkakuntalaisten vapalohisaalis oli suurimmillaan 17,7 ja 18,4 tonnia ja vastaavasti muiden paikkakuntalaisten vapalohisaalis oli 4,8 ja 5,7 tonnia (kuva 34).

Vuonna 1979 tilastoitiin pienimmät, 3,4 ja 0,8 tonnin vapalohisaaliit em. vapakalastajaryhmille, mutta tuolloin saalisarviointi oli puutteellista.

Kuva 34. Eri kalastusoikeudella kalastaneiden paikkakuntalaisten ilmoittamat ja tilastoidut vapalohisaaliit Teno-Inarijoessa vuosina 1973–2016. *Reported and estimated salmon angling catches of local fishers of the River Teno-Inarijoki in years 1973–2016.* A= kalastusoikeudelliset (local with traditional fishing rights), B=muut paikkakuntalaiset (local with angling rights).

Syntyperäisissä paikkakuntalaisissa oli vain muutamia henkilöitä, jotka kalastivat Tenojoen ranta-alueilla, könkäillä. Vuoden 2014 saalistiedustelussa kysyttiin vavalla pyydetyn lohisaaliin pyyntitapa, rannalta vai veneestä. Kalastusoikeudesta riippumatta, paikalliskalastajat saivat keskimäärin 93 % vapalohisaaliistaan soutamalla.

Varsinaisten rantakalastusalueiden puuttuessa Utsjoen ja Vetsikon lohkokuntien alueella 2 % vapalohisaaliista oli saatu rannalta. Nuorgamin ja Outakosken lohkokunnissa 8-10 % vapalohisaaliista saatiin ranta-alueilta, koska Ala- ja Yläköngäs tarjosivat hyvät mahdollisuudet tavoittaa lohia myös rannalta.

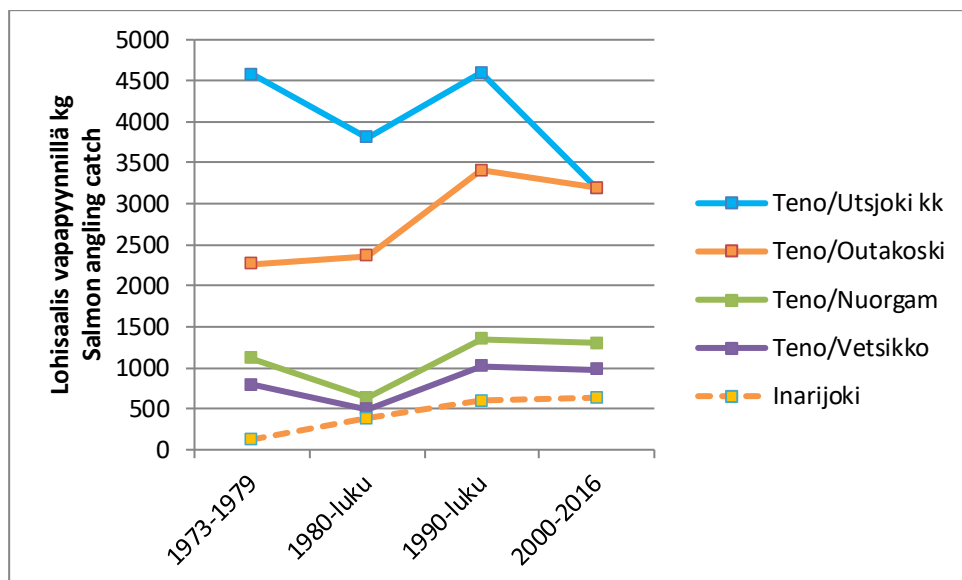
5.5.4. Vapasaaliit lohkokunnittain

Teno-Inarijoen rajajokialueella paikkakuntalaiset saivat kalastaa vavalla lohkokunnista ja valtiollisesta rajasta riippumatta. Varhaisina vuosina vapalohisaalis tilastoitiin kalastajan kotiosoitteen mukaiselle kalastusalueelle, arvioiden, että lohta soudettiin useimmiten lähivesien opituilla soutuväylillä. Vuodesta 2010 lähtien saalistiedustelussa kysyttiin vapapyyntipaikka lohkokunnan tarkkuudella, jolloin havaittiin mm. Utsjoen kirkonkylän vapalohisaaliin siirtymää alajuoksulle, Vetsikon suuntaan. Muiden lohkokuntien välissä olevat köngäsalueet vähensivät etenkin soutukalastuksen saalissiirtymiä.

Keskimääräistä vapalohisaalista tarkasteltiin lohkokuntaakohtaisesti vastaavilla ajanjaksoilla kuin eri verkkopyyntitapojen saaliita, vaikka paikalliseen vapapyyntiin ei tullut oleellisia rajoituksia. Utsjoen ja Outakosken lohkokunnissa kalastusluvan lunastaneita ruokakuntia oli enemmän kuin Nuorgamissa tai Vetsikossa, mikä ilmeni aluekohtaisessa vapalohisaaliissa. Pitkällä seuranta-ajalla (verko)kalastusoikeudellisten vuotuinen keskimääräinen vapalohisaalis oli Utsjoen lohkokunnassa 3 870 kiloa, Outakoskella 2 900 kiloa, Nuorgamissa 1 130 kiloa ja Vetsikossa 840 lohikiloa.

Kuvan (35) mukaan verkkokalastusoikeudellisten vapakalastus aktivoitui 1990-luvulla, mikä näkyi kaikissa lohkokunnissa. Utsjoen kirkonkylän lohkokunnan alueella verkkokalastusoikeudellisten keskimääräinen vapalohisaalis oli 4,6 tonnia, Outakosken lohkokunnassa 3,4 tonnia, Nuorgamin lohkokunnassa 1,3 tonnia ja Vetsikossa 1,0 tonnia. 2000-luvulla verkkokalastusoikeudellisten keskimääräi-

set vapalohisaaliit olivat lähes samalla tasolla kuin edeltävällä vuosikymmenellä, Utsjoen kirkonkylän lohkokunnassa vapalohisaalis kuitenkin pienehi 1,5 tonnilla.

Kuva 35. Kalastusoikeudellisten kalastajien keskimääräinen vapasaalis Tenojoen pääuomassa lohkokunnittain ja Inarijoessa eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. *Mean salmon angling catches of local fishers with traditional fishing rights of the Rivers Teno-Inarijoki in different administrative areas and decades in years 1973-2016.*

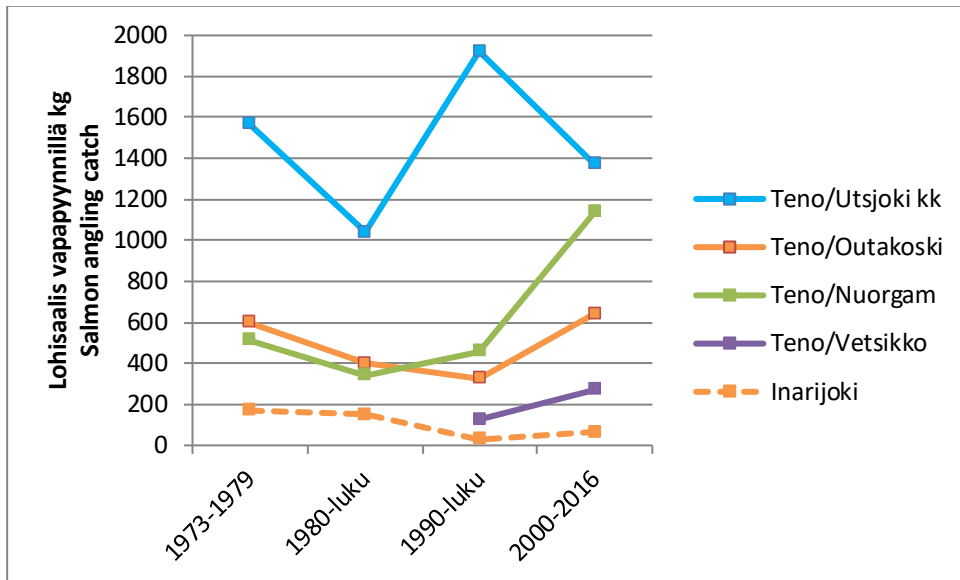
Kuvien 35 ja 36 mukaan Inarijoen vuotuinen vapalohisaalis verkkokalastusoikeudellisilla oli 120 kiloa (1970-luku) ja 640 kiloa (2000-luku) ja vastaavasti vapakalastusoikeudellisilla 170 kiloa (1970-luku) ja 60 kiloa (2000-luku). 1980-luvulla paikallisten vapakalastusoikeudellisten lohisaalis Inarijoesta oli enimmillään noin 400 kiloa, koska tuolloin Angelissa ja Karigasniemellä oli vielä rajavartiostot, joiden henkilökunnassa oli innokkaita kalastajia (liitteet 6a-b).

Inarijoen vapakalastus oli enimmäkseen rantakalastusta, joten saalismäärät olivat melko vähäisiä. Lohta soudettiin vain lähellä Inarijokisuuta, jolloin saalis saattoi kirjautua myös Tenojoen puolelle.

Vaikka 1990-luvun alussa Utsjoen kaikkien kylätaajamien rajavartiostot lakkautettiin, alueille syntyi uudisasutusta ainakin satunnaisesti. Utsjoen kirkonkylän hallinto-, koulu- ja palvelukeskuksen työllistämistä oli useita muualta Suomesta tulleita henkilöitä, joista osalle lohen vetovoima muuttui vuosien mittaan pitovoimaksi ja kalastusmatkailuyrittäjyydeksi. Nuorgamin ja Karigasniemen taajamiin asettui useita henkilöitä myös aktiivisen rajakaupan työllistäessä.

Kuvan 36 mukaan vapakalastusoikeudellisten keskimääräinen lohisaalis oli jokaisella vuosikymmenellä suurin Utsjoen lohkokunnassa, vaihdellen 1–1,9 tonnia. Muissa lohkokunnissa ko. kalastajaryhmän keskimääräiset lohisaaliit olivat alle 600 kiloa jokaisella vuosikymmenellä, lukuun ottamatta 2000-lukua, jolloin Nuorgamin lohkokunnan alueella vapakalastusoikeudelliset paikkakuntalaiset saivat keskimäärin 1 100 kilon vapalohisaaliin.

Liitteissä (6a-b) Teno-Inarijoen lohkokunta-kohtaiset vapalohisaaliit kalastajaryhmittäin vuosina 1973–2016.

Kuva 36. Muiden (=vapakalastusoikeudellisten) paikkakuntalaisten keskimääräinen vapalohisaalis Tenojoen pääuomassa lohkokunnittain ja Inarijoessa eri ajanjaksoilla vuosina 1973–2016. *Mean salmon angling catch of local fishers with angling rights of the Rivers Teno-Inarijoki in different areas and decades in years 1973-2016.*

Kalastusoikeudettomien saaliit kuvasivat myös eri taajamiin, lohkokuntien alueelle muuttaneiden kalastajien määresuhdetta. Hyvien lohisaalisvuosien innoittamina taajamiin saattoi asettua myös satunnaiskalastajia, jotka talvehtivat alueella vain hetken ja palasivat uuden kalastuskauden alussa. Säännönvastaiseen käytäntöön ("vakituiseista Tenojokilaaksoissa asuva") puututtiin tarvittaessa. Nuorgamin lohkokunnan vapalohisaaliiden suurentumiseen saattoi vaikuttaa myös alueella toimivien soutupalveluyrittäjien ilmoittamat vapalohisaaliit, vaikkakin ko. saalislohet tilastoituivat useimmiten kalastusmatkailijoille.

Eri lohkokuntien alueilla oli muutamia innokkaita lohensoutajia, jotka lunastivat aluksi paikkakuntalaisen vapaluvan ja myöhemmin verkkokalastusoikeudellisen luvan. Saalisseurannassa heidän saaliinsa tilastoitiin vaihtelevasti eri ryhmään.

Useat Utsjoen syntyperäiset kalastajat, jotka kalastivat pääasiallisesti padoilla, eivät yleensä soutaneet tai kalastaneet lohta rannalta.

5.5.5. Vapakalastuksen yksikkösaaliit

Vapakalastuksen yksikkösaaliin vaihtelua seurattiin ruokakuntakohtaisesti kattaen Teno-Inarijoen rajajokialueen kokonaisuutena. Lohkokuntakohtainen vapasaaliin yksikköseuranta olisi sisältänyt huomattavaa epävarmuutta, koska mm. kylätaajamissa asuvien lohensoutajien kalastuskohde saattoi olla joko vakituisen asuinpaikan läheisyydessä ja/tai vanhan syntymäkodin soutualueilla.

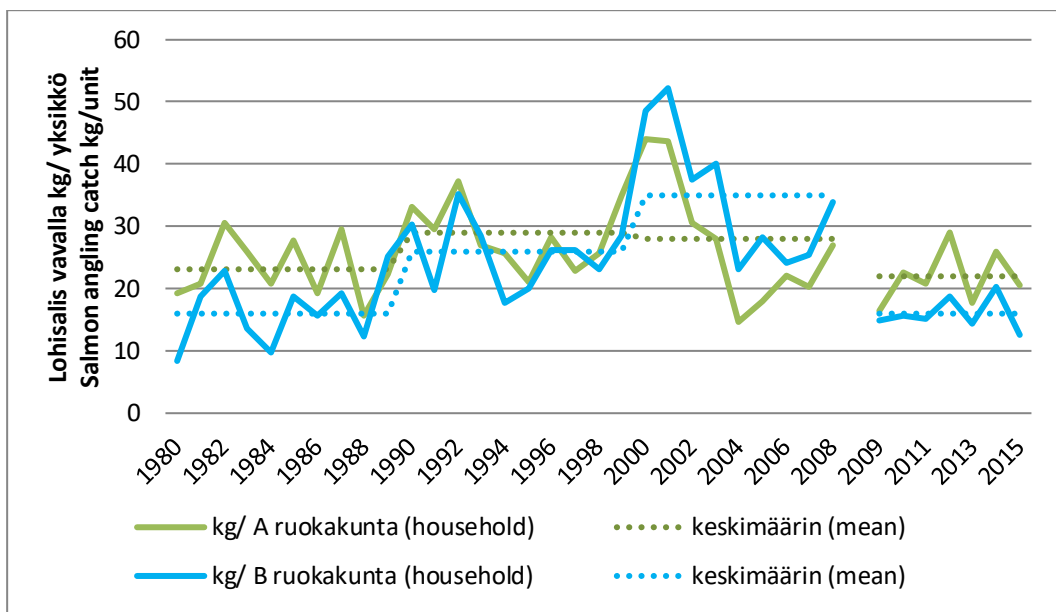
1980 ja 2010 -lukuilla verkkokalastusoikeudellisen ruokakunnan vapalohisaalis oli keskimäärin 22–23 kiloa. Muun paikallisen vaparuokakunnan keskimääräinen vapalohisaalis oli 1980 ja 2010 -lukuilla 16 kiloa (kuva 37).

Hyvät lohivuodet 1990 ja 2000 -lukujen alussa näkyivät molempien vapakalastajaryhmien keskisaaliissa. Vuosilta 2000 ja 2001 tilastoitiin verkkokalastusoikeudellisten ruokakuntien suurimmat keskimääräiset vapalohisaaliit, 44 kiloa ja vastaavasti muiden paikallisruokakuntien 49–52 kilon vapalohisaaliit. 1990-luvun alkuvuosina ruokakuntakohtaiset keskisaaliit olivat 10–15 lohikiloa pienemmät (kuva 37).

Vuosina 2000–2008 vain paikkakuntalaisuuden perusteella kalastaneen vaparuokakunnan keskimääräinen vapasaalis oli suurempi kuin verkkokalastusoikeudellisen, mikä saattoi johtua siitä, että heidän joukossaan oli useita taitavia lohensoutajia, joista osa oli entisiä kesäasukkaita ja myöhemmin kuntaan ympärivuotiseksi asukkaiksi muuttaneita.

Vakituisen asumisen myötä saatu vapakalastusetus johti tilanteeseen, että kalastuslupien myynnissä jouduttiin tarkistamaan kalastajien kotikunta ja ympärivuotista, vakituista asumista ennen lohienkalastuskautta.

Vuodesta 2009 lähtien myyntitilanteessa kysyttiin lisäksi verkkokalastusoikeudellisen pientilallisen ennakoimaa todellista verkkopyyntiä. Tässä yhteydessä noin 25 % aiemmin verkkokalastusoikeudellisista ruokakunnista kirjautui vapakalastusta harjoittaviksi (kuva 1).

Kuva 37. Kalastusoikeudellisten ja muiden paikkakuntalaisten keskimääräinen lohisaalis (kg/ruokakunta) vapapyynnillä Teno-Inarijoessa vuosina 1980–2016. *Mean salmon angling catches of local households of the Rivers Teno-Inarijoki in years 1980–2016. A= kalastusoikeudelliset (local household with traditional fishing rights), B=muut paikkakuntalaiset (local household with angling rights).*

6. Tenon lohenkalastuksen muutosten mosaiikki

6.1. Paikallisen lohenkalastuksen perinteet ja kulttuurimuutokset

”Perinteinen” tarkoittaa *”periytynyttä, vanhaan tapaan liittyvää”*. Perinteisen vastakohtaksi mainitaan sanat: *”nykyaikainen, uusi, moderni, tuore”*.

”Perinne” tarkoittaa *”perittyä tapaa, käytännettä, perimätietoa tai -käsitystä”*. Perinne viittaa erityisesti kansanperinteeseen, kansan muistitiedon varassa säilyttämään henkiseen kulttuuriin.

Kalastussäädöksissä perinteisiksi lohenkalastustavoiksi määritettiin ne lohen verkkopyyntimuodot, jotka kuuluivat vanhojen talojen kalastusoikeuksiin eli patokalastus, pyynti seisovalla lohiverkolla, nuotalla ja kulkutusverkolla. Muutamilla Tenojoen paikalliskalastajilla oli eriyvä käsitys vanhoista lohenkalastustavoista siten, että myös vapapyynti luonnehdittiin perinteiseksi, saamelaiseksi pyyntimuodoksi. Muodostuiko lohen vapapyynti joillekin kalastajille traditionaaliseksi siksi, että lohta soudettiin nuoruusvuosilta lähtien ja opitusta tavasta tuli henkilökohtainen, omiin käytänteisiin muovautunut perinne? Voiko näin ollen vastaavasti Tenon ranta-alueiden vapapyynti, joka muodostui myös toisille paikallisille henkilökohtaiseksi käytänteeksi, luonnehtia perinteiseksi lohenkalastukseksi?

Kun Tenon lohi jäi jokivarressa lähes yksinomaan kotitarvekäyttöön, siihen liitettiin aiempaa useammin kalastukseen kuuluvia paikkasidonnaisia osatekijöitä kuten omatekoiset, kaarevakoivuiset patopukit ja yhteispyynti. Samalla itse lohi sai tapakulttuurillista nostetta. Vuonna 1984 paikkakuntalainen kalastaja arvotti kotitarvelohensa hinnan 2,1–2,9 -kertaiseksi verrattuna ajankohdan myyntilohen keskihintaan (Niemi ym. 1989). ”Kotikutoisen” Tenon lohen kilohintaan kukin kalastaja saattoi suhteuttaa kalastukseensa uhraamaa aikaa, erilaisia kalastuksen kulueriä sekä lapsuudenkodista oppimaansa arvopohjaa perinteiden jatkuvuudesta – velvoitteella tai oikeudella.

Paikallinen verkko- tai patokalastaja ei luonnehtinut lohenkalastustaan virkistykseksi, vaikka sitäkin elementtiä lohestus todennäköisesti tuotti. Osalle vapakalastajista lohenkalastus oli kotitarvekallastusta, osalle virkistyskalastusta, jossa saaliilla ei ollut suurempaa merkitystä. Lohenkalastuksen ollessa virkistyksestä, siihen ei kytketty menetettyä aikaa, huonoja säätiloja, kalastusvälinekuluja ja mahdollinen saalis oli haaveiltu bonus. Suuren vapalohen saatuaan paikallinenkin kalastaja saattoi luonnehtia tapahtumaa jo elämykseksi, etenkin, jos pyyntiin liittyi vielä saaliin menettämisen pelkoa.

Tenajokivarressa asuvilla on suuri huoli perinteisten verkkopyyntitapojen jatkuvuudesta, koska he näkevät arjessaan elinkeinorakenteiden muutokset ja lohenkalastuksen realistiset kannattavuustekijät. Patokalastus on voimakkaasti vähentynyt luonnollisistakin syistä, koska vain osa paikkakunnan nuorista on saatu kiinnostumaan verkkopyyntien jatkuvuudesta. Osalle edeltävien sukupolvien jättämä perinne on vapaaehtoinen pakko tai henkinen taakka. Suomalaisessa maataloudessa perillisille testamentataan sukupolvenvaihdoksessa vähintään henkinen toive: *”älä myy maita vieraille”*.

Pyyntiperinteiden tulevaisuudesta ovat paikkakuntalaisten kalastajien lisäksi olleet huolissaan myös Utsjoelta muuttaneet, jokilaaksoissa syntyneet henkilöt, jotka eivät vuoden 2016 jälkeen ole voineet kalastaa lohta verkkopyydyksillä. Ulkopaikallisten, perinnöksi kalastusoikeuden saaneiden henkilöiden toimeentuloon lohenkalastus ei ole vaikuttanut. Useille heistä lohenkalastus on kuitenkin ollut tärkeä sidos syntymäseudulle, mahdollisuus jatkaa verkkopyyntejä ja luoda uusia kalatarinoita yhdessä vanhentuvien lähisukulaisten kanssa.

Voidaanko ennustaa, että lohenkalastus jäisi kuitenkin vähintään henkiseksi pääomaksi, kun viime vuosina saamelaisten kotiseutualueen luontoympäristö ja luontaiselinkeinot ovat ilmentyneet useiden eri taidemuotojen lähteinä, raaka-aineina ja jalosteina?

6.1.1. Kauppalohtien suolainen kilohinta

Vuoteen 2016 mennessä Tenon lohen kalastajahinnan muodostumisesta tai hintavaihtelusta ei tehty kohdennettua kalataloudellista tutkimusta. 1970-luvun saalishaastattelujen yhteydessä kaikilta haastatelluilta kalastajilta tiedusteltiin myös myydyin lohisaa liin määriä ja myyntihintoja. Myöhemmin paikalliskalastajien lohenmyynnin merkittävyyttä selvitettiin saalistiedustelujen ohessa, mutta aihepiiriä käsiteltiin kokonaisvaltaisesti, lohen myyntimäärää tai tuloutusta vältellen. Lohen myyntihintoja ei tiedusteluihin liitetty, koska kysymyksen tiedettiin vaikuttavan saaliiden yleiseen ilmoittamishaluun. Vaikka Tenon lohi siirtyi myyjältä ostajalle usein suoramyynninä ”kuititta”, oli joillakin kalastajilla epäily, että tutkimuslaitos antaisi verottajalle tietoja ilmoitetuista lohisaa liin määristä. Yksittäisen kalastajan tai ruokakunnan antamat saalistiedot kalastettuna, saatuna, jaettuna, syötynä, annettuna, vaihdettuna tai myytynä olivat aina luottamuksellisia.

Saalis seurannan alkuvuosina Tenon manttaalioikeudelliset kalastajat punnitsivat lohenkalastuksensa arvoa, kannattavuutta nimenomaan lohen myyntimäärällä ja -hinnalla. Kun Tenon lohella oli kysyntää, kilohinta pysyi korkeana ja pyyntiponnistus oli melkoinen. Vuosina 1974–1977 paikkakuntalaiset myivät 55–63 % vuotuisesta lohisaa liinistaan. Hintataso vaihteli luonnonlohtien ”tarjonnan” mukaan siten, että poikkeuksellisen hyvinä lohivuosina 1974–1975, kun myyntimäärä oli arviolta 21–23 tonnia, Tenon lohikilosta saatiin noin 20 markkaa (silloista rahayksikköä). Hieman huonompina lohivuosina 1976 ja 1977 lohta myytiin noin 15 tonnia ja hinta oli edellisvuosia suurempi, 35–42 markkaa lohikilolta (Toivonen & Heikinheimo-Smidt 1979). Kymmeniä vuosia myöhemmin, kun lohen myyntihintoja voitiin tarkastaa paikalliskalastajien näyttämistä lohenmyyntikuiteista, vahvistuivat 1970-luvun lohen kilohintatasot: 18–25 mk (v. 1974), 40 mk (v. 1976), 34–42–48 mk (v. 1977). Yksittäisen vuoden hintavaihtelu ilmensi isokokoisien lohen, ”luossan” ja pikkulohen, ”tiddin” kilohintojen eroja.

Kaupalliseen lohenmyyntiin vaikuttivat myös kohentuneet liikenneyhteydet sekä vähittäiskauppiaiden ja kulkeusliikkeiden välitystoiminta etelään. 1960-luvulla Etelä-Suomeen ja Norjaan kuljetetut lohet olivat todennäköisesti suolattuja. Laadukkaan tuorelohen kuljettaminen vaati kylmiä säilytys- ja kuljetustiloja, joihin myöhemmin vain muutamilla kuljetus- ja kauppaliikkeillä (Jääkalotti, Eräpalvi) oli mahdollisuus. Tenon lohen suoramyynni helpottui 1970-luvulla, kun jokivarren kotitalouksien kylmäsäilytys mahdollistui jääkellareiden jälkeen myös pakastamalla. Hyvän markkinahinnan vallitessa, lohikaupalla myös ”smuglattiin” eli Norjan puolelta, Tenon alajuoksulta ostettiin edullisesti lohta ja kalatehtailta jäätä kylmäkuljetukseen, jotta kalakuorma saatiin Oulun seudun markkinoille. Lohen jälleenmyynnin ja oman kuljetuksen tuotolla muutama ruokakunta sai alkutalven elantonsa.

Jo 1970-luvulla Tenojoen kalastussopimusta alustavassa työryhmässä, jossa oli myös paikallisia kalastajia, todettiin, että urheilukalastus oli merkittävä tulonlähde paikkakunnalla. Työryhmässä arveltiin paikallisten asukkaiden aseman vahvistuvan, kun urheilukalastajien lukumäärä vähentyy, mutta kalastuslupamaksuja korotetaan. Tuolloin näkökohtana oli, että ”*Tenojoen urheilukalastajien lohisaa liin arvo oli suurempi kuin lunastettujen kalastuslupien hinta ja jäisi lupamaksujen korotuksen jälkeenkin suuremmaksi*”. Työryhmässä lohen arvo perustui korkeaan markkinahintaan. Kun 1980-luvulla Tenojoen kalastuslupatuloja palautettiin kalastusoikeuden omistajille, Tenon lohen arvo huomattiin urheilukalastuksen kautta myös siten, ettei lohta puntaroitu ainoastaan menetettyinä saaliskiloina.

Tenajokivarren ammattimainen lohenkalastus hiipui pikkuhiljaa 1980-luvulla, kun markkinoille tuli kotimaista kirjalohta ja pohjoisilta avomerialueilta pyydettyä halvempaa ”Jäämeren lohta”. Tenon lohen reaali hinta laski. Vuonna 1982 noin kymmenessä paikallistaloudessa lohenkalastus oli luonteeltaan vielä sivuammattimaista, mikä tarkoitti, että lohenmyyntitulot olivat 30 % vuoden kokonaistuloista. Tenojoen lohenkalastuksen, lohen myynnin ja kalastusmatkailupalvelujen työllistämisen ja ansiovaikutusta selvitettiin erillistutkimuksella, josta ilmeni selkeitä muutoksia lohenkalastuksen luonteesta. Haastatelluista (225) ruokakunnista 15,6 % sai lohen myyntituloja, 14,4 % lohen myynnin ja kalastusmatkailun palvelutuloja ja 12 % palvelutuloja (Matinlompola & Lovikka 1986).

6.1.2. Lohien pakastettu tai tuore suoramyyntihinta

Utsjoen luontaistalousperheiden vuotuinen toimentulo koostui useista eri lähteistä, joista kesäkuukausien lohenkalastus oli yksi (Nousuniemi 2001). Lohenkalastajan ammattikuva saattoi vuosittain vaihdella tai kokonaan muuttua pää- tai sivuammattista lohta satunnaisesti myyväksi kalastusmatkailuyrittäjäksi, soutajaksi tai Norjaan siirtyneeksi rakennusmieheksi. 1980-luvulta lähtien Utsjoella oli vain muutamia ammattikalastajarekisteriin kirjautuneita henkilöitä, joten heidän yksittäiset saaliinsa jäivät luottamuksellisistakin syistä huomioimatta valtakunnallisissa kalataloustilastoissa. Sisävesien lohisaalistilastoihin kirjattiin kuitenkin kaikkien paikalliskalastajien ilmoittamat lohenmyyntikilot kokonaisuutena, kalastajan ammattimaisuudesta tai lohen ostajatahosta riippumatta.

Tenon lohen myyntihintoja on eri vuosilta koostettu Luonnonvarakeskuksen Lapin Ely-keskukselle annetun lausunnon yhteydessä (Liite 7: Lausunto Dnro 2474/00 04 05/2015.). Vuosina 1981–1996 Tenon lohen hinnanmuodostukseen liittyviä tietoja lohen ostosta ja kilohinnoista kysyttiin lähiostajilta, Tenojoen kalastusmatkailijoilta. Saadut hintatiedot tukivat paikalliskalastajien antamia yksittäisiä tietoja lohen myyntihinnan vaihtelusta. 1980-luvulla lohi oli edullisinta ostaa suoraan paikalliselta kalastajalta ja kalliimpaa jalostajalta tai paikallisesta kaupasta (Niemelä & Niemelä 1984). 1990-luvulla rahanarvokertoimella korjattu lohen elinkustannussidonnainen indeksihinta oli noin 12 €/kg.

Lohen kalastajahinnan vaihteluun vaikutti ”lohivuosi”, mistä esimerkkinä hyvät tittivuodet (1991 ja 1992), jolloin Tenojokisuun norjalaiset kalastajat saivat niin runsaasti pienikokoisia lohia (alle 3 kg), että niitä myytiin hyvin edulliseen hintaan. Ko. vuosien Tenon lohen halpamyynti todentui myös Suomen puolella Tenon kalastusmatkailijoiden kalastuskyselyissä, joissa ilmoitettiin, että norjalaiset jokikalastajat myivät lohta mieluusti suoraan suomalaiselle kalastusmatkailijalle, jolloin ostajan vastuulle jäi valtioiden väliset tullimääräykset ja lohen kylmäkuljetus.

Kalastuskauden 2001 alussa erittäin hyvät isokokoisien lohen saaliit täyttivät sekä paikalliskalastajien pakastimet että jalostajien tarpeet siten, että Tenon lohella oli menekkivaikeuksia. Myös 2010-luvulla alkukesän kulkutuslohia myytiin poikkeuksellisesti Rovaniemen kauppakeskuksessa. Tenon lohta ei ole yleensä mainostettu näkyvästi Tenojokilaakson ulkopuolella. Hyvänä lohivuonna 2002 soutupalvelun yhteydessä saadusta lohesta kalastusmatkailija maksoi keskimäärin 7,5 €/kg ja alimmillaan lohen kilohinta oli 5 € (Salin 2003).

Vuosijaksolla 2002–2008 Tenojoen paikalliskalastajien kalastustiedusteluissa kysyttiin eri ostajatahoille myytyjä lohimääriä. Myydyn lohisaaliin kokonaismäärää ei pystytty arvioimaan, mutta tiedusteluun vastanneet olivat myyneet vuosittain keskimäärin 2 800 kiloa, vuotuisen myyntimäärän vaihdeltaessa 1 500–4 900 kiloa. Vuonna 2002 pää- tai sivuammattikalastajiksi itsensä luokitelleet (10 henkilöä) myivät saamastaan lohisaaliista noin 45 % ja satunnaismyyjät (55 henkilöä) vastaavasti 30 %.

Tenon lohta myyntiin eri tahoille seuraavasti:

- suoramyyntinä soutupalvelun oheistuotteena, jolloin yhteisesti saadun saalislohen puolikkaan osti ulkopaikkakuntalainen kalastusmatkailija eli ko. soutupalvelun ostaja
- suoramyyntinä saaliittomille kalastusmatkailijoille tai satunnaisille muille ostajille, kuten loma-asukkaille ja ohikulkeville matkailijoille
- suoramyyntinä paikkakuntalaiselle asukkaalle
- myynti paikalliselle matkailuyrittäjälle tai jalostajalle
- myynti paikalliselle/ ulkopaikalliselle välittäjälle/ yrittäjälle oli hyvin harvinaista

Lisäksi paikallisen tavan mukaan lohta annettiin tuttaville ja lähipiirin ikäihmisille tai sitä vaihdettiin muihin hyödykkeisiin tai palveluihin ilman rahallista korvausta. Vuosina 2002–2008 korvauksetta annetun lohen määrä oli keskimäärin 1 000 kiloa.

Vuonna 2003 myyntilohimäärästä 2 500 kiloa (57 %) kalastajat myivät suoraan asiakkaille. Ostajina olivat paikkakuntalaiset asukkaat, seudun loma-asukkaat, satunnaiset ohikulkevat matkailijat ja saaliittomat kalastusmatkailijat. Suoramyyntituote oli tuorelohta kokonaisuutena, fileinä tai vakuumiin pakastettuna. Lähilohta jalostettiin myös oman matkailuyrityksen lounastarjontaan.

Jos kalastuskaudella saatiin runsaat kulkutus- tai patopyyntisaaliit, siitä riitti myyntiin paikallisille jalostajille ja kauppa- ja elämysliiketoimintoihin. Kaupalliseen jälleenmyyntiin tai jalostukseen myydyt tuorelohket olivat suurimmaksi osaksi verkkopyydyksillä saatuja. Jos lohien pinnassa oli verkon jättämiä kulumia, sen hinta oli mahdollisesti vapapyyntilohta alhaisempi (tieto paikalliskalastajalta).

Vielä 1980-luvulla alkukesäinen myyntiajankohta takasi yleensä korkeamman kilohinnan Tenon lohelle, mistä syystä Tenojoen alajuoksun, Alakönkään rannoilta kalastettiin ja myytiin isoja lohia hyvällä kilohinnalla. Vavalla tai kulkutusverkolla pyydetty lohi arvioitiin laadukkaammaksi, koska se verestettiin ja suolistettiin heti pyyntihetkellä. Paikallisiin perinteisiin kuului, ettei kalastaja kuitenkaan myynyt kalastuskauden ensimmäistä lohtaan, millään hinnalla. Toinen lohi saatettiin antaa pappilaan.

Vuonna 2014 Tenon isokokoisien lohien myynti-/kalastajahinta oli noin 10–12 € ”luossakilolta”. Kokonaisuutena pakastetun ”pikkulohen” kilohinta oli noin 6,5 € ja vastaava lohituote fileoituna ja vakuumiin pakastettuna maksoi noin 7 €.

6.1.3. Lohien jalostettu elämyshinta

Tenojoen urheilukalastuksen, ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastuksen, nykyisen kalastusmatkailun merkitys alueelle tiedettiin, mutta ei tunnustettu. Paikallisissa osakaskunnissa, omistajayhteisöissä suhtauduttiin kalastusmatkailuyrittäjyyteen väheksyen, vastakkainasetteluna, vaikka Tenon kalastusmatkailun kautta lohisaaliista ja siihen liittyvistä oheispalveluista saatiin lohien vientikauppaa korvaava elinkeino. Ensimmäiset lohimatkailuyritykset syntyivät Tenojoen alueella 1960-luvun lopussa. Tenon lohienkalastusmatkailun statusta on nyttemmin kohotettu määrittämällä se saamelaisen luontaiselinkeinoon, kalastuksen liitännäispalveluksi sisältäen mm. opastusta ja elämysten tuottoa.

Tenon lohienkalastus vaihtui Tenojoen alueella usealle kalastajalle kalastusmatkailuyrittäjyydeksi 1980-luvun loppuun mennessä. Yksi oleellisimmista lohien myyntitapaa muuttavista tekijöistä oli uusien ostajien löytyminen jo omalta pihalta. Yrittäjyyden vahvistuessa ja kalastusmatkailijoiden määrän lisääntyessä paikalliset lohensoutajat myivät elämyksellä maustetut kokonaiset tai lohien puolikkaat suoraan soudettaville asiakkailleen, virkistyskalastajille (Niemi ym. 1989, Lämsä 2013).

Lohisaaliin puolittaminen kuului Tenon vanhoihin lohensoudon kalastuskäytänteisiin. Paikallisen soutuajan monipuolisen jokiympäristökokemuksen ja kalastustaidon arvioitiin olevan vähintään yhtä oleellinen tekijä kuin veneessä vavoista huolehtivan soudettavan. Lohisaalis puolitettiin, jos toisin ei sovittu. Tenon lohien uusien kalastajahintoja, soutu- ja kalastuspalvelulohien myyntiä, voidaan kuvailla myös ”jalostettuna asiakashintana”. Paikallinen kalastaja määrittäi soutu- ja kalastuspalvelun yksikköhinnan, johon sisältyi soutuopastus, vene- ja moottorivuokra ja tarvittaessa kaikki kalastusvälineet. Varhaisvuosina soutu- ja kalastuspalveluhintaan sisältyi saalislohesta puolikas, mutta käytännössä asiakas kuitenkin osti paikalliselta soutuajalta myös lohien toisen kyljen.

Vuosina 2002 ja 2003 Tenon paikalliskalastajien myymästä lohimäärästä noin 30 % (1 500 kiloa) siirtyi kalastusmatkailijoille lohensoutu- ja kalastuspalvelujen kautta, soutu- ja kalastuspalvelulohien puolikkaina. Myöhemmin vuosina saalislohi saattoi uusien sopimuskäytäntöjen mukaan kuulua kokonaisuutena asiakkaalle. Nykyisiin soutu- ja kalastuspalveluihin sisältyy myös lohien käsittely, fileointi, vakumointi ja pakastus. Itse lohensoudon hintaan vaikutti todennäköisesti myös asiakassuhteen tutuus. Paikalliset saattoivat soutaa ja myydä saalislohen edullisemmalla ”väarti-hinnalla” niille soutu- ja kalastuspalvelun ostajille, joiden kanssa oli vuosien

mittaaan muodostunut pysyvä asiakkuus. Toisaalta vakioasiakas saattoi maksaa luottosoutajalleen tavallista paremman palkkion, tuli lohta tai ei.

Jos soutupalveluasiakas jäi kuitenkin saaliittomaksi, korvikkeeksi oli saanut kuulla useita kalatarinoita, paikalliskalastajien uudistuvia jalostustuotteita. Jo pelkästä lohien karkuutuksesta asiakas sai autenttisia kokemuksia, joita sai myös itse täydentää ja värittää täysin vastuuttomasti. Jos kalastusmatkailijan piti kuitenkin saada konkreettinen todiste pohjoisen lohestusmatkan tarpeellisuudesta, hänelle löytyi kotiin viemiseksi valmiiksi pyydettyä lohta paikalliskalastajan omasta kotitarvepakasteesta.

Varhaisvuosina soutajina toimi enimmäkseen ”Tenojokeen kasvaneita” paikkakuntalaisia, jotka eivät yleensä samanaikaisesti kalastaneet verkkopyydyksillä. Kun lohensoutu koneellistui, saumomisesta perämooottoreiden käyttöön ja eriytyi kalastusmatkailijoiden muista palveluista, kuten majoituskohteesta riippumattomaksi, lohensoutajina oli myös Utsjoelle vakituisesti muuttaneita, soutukalastukseen perehtyneitä kalastajia.

6.1.4. Arvolohi

Tenon lohien myynnissä huomioitiin erikoisella tavalla lohien koon arvostus. Isokokoisien, yli 7-kilon ”Luossan” kilohinta oli suurempi kuin 3–7 kiloisen ”Luossajuolgin, lohijalan”. Pienimmistä, alle 3 kilon lohista, ”tiddeistä” maksettiin alhaisin kilohinta. Arvoasteikkoa käytetään edelleen Tenon lohinhinnastossa. Vuosina, jolloin Tenon lohella oli vielä kaupallista kysyntää Etelä-Suomessa, Tenojokivarren kalastajat käyttivät useimmin omassa ruokatalouudessaan halvimmat, alle 3 kilon lohet.

Edellisestä hinnoittelusta huolimatta, Tenon lohelta puuttuu edelleen kilpailukykyinen ”brändi”, esimerkiksi villeyteen, Jäämeren kansainväliseen ulottuvuuteen, erikoiseen elämänhistoriaan tai lihan laatuun ja lohien luonnonvaraisuuteen liitettävä arvo, ”eettinen” markkinahinta. Kuluttajat ovat mielittäneet norjalaisen verkkoallaskasvatetun lohien tarpeeksi hyväksi ravintoaineeksi siitä syystä, että se on edullista arkiruokaa ja sitä saa kalastuskaudesta riippumatta ympäri vuoden.

Markku ”koskikettu” Markkanen, ansiosoutaja & vapaa-ajattelija (v. 2002): *”Sananlaskun mukaan lohi on kalojen kuningas. Tenojokeen nouseva luonnonvarainen villi ja voimakas hopeanhohtoinen Atlantin lohi onkin todella upea jalokala, aina ”hintansa värtti”; miksi se siis pitäisi ”häpäistä” tekemällä siitä polkuhintainen lenkkimakkaran tai massatuotantoisen rehulla ruokitun, hormonein lihotetun ja antibiootein hengissä pidetyn ulkomaisen kassilohien ”halvempi vaihtoehto”.*

Laittomasti pyydetyn lohien suojeluarvo on 3 470 €. Suojeluarvo perustuu Luonnonvarakeskuksen laskelmiin siitä, *”miten kalliiksi suojeluyksikön korvaaminen uudella vastaavalla yksiköllä käytännössä tulee”*. Suojeluarvojen määrittely perustuu kunkin yksikön (lajin) suojelun tarpeeseen, uusiutumiskykyyn ja lisääntymiskäisen kannan kokoon. Tenon lohien suojeluarvossa ei ole huomioitu edellisten tuotantotekijöiden lisäksi lohienkalastukseen liittyviä kulttuuri- tai virkistysarvoja, hintoja, joihin kukin kalastaja sitoo omat indeksikertoimensa.

6.2. Kalastussäädösten muutokset

6.2.1. Säätelialueena kutujoki<—>Tenojoki<—>rannikko<—>avomeri

Vuonna 1972 Suomen hallituksen esityksessä uudesta kalastussopimuksesta eduskunnalle on kirjattu seuraavasti: *”sopimusten tarkoituksena on toisaalta turvata kalastuksessa paikallisen väestön edut ja toisaalta ohjata yhä lisääntyvä urheilukalastus sellaisille alueille ja sellaisiin paikkoihin, joissa sen aiheuttama haitta on mahdollisimman vähäinen ja missä sitä voidaan tarpeen mukaan valvoa”*. Valtiosäännöllä tavoiteltiin paikkakuntalaisten etuutta lohisaaliin jaossa ja vesistöalueen pääkäyttäjänä.

Lohen luonnolliset kannanvaihtelut tiedettiin. Jos lohisaalista ei saatu tavanomaiseen tapaan, syytettiin, että norjalaiset ovat sulkeneet joen alajuoksun. Norjan rannikon lohienkalastus kiilanoilla ja koukkuverkoilla arvioitiin kohtuullisesti säädellyksi, mutta niiden ohella lohien syönnösalueilla oli ajosiima- ja ajoverkkopyyntiä. Kansainvälisillä merialueilla lohienkalastus tehostui 1970-luvulla eikä siihen osattu varautua. Norjan tilastojen mukaan meripyynnissä ajoverkoilla saatu lohisaalisuus oli 1970-luvun alussa noin 25 % ja kymmenen vuotta myöhemmin 60 %. Tenojoen vesistön alkuperää olevien lohien osuutta silloisessa avomeripyynnissä on vaikea arvioida, mutta kiistatta niihin on kohdistunut huomattava kalastuskuolevuus.

Vuoden 1979 kalastussäännön neuvotteluissa huomioitiin myös vaelluskaloihin kohdistuva kansainvälinen vastuu, kutuvaltio -periaate, jossa *”maat, joista vaeltavat kalakannat ovat peräisin, jakavat ensisijaisesti hyödyn ja vastuun”*. Edellisellä lauseella vahvistettiin ensimmäisen kerran Tenon loheen liittyvä ekologinen näkökulma eli lohien tuotantoalueet joessa ja syönnösalueet meressä sekä ekonominen näkökulma eli lohisaaliin arvo eri kalastajaryhmille. Kutuvaltioperiaate kirjattiin Suomen ja Norjan keskinäiseen sopimuksen (10 artikla) ja ensimmäiseksi neuvottelutavoitteeksi:

- säilyttää ja lisätä lohikantaa huolehtimalla lohien pääsyn turvaamisesta mereltä jokeen aina kutupaikoille asti
- turvata paikkakunnan väestön lohienkalastukseen perustuva elinkeino (lohenmyynti)
- kohtuullisen osan lohienkalastuksesta varaamista urheilukalastajille

Vuoden 1989 Tenojoen kalastussopimuksessa lohiresurssia tarkasteltiin aiempaa monipuolisemmin. Sopimuksen 1. artiklassa mainittiin, että *”tarkoituksena on suojella ja ylläpitää Tenojoen vesistössä anadromisten lohikantojen ja sisävesikalajien luonnonkantoja siten, että luonnon monimuotoisuus ja tuotanto säilytetään”*.

Säädöstekstissä huomioitiin, että *”Tenojoen lohi”* sisältää useita erillisiä, suojeltavia lohikantoja. Toinen merkittävä lisäys oli kalojen alkuperään liittyvä tarkennus, *”luonnonkanta”*, mikä täsmeyti kalastussopimuksen 11 artiklassa, jossa valtiot veloitettiin toimenpiteisiin sekä kalatautien ja -loisten että uusien kalalajien leviämisen ehkäisemiseksi. Kalanviljely ja kalanistutukset Tenojoen vesistöalueella kiellettiin ja Tenovuonossa tapahtuvalle lohien verkkoallaskasvatukselle määrättiin minimietäisyys. Uutta uhkatekijää, verkkoallaskasvatuksesta karanneiden lohien mahdollista geneettistä vaikutusta Tenon alkuperäisiin luonnonlohiin ei ennakoitu, mutta kalastussopimuksella täsmennettiin, että lohikantoja hoidetaan ja säilytetään vain kalastuksen sääntelykeinoin.

Tenojoen teknisesti samanlaisilla kalastussäädöksillä ei voitu vaikuttaa valtioiden väliseen saaliinjakaon, Norjan puolella Tenojoen alajuoksulla on aina ollut parempi pyyntiteho. Myös Suomen puolella lohisaalista on saatu huomattavasti tehokkaammin Tenon alajuoksulla kuin yläjuoksun (Inarijoki) tai sivujokien kalastusalueilla.

Vuodesta 2017 lähtien Tenon lohikantojen hoidossa on tähdätty ns. kutukanta -mallin mukaiseen sääntelyyn eli tavoitteina on pitää alkuperäiset lohikannat mahdollisimman vahvoina siitäkin syystä,

ettei kalastussäädöksillä voi suoranaisesti ehkäistä mm. kasvatulohien karkulaisvaikutusta. Tenojo-kialueen omilla säädöksillä, kuten kalastuskauden alkamisajankohdan säätelyllä on vähennetty nousulohiin kohdistuvaa alkukesän pyyntipainetta.

Tenon lohta voi lähtökohtaisesti tarkastella ”Saamen lohena” tai ”kansallisomaisuutena”, mutta se on myös merkittävä kansainvälinen suojelukohde, jota kuitenkin voidaan tarkoituksenmukaisesti säädeltyä kalastaa monella eri vesialueella ja monella eri kalastustavalla tulevaisuudessakin. Rajoitusten tarve on nimenomaan aiheutunut Tenojoen lohikannan (lohikantojen) suojelusta. Olisiko ilman säädöksiä turvattua lohiresurssia toteutunut sopimuksen muut tavoitteet, kuten paikkakunnan väestön yksi merkittävä luontaiselinkeino ja siihen mahdollisesti liittyvä kalastusmatkailuyrittäjyys?

6.2.2. Kalastussäädökset <—>lohen kalastuksen pyydystekniset muutokset

Vanhimpia Tenojoen kalastussäädöksiä tarkastellessa voi havaita, ettei Tenojoen lohen kalastukseen ole sovellettu nykyistä vaelluskaloihin liittyvää lähestymistapaa. Kalastussopimukset ja -säännöt ennen vuotta 1960 käsittelivät pääasiassa rajajokialueen kahdessa eri valtiossa lohenkalastuksen yhdenmukaisia käytäntöjä, kuten kalastustapoja, -aikoja, kalojen alamittoja ja pyydystekniikkaan liittyviä asioita.

Koska tulevaa kehitystä ei voitu ennakoida, kieltojen määrä ja pyyntimenetelmien tarkennukset kalastussäädöksillä lisääntyivät kalastustehon myötä. Määräyksiä tehtiin yksiselitteisillä mittasuureilla, pituudella (mm/cm/m) ja kalastusajalla sekä ajankohdalla (päivittäinen, viikoittainen, vuotuinen). Tähän mennessä Tenon säädöksissä ei ole käytetty painomittoja tai saaliskiintiöitä, vaikka lohisaalista seurataan kiloina. Yleisemmin voidaan luonnehtia, että runsas säätely kertoo lohenkalastuksen monipuolistumisesta ja pyyntivälineiden kehityksestä.

Vanhimmissa kalastussäädöksissä paikallisten kalastusoikeudellisten perinteisiä lohenpyydyksiä olivat lohivadot, ajoverkot ja nuotta. Säädöksissä verkkopyydysten määrä oli selkeästi rajoitettu, mutta pyyntioikeuden käyttäjään (kalastaja, tila vai kantatila) ja verkkopyynteihin myöhemmin suhteutetun osakkuuden ja pyydysyksikön määrään on liittynyt epäselvyyttä ja aluekohtaista poikkeavuutta.

Vuoteen 1979 asti kalastusoikeudellisilla paikkakuntalaisilla oli mahdollisuus harjoittaa kaikkia verkkopyyntejä ilman vuosittaisia kalastuslupia. Tuolloin vanhoille kantatiloille annetuilla pyyntioikeuksilla, erityisillä etuuksilla kalastettiin Teno-Inarijoen rajajokialueella vain oman valtion puolella. Vapakalastukseen, joka oikeutti lohensoutuun valtiosta riippumatta, tuli lunastaa kuitenkin erillinen kalastuslupa vuosina 1953–1978. Viime vuosina säännönmukainen kalastuslupien lunastus on kyseenalaistettu seuraavasti: *”pitääkö alkuperältään saamelaisten ostaa kalastuslupia perinteisille vesialueilleen tilanteessa, että harjoitetaan perinnepyntikulttuuria?”* Kysymys kohdistuu kuitenkin Tenojoen sivuvesistöalueen kalastukseen. Suomen puolella vanhojen talojen perustamisasiakirjoissa ei ole mainittu vapakalastusta kulttuuriseksi perinnepyntitavaksi, joten sen harjoittamiseen tarvitaan erillinen kalastuslupa ainakin silloin, kun lohta soudetaan rajajokialueella myös Norjan valtion puolella.

Lainsäädännössä lienee yleistä, että ”jos jokin ei ole kielletty, se on sallittu”. Lait ja säädökset tulevat ajantasaistetuiksi aina jälkikäteen. Lakien soveltamisessa huomioidaan kuitenkin myös olosuhteet, rikkeen tahallisuus, saatu etu ja aiheutettu haitta. Taannoin Tenojokivartisen kalastajan laitton syyskulkutus jäi todennäköisesti rankaisematta, kun kalastaja tunnusti rikkeensä valistuneesti: *”kun oli niin pimeää, ettei nähnyt lukea lakitekstiä”*. Elinolosuhteet laittomaan kalastukseen olivat tuolloin pakottavammat kuin useita vuosia myöhemmin vastaavassa tilanteessa.

Tärkeätä oli osata lukea vaikeaselkoisiakin kalastussäädöksiä ja soveltaa niitä, mutta oleellisinta oli ymmärtää, mitä voimassaolevissa säännöissä ei vielä kielletty. Kaupasta hankituilla nailonverkoilla sai pyytää, kun säädöksissä verkkomateriaali oli määrittelemätön tai siitä ei ollut muuta mainintaa kuin

solmuväli, 58 millimetriä ja ”*verkon ollessa märkänä*”. Nailon ei venynyt vedessä, mutta ko. verkko-materiaali vahingoitti lohia niin, että kalastajat alkoivat ihmetellä arpeutuneiden lohien suurta määrää. Seuraavassa säännössä mainittiin sallitut verkkomateriaalit.

Pyydysten tai kalastuksen kehitystä ei säädöksissä voitu ennakoida. Perämoottorien tullessa Tenojo-kivarteen, piti säädöksissä mainita, että kalastus moottorin käydessä on kielletty. Kun Tenojoen yli rakennettiin silta, piti säännöllä kieltää kalastus sillalta. Utsjoen lossilta ei ehditty kalastusta kieltää? Kun lohiverkkojen välinen vähimmäisetäisyys määritettiin kalastajakohtaisesti, havaittiin, että saman kalastajan kaksi verkkoa saattoi olla lähes kiinni toisissaan - kunnes seuraavassa sääntötekstissä käytäntö tarkennettiin.

6.3. Lohisaaliit kulttuurimuutosten ja säädösten tulkkeina

Tenojoen lohitutkimusta on arvosteltu siitä, ettei se ole huomionnut alueen saamelaiskulttuuria ja siihen liittyviä erityisiä kalastusperinteitä. Kysymyksen: ”*Millä velvoitetutkimuksen osa-alueella kulttuuri tulisi huomioida paremmin ja miten*”, ei ole saatu vastauksia. Lohen vuotuisista seurantamuodoista lohisaaliin ja -kalastuksen tilastot sekä suomunäyteaineistot ovat lähtökohdiltaan tutkimusaineistoja, joissa on ollut pitkään vuorovaikutusta paikkakuntalaisiin kalastajiin ja kalastustapoihin.

Ajoittain saalistietojen ohessa on kysytty kalastajien mielipiteitä Tenojoen lohenkalastukseen liittyvistä, kulloinkin ajankohtaisista asioista. Tutkimus on seurannut saalistilastoinnissa perinteisten kalastustapojen jatkuvuutta, verkkopyyntejä käyttävien kalastajien ikärakenteita sekä oheiskyselyillä lohien ja lohenkalastuksen merkitystä eli taustatietoa on kerätty myös Tenon lohienpyynnin kulttuurimuutoksista, jotka näyttivät peilautuvan myös tilastoidussa lohisaaliissa.

Saamelaisten lohenkalastusperinteisiin liittyy ”*hiljaista tietoa*”, ”*kulttuurista oikeutta*”, jonka tallentaminen olisi tärkeätä ja tiedonkeruuseen olisivat ensisijaisesti velvoitettuja luontaiskulttuuriin syntyneet henkilöt. Vuosien mittaan vahvistui kuitenkin tuntemus, että henkilökohtaisia saalistietoja annettiin mieluummin ulkopuoliselle tutkimushenkilöstölle kuin syntyperältään paikalliselle tiedonkerääjälle. Tutkimuksen henkilökunta ei voinut omaan tai muuhunkaan yksittäistarkoitukseen hyödyntää saamiaan luottamuksellisia saalistietoja. Lisäksi tutkimuksen ulkopuolisuus mm. eri paikallissukujen statuksista antoi vastaajille vapauden kertoa lohenkalastukseen liittyviä historiatietoja.

Saalista tiedustellessaan tutkijan ”*hiljainen taito*” oli kuitenkin ymmärtää, ettei kysynyt: ”kuinka monta lohta saitte”, jolloin sivujokien paikalliskalastaja saattoi ilmoittaa: ”en yhtään”. Tässä tapauksessa ei ollut kyse aiemmin mainitusta hiljaisesta tiedosta eikä aktiivikalastaja ollut vastahakoinen ilmoittaja, vaan hän tarkensi, että kaikki saalislohet olivat ”*tiddejä*”, pienikokoisia saalislohia, joista paikallisesti ei käytetä lajinimeä lohi, ”*luossa*”. Vastaavanlaiset, saamelaiselle pyyntikulttuurille ominaiset käytännöt, termit ja ”*human based*” -lähestymistavat huomioitiin seuraavissa saalistiedusteluissa.

Joskus paikalliset kalastajat reagoivat yksityiskohtaisiin saalistiedusteluihin epäillen tai varauksellisesti, koska saamelaiseen kulttuuriperinteeseen ei kuulunut luontaistalouden pääomien tai tuottojen ilmoittaminen. Jotkut, etenkin Tenojoen alajuoksun kalastajat suhtautuivat lohisaaliidensa ilmoittamiseen myös kielteisesti, koska pelkäsivät tulevien vuosien mahdollisia kalastusrajoituksia. Näin yksioikoinen syy-seuraus -suhde ei kuitenkaan ollut, vaikka kalastus- ja saalistilastot olivatkin pitkään niitä Tenon lohenkalastuksen seurantalukuja, joiden perusteella Suomen ja Norjan ministeriöiden virkamiehet uusivat Tenojoen kalastussopimusta ja -sääntöä.

Saalislohien päivittäinen kirjaaminen ei myöskään kuulunut paikallisen kalastajan käytäntöihin, etenkin, jos lohta kalastettiin verkkopyydyksillä. Kun tapakulttuuriin, jossa luonnonantimet mitataan hurstisäkillisen tai ämpärillisen tarkkuudella, haluttiin tarkennusta, saaliskilot voitiin kysyä ruokakunnan keittiön kautta. Emäntä osasi arvioida pakastimen täyteisyyden muutoksia ja oman ruokakunnan

vuotuisen lohenkulutuksen. Saalistilastoinnissa poikkeuksen muodostivat ne paikalliskalastajat, suomenäytteiden toimittajat, joille näytteenotosta tuli lohenkalastukseensa liittyvä uusi perinne ja vastaavasti tutkimukselle erinomainen indeksi tilastoituun vuosisaaliiseen.

Lohisaaliiden tilastoinnissa tavoiteltiin ensisijaisesti mahdollisimman hyvää kattavuutta Teno-Inarijokivarren kalastajista. Ruokakuntaakohtaiseen kyselyyn päädyttiin nimenomaan, koska saamelaiseen kalastusperinteeseen kuului omien perheenjäsenten tai lähisukulaisten yhteiskalastus perinteillä pyyntitavoilla. Saalisarviointiin käytettiin apuna myös vanhaa talo/kantatilaluetteloa. Ulkopaikkakuntalaisten, perintöoikeudella kalastaneiden henkilöiden identiteettejä selvitettiin henkilökohtaisilla kontakteilla tai Tenon sukuja käsittelevistä, yksityisistä sukuselvityksistä, jolloin mm. sukulaisten yhteispyynnistä voitiin varmistua.

Saalistilastoinnissa tehtiin huomattava pyyntiponnistus seuraavissa asiakohdissa: tapalupa, tyhjä saalispalautelomake, vastaamattomuus, luottamus, yhteispyynti, sukuselvitys. Tenojoen lohisaalistilastoinnissa vaihtuneiden tutkimusmenetelmien ja saatujen saalistietojen kattavuuden kautta ilmentään suhteellisen saalistiedon osuutta. Saalistilastointi yritti raahautua muuttuneiden kalastuskäytäntöjen perässä ja soveltaa tiedonhankinnassa monimuotomenetelmää mahdollisimman kattavasti.

Vaikka saalistilastot eivät olleet absoluuttisia totuuksia lohikiloista, ne olivat kutakuinkin vuosittain vertailukelpoisia, koostettuja suhdelukuja, joissa näkyi eri pyydysten käytön väheneminen tai yleistyminen pitkällä ajanjaksolla. Ympäristötekijät ja luonto-olosuhteet aiheuttivat satunnaista pyyntitapa-kohtaista lohisaaliin vuosivaihtelua. Seuranta-aikana saalistilastoissa voitiin havaita lohen luontainen kannanvaihtelu säädösten aiheuttamista muutoksista huolimatta, aivan viimeisiä 2010-luvun vuosia lukuun ottamatta.

7. Kiitokset

Vuodesta 1979 lähtien Teno-Näätämojoen lohitutkimuksesta ovat projektijohtajina vastanneet kirjoittajan lisäksi Eero Niemelä, Jaakko Erkinaro ja Panu Orell, kiitokset heille. 1970-lukua huomioimatta, raportissa käsiteltyjen tutkimusvuosien ajalta kirjoittaja ottaa henkilökohtaisen vastuun saalisarvioinnista ja lopullisesta lohisaalistilastosta.

Käytännön tilastointityöhön, kalastuslupien selvittelystä haastatteluihin, saaliskyselyiden lähettämiseen ja tietojen tallentamiseen on osallistunut kymmeniä eri henkilöitä, joista osa oli tutkimuslaitoksen omaa henkilökuntaa (Pirkko Kärki, Jorma Ollila, Kyösti Nousiainen) ja osa ulkopuolisia tutkimusapulaisia kuten Ursula Waltari ja Tuire Kosunen. Useilta vuosilta saalistietoja saatiin myös lohien suomenäytteitä ottaneilta paikalliskalastajilta. Suomenäytteistä saatuja lohikiloja työsti saalistilastointiin Jari Haantie ja Jorma Kuusela.

Lohisaalisarvioinnin pohjaksi saatiin lähes vuosittain arvokasta verkko-, pato- ja kulkutuspyyntitietoa Lapin Ely-keskuksen Kare Koiviston organisoimalta Teno-Inarijoen kalastuksen valvonnalta. Useita vuosia valvojina toimivat Jorma Harlin, Niilo Rasmus, Niilo I. Aikio ja Juha Valle, erityiskiitokset heille. Joinakin vuosina vertailutietoa verkkopyyntiaktiviteetista saatiin tietoa myös Outakosken ja Nuorgamin osakaskunnilta sekä Norjan kalastuksen valvonnalta.

Vuodesta 2018 lähtien kirjoittaja sai Maanmittauslaitoksen Pasi Rinteeltä alustavia tietoja Teno-Inarijokivarren vanhojen kantatilojen kalastusoikeuksista ja erityisistä etuuksista, joiden avulla 1970-luvun paikalliskalastajien lohienkalastusta oli mahdollista tarkentaa mm. eri jokialueille. Pyydetty tiedot tulivat huomattavan nopeasti ja sujuvasti, kiitos toimitusinsinöörille.

Kun vuodesta 2017 lähtien lohisaalistilastointi muuttui saalisilmoitusveloitteeksi, tilastoinnista ja mahdollisesta tarkentavasta saalisarvioinnista on vastannut tutkimusassistentti Jorma Kuusela, jota pitää lämpimästi kiittää jo aiempien vuosien tilastoinnin tietoteknisten verkkosolmujen avaamisesta.

STUORRA GIITU paikallisille lohienkalastajille, joita pitää erityisesti kiittää sitkeästä, joillakin yli 30-vuotisesta yhteistyöstä, joka mahdollisesti jatkuu edelleen. Vapaaehtoisesti antamienne lohisaalistietojen myötä Tenon lohi sai huomattavan kansainvälisen näkyvyyden – ohi monen muun lohienkalastuskohteen.

Viitteet

- Länsman, M. 2012. Tenojoen lohenkalastuksen omistajat. Maanomistuksellinen osakkuus Suomen puolella. RKT:n työraportteja 7. 29 s.
- Länsman, M. 2013. Paikkakuntalaisten lohenkalastus ja saaliit Tenojoen vesistöissä Suomessa 1980–2012. RKT:n työraportteja 18. 48 s.
- Länsman, M. 2014. Lohenkalastus Vetsikon lohkokunnassa Tenojoen korvauslain näkökulmasta. RKT. Työraportteja 42/ 2014. 41 s.
- Länsman, M., Kuusela, J., Ollila, J. & Johansen, N. 2014. Tenojoen kalastus- ja saalistilastoinnin vertailua Suomessa ja Norjassa 2013. RKT:n työraportteja 40. 29 s.
- Länsman, M., Kuusela, J., Orell, P. & Johansen, N. 2017. Tenojoen vesistöalueen kalastus- ja saalistilastot 2014–2016. Katsaus tilastolliseen vuosiseurantaan. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 64. 18 s.
- Länsman, M., Keränen P. & Seppänen M. 2017. Kutukantatavoitteellinen lohenkalastus Utsjoen sivuvesistöalueilla. Arviolaskelma kalastustehosta Kevojoen valtion vesien erityisillä alueilla. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 75. 31 s. + liitteet.
- Matinlompola, R. & Lovikka T. 1986. Tenojoen lohen hyödyntämisen aluetaloudellisesta merkityksestä. Lapin läänin maatalouskeskus/kalataloustoimisto. Lapin läänin alueellinen kalatalousuunnitelma. Osaraportti 8. 28 s.
- Niemelä, E. & Niemelä, M. 1984. Ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastus Tenojoen kalastusalueella Suomen puolella vuosina 1981 ja 1982. RKT. Monistettuja julkaisuja 22. 68 s.
- Niemelä, E., Länsman, M., Brørs, S., Johansen, M. & Muladal, R. 2009. Atlantin lohi (Salmo salar L.) Tenojoen vesistöissä II. Saaliin kilomääräinen ja kappalemääräinen vaihtelu pyyntitavoittain ja saaliiden määriin vaikuttavia tekijöitä. Finnmarkin Lääninhallitus, Luonnonsuojeluosasto. Raportti 6. 69 s.
- Niemelä, E., Hassinen E., Haantie, J., Länsman, M., Johansen, M., Brørs, S., Sandring, S. & Muladal, R. 2009. Atlantin lohi (Salmo salar L.) Tenojoen vesistöissä III. Kalastuskauden aikainen ja vuosien välinen vaihtelu lohisaaliin rakenteessa ja saaliiden ajoittumisessa eri pyydyksiin. Finnmarkin Lääninhallitus, Luonnonsuojeluosasto. Raportti 7. 53 s.
- Niemelä, M., Niemelä, E. & Hanssen, K. 1989. Tenojoen virkistys- ja ammattikalastussuunnitelma Suomessa ja Norjassa. RKT. Monistettuja julkaisuja 86. 137 s.
- Nousuniemi, M.-A. 2001. Tenojokivarren talouksien sidonnaisuus loheen ja lohenkalastukseen ennen ja nyt. Maa- ja metsätalousministeriö, Maatalousosasto. Projektiraportti 54 s.
- Orell, P., Kanninen, T., Länsman, M., Kuusela, J., Erkinaro, J., Kylmäaho, M., Ollila, J., Koskinen, A., Haantie, J. & Niemelä, E. 2014. Teno-Näätämojoen lohikantojen seuranta 2010–2012. RKT:n työraportteja 3. 37 s.
- Salin, T. 2003. Kalastusmatkailu Tenojoella vuonna 2002. Tutkintotyö. Tampereen ammattikorkeakoulu / Environmental Management. 85 s.
- Solbakk A. & Vuolab S. 2001. Tanadalen – slekter historia. 1044 s.
- Toivonen, J. & Heikinheimo-Schmid, O. 1979. Kalastus Tenojoen vesistöissä Suomen puolella. Suomen kalatalous 49: 26–48.
- Markkanen, Markku 2003: https://www.tenajokifinland.fi/tenotarinat/koskikettu_30042003.htm
- Lausunto Dnro 2474/00 04 05/2015. Lausuntopyyntö koskien luonnonvaraisen/ villin lohen hintaa Tenojoella ja Itämerellä sekä kalastajahinnan kehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä erityisesti Tenojoella. Lisäksi lausuntopyyntö koskee viljellyn (Itämeren) lohen tuottaja-hinnan kehitystä.

LIITE 1 a. Teno-Inarijoen rajajokialueen paikkakuntalaisten kalastusluvut osakaskunnittain vuosina 1979–2009.
The number of the River Teno-Inarijoki fishing licenses of local fishers in administrative areas in years 1979–2009.
 A=lupa verkko- ja vapapyynteihin, *net fishery license*, B= vapakalastuslupa, *angling license*.

	N	V	U	O	I	A YHT	N	V	U	O	I	B YHT
1979						542						143
1980						612						143
1981						677						191
1982						693						219
1983	91	10	246	320	73	740	37	2	111	45	14	209
1984	95	12	275	287	68	737	36	0	111	53	13	213
1985	104	20	261	288	67	740	27	1	90	38	21	177
1986	101	20	254	265	62	702	35	0	63	37	13	148
1987	105	16	281	293	59	754	34	0	76	35	14	159
1988	110	15	273	274	69	741	23	0	91	29	18	161
1989	103	21	255	284	79	742	16	0	100	29	11	156
1990	105	20	262	283	58	728	19	0	86	26	11	142
1991	102	21	273	271	67	734	18	0	90	44	10	162
1992	116	19	274	279	61	749	20	0	80	27	4	131
1993	121	22	286	279	47	755	21	1	83	32	3	140
1994	118	24	292	269	48	751	22	1	77	17	2	119
1995	108	26	255	248	50	687	24	2	103	21	0	150
1996	108	25	238	243	58	672	25	2	94	27	0	148
1997	106	25	221	220	44	616	38	3	97	45	2	185
1998	108	29	217	219	48	621	28	1	96	23	3	151
1999	105	32	213	206	46	602	21	1	83	30	0	135
2000	99	28	227	232	47	633	14	2	77	30	4	127
2001	125	28	241	232	47	673	20	4	95	44	4	167
2002	124	37	222	218	45	646	43	2	88	41	2	177
2003	122	41	201	229	37	630	24	5	82	53	0	164
2004	116	38	197	235	37	623	26	0	70	52	0	148
2005	104	38	180	233	40	595	29	3	79	51	3	165
2006	116	41	193	224	26	600	27	8	84	73	1	193
2007	105	34	181	221	33	574	27	5	78	60	0	170
2008	110	45	177	191	39	562	22	2	70	68	2	164
*2009	84	32	107	182	32	437	56	14	142	80	0	292

*Vuosina 2009–2016 lupamyynnissä tarkennus kalastusoikeuden käytöstä kysymyksellä: ”käytätkö verkkopyyntimuotoja”?

LIITE 1 b. Teno-Inarijoen rajajokialueen paikkakuntalaisten kalastusluvut osakaskunnittain v. 2010–2019.
The number of the River Teno-Inarijoki fishing licenses of local fishers in administrative areas in years 2010–2019.
A=lupa verkko- ja vapapyynteihin, net fishery license, B= vapakalastuslupa, angling license.

	N	V	U	O	I	A YHT	N	V	U	O	I	B YHT
*2010	74	34	107	162	31	408	59	180	133	99	4	313
*2011	74	33	104	149	33	393	66	18	138	111	7	340
*2012	76	35	98	153	30	393	73	20	133	123	9	358
*2013	75	30	89	157	29	380	75	15	147	115	12	364
*2014	74	26	89	117	25	331	72	24	127	143	14	380
*2015	70	24	96	130	31	351	74	24	136	134	12	370
*2016	65	34	66	117	31	303	74	23	130	135	15	377
**2017	83	34	97	155	31	400	32	10	27	36	1	106
**2018	92	34	116	166	27	435	21	6	27	16	2	72
**2019	81	31	107	152	40	411	16	8	21	23	2	70

*Vuosina 2009–2016 lupamyynnissä tarkennus kalastusoikeuden käytöstä kysymyksellä: ”käytätkö verkkopyyntimuotoja”?

**Vuosina 2017–2019 kalastusluvun hinnankorotus (A-lupa 5€→40 € ja B-lupa 5€→150 €, lapsilupa 40 €). Vapakalastajille luovutettiin tai vuokrattiin verkkopyyntimahdollisuutta (A-lupia) seuraavasti (2017:5 lupaa, 2018:109 lupaa, 2019:102 lupaa)

Liitetaulukoihin 1a ja 1b ei sisälly ulkopaikkakuntalaisten, perintönä kalastusoikeuden saaneiden henkilöiden lunastamat kalastusluvut vuosina 1983–2016.

LIITE 2. Maanmittauslaitoksen kiinteistömääritystoimituksissa alustavasti vahvistetut erityiset etuudet Tenojoen vesistöalueella lohkokunnittain (alustava ennakkotieto Pasi Rinne 30.3.2020). Mm. Utsjoen kirkonkylän lohkokunnan alueet saattavat mennä limittäin Outakosken lohkokunnan talojen kanssa.

	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki kk	Outakoski	*Inarijoki	Yhteensä
Kulkutusalueet	2	4	10	8		24
Patopaikat	43 a (22/21)	48 b (34/14)	46 c (34/12)	140 d (103/37)	6	n.280
Nuottapaikat	>3	0	2	5	2	>12
Verkkopaikat	>4	0	6	11	5	>26
<i>apajapaikat?</i>					<i>2</i>	<i>2</i>
<i>erityisen etuuden paikat ?</i>					<i>6</i>	<i>6</i>
<i>"kalastuspaikka"? muun kalan pyynti</i>		<i>3</i>	<i>1</i>	<i>7</i>		<i>11</i>

*Inarijoki käsittää sekä Utsjoen kunnan puolella Outakosken lohkokunnan alueen että Inarin kunnan puolella olevan alueen.

a (22 oman lohkokunnan alueella/ 21 oman lohkokunnan ulkopuolella)

b (34 oman lohkokunnan alueella/14 oman lohkokunnan ulkopuolella)

c (34 oman lohkokunnan alueella/12 oman lohkokunnan ulkopuolella)

d (103 oman lohkokunnan alueella/37 oman lohkokunnan ulkopuolella)

LIITE 3 a. Tenojoesta kulkuttamalla saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain vuosina 1973–1999.

	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki kk	Outakoski	YHTEENSÄ	keskiarvo kg /rkk
1973	1840	810	1395	485	4500	66
1974	1890	350	2040	290	4570	64
1975	1550	355	1805	260	3970	64
1976	720	800	1800	155	3475	64
1977	1130	330	1030	10	2500	44
1978	480	125	540	45	1190	32
1979	530	125	405	40	1100	28
1980	1245	120	390	35	1790	44
1981	940	100	705	70	1815	33
1982	4050	50	715	100	4915	80
1983	2255	585	1365	230	4435	59
1984	2165	845	2455	615	6080	69
1985	640	40	430	40	1150	33
1986	690	230	520	330	1770	28
1987	660	85	350	325	1420	21
1988	210	65	225	155	655	17
1989	2350	395	1975	465	5185	65
1990	1205	260	1670	570	3705	49
1991	1485	170	1340	450	3445	51
1992	1630	305	1550	375	3860	56
1993	1350	60	960	180	2550	38
1994	840	435	805	435	2515	41
1995	1320	165	615	230	2330	44
1996	180	35	10	160	385	15
1997	155	60	10	50	275	30
1998	500	105	445	160	1210	36
1999	1435	220	670	175	2500	57

Inarijoessa ei kulkutuskalastusta.

LIITE 3 b.Tenojoesta kulkuttamalla saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain vuosina 2000–2016.

	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki kk	Outakoski	Yhteensä kg	keskiarvo kg /rkk
2000	1935	240	2065	765	5005	83
2001	8925	765	6755	1545	17990	160
2002	6485	1335	7480	1955	17255	157
2003	3245	570	4620	1350	9785	88
2004	2125	420	2650	785	5980	58
2005	1305	330	850	570	3055	38
2006	1735	350	1445	705	4235	39
2007	2515	565	1420	650	5150	48
2008	1900	160	1295	460	3815	33
2009	705	115	685	190	1695	19
2010	1665	190	1545	295	3695	36
2011	1800	120	790	560	3270	27
2012	970	110	1755	690	3525	40
2013	715	320	1535	610	3175	35
2014	875	195	905	325	2300	24
2015	515	715	1165	310	2705	27
2016	1180	570	1665	265	3680	39

Inarijoessa ei kulkutuskalastusta.

LIITE 4 a. Tenojoesta padoilla saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain vuosina 1973–1999.

	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki	Outakoski	Inarijoki *	YHTEENSÄ kg	keskiarvo kg /pato Tenojoessa
1973	2840	2070	3030	2880		11530	87
1974	3045	3340	2000	2780		11270	110
1975	4415	3245	805	1245		9735	108
1976	3370	1830	1010	1480		7820	80
1977	3285	1555	665	675		6430	67
1978	1465	1015	735	430		3690	74
1979	1535	1190	955	475		4350	76
1980	1840	2030 p+v	1480	670		5980	32
1981	2170	1245	835	1985		6450	-
1982	1925	1190 p+v	570	1550		5215	-
1983	2040	1230	1350	1710		6490	92
1984	1850	2305 p+v	950	1370		6615	91
1985	1545	2345	1405	985		6365	87
1986	1020	1545	1365	1000		5040	72
1987	2075	2515	940	2305		8200	99
1988	1525	1105	385	1175		4360	56
1989	805	1655	1485	1960		6045	94
1990	1245	2525	1750	2535		8240	115
1991	4860	1770	1930	2375		11095	150
1992	2805	1620	575	1450		6540	138
1993	1380	730	490	1280		4085	77
1994	2410	1045	830	965		5310	100
1995	2945	1095	460	820		5390	107
1996	1325	850	630	1360		4245	74
1997	715	560	835	2560		4885	79
1998	1855	1080	1100	1970		6180	111
1999	2520	870	860	1705		6345	115

Muutamina vuosina Tenojoen lohkokuntakohtaiseen patosaaliiseen sisältyy Vetsikkojen ja Utsjoen sivujokialueen merta-patosaaliita.

Vuosina 1980, 1982 ja 1984 Vetsikon lohkokunnan patosaaliiseen sisältyivät myös lohiverkkosaaliit (merkintä p+v)

*Inarijoen alue tilastoitu yhtenä kokonaisuutena vesialueen omistajuudesta riippumatta. Vuosien 1973–1999 Inarijoen patosaaliit on yhdistetty lohiverkkosaaliiseen taulukossa 5a.

LIITE 4 b. Tenojoesta padoilla saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain vuosina 2000–2016.

	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki	Outakoski	Inarijoki *	YHTEENSÄ kg	keskiarvo kg /pato Tenojoessa
2000	1210	1085	655	2885		6200	125
2001	2490	1610	1710	3515		9380	167
2002	2460	2525	1675	2625		9530	174
2003	1960	1315	1565	1975		6925	181
2004	1000	840	805	830		3550	72
2005	630	990	655	1260		3635	68
2006	1385	2410	1000	1280		6145	153
2007	250	1715	1145	1200		4510	105
2008	645	1635	455	1320		4140	106
2009	475	950 p+v	240	335		1990	70
2010	825	940	530	780		3140	109
2011	935	995	240	995		3215	96
2012	945	1190	taul 5b	620		3050	110
2013	1105	1520	235	720		3600	121
2014	1105	1410	950	1305		4770	149
2015	770	1125 p+v	taul 5b	515		2820	100
2016	1045	2095 p+v	taul 5b	860		4070	135

*Inarijoki tilastoitu yhtenä kokonaisuutena vesialueen omistajuudesta riippumatta. Vuosien 2000–2016 Inarijoen patosaaliit on yhdistetty lohiverkkosaaliiseen taulukossa 5b.

Vuosina 2009, 2015 ja 2016 Vetsikon lohkokunnan patosaaliiseen sisältyvät myös lohiverkkosaaliit (merkintä p+v)

Vuosina 2012, 2015 ja 2016 Utsjoen lohkokunnan patosaaliit sisältyvät lohiverkkosaaliiseen (taulukko 5b)

LIITE 5 a. Tenojoen pääuomasta ja sivujokialueilta seisovilla verkoilla saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain vuosina 1973–1999.

	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki kk	Outakoski	Inarijoki *pato+ verkko	YHTEENSÄ kg Teno-Inarij.	keskiarvo kg /verkko Tenojoessa	YHT.kg sivujoki alueet
1973	1350	305	520	2450	905	4820	52	2550
1974	2790	360	930	2410	425	6810	69	5290
1975	2825	360	1560	1580	170	6470	58	3535
1976	1590	205	655	1820	420	4560	52	1770
1977	1500	175	485	1250	450	3610	50	1730
1978	955	105	440	1150	170	2775	34	1475
1979	720	130	475	1185	290	2605	31	1275
1980	1445	taul 4a	905	1660	250	4300	69	1265
1981	490	675	1085	1935	825	4795	-	660
1982	2630	taul 4a	535	2795	465	6445	-	925
1983	2430	400	745	3415	805	7635	62	1550
1984	1380	taul 4a	725	2070	805	4840	51	1485
1985	1750	320	1330	2490	355	6160	69	645
1986	2415	210	580	1630	600	5325	44	880
1987	1575	90	315	1630	935	4180	44	955
1988	570	100	1025	2035	1505	5065	36	730
1989	1725	265	710	1705	1510	5775	94	1190
1990	1370	325	1175	1035	1165	4885	60	800
1991	2055	525	2105	1350	810	6685	86	640
1992	1575	320	855	1645	875	5180	74	825
1993	800	215	1100	1955	1235	5100	59	655
1994	2285	395	1205	1225	630	5680	72	270
1995	1075	275	550	1310	960	4100	51	610
1996	805	125	695	1445	880	3870	42	450
1997	1670	250	225	1880	915	4725	64	560
1998	1655	540	235	1930	1015	5200	76	880
1999	2010	190	640	2175	1530	6155	71	1215

*Inarijoki tilastoitu yhtenä kokonaisuutena vesialueen omistajuudesta riippumatta. Inarijoesta saatu lohisaalis sisältää sekä pato- että verkkopyyntien (seisova lohiverkko ja nuottaus) lohisaaliit.

Vuosina 1980, 1982 ja 1984 Vetsikon lohkokunnan lohiverkkosaaliit sisältyvät patosaaliseen (taulukko 4a, merkintä p+v)

LIITE 5 b. Tenojoen pääuomasta ja sivujokialueilta seisovilla verkoilla saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain vuosina 2000–2016.

	Nuorgam	Vetsikko	Utsjoki kk	Outakoski	Inarijoki *pato+ verkko	YHTEENSÄ kg Teno-Inarij.	keskiarvo kg/verkko Tenojoessa	YHT.kg sivujoki alueet
2000	3110	220	670	4530	2040	10205	102	1690
2001	3110	215	625	3750	2050	9695	107	1990
2002	2775	790	430	3850	1925	9525	102	1945
2003	4255	200	970	3725	960	10000	109	1295
2004	1550	165	185	2810	575	5210	65	670
2005	1250	270	200	2290	830	4740	58	1160
2006	1395	130	530	3015	1265	6265	56	1960
2007	1915	105	225	2980	1130	6155	91	1605
2008	2040	180	500	3320	950	6905	89	1635
2009	820	taul 4b	235	1680	510	3255	47	1335
2010	1155	130	130	2185	785	4320	54	1050
2011	1580	205	105	2740	685	5265	65	1140
2012	1750	275	1190 v+p	3570	1330	7820	96	1745
2013	1560	165	375	3265	555	4800	62	1335
2014	1665	225	225	2015	655	4785	55	2450
2015	1560	taul 4b	655 v+p	2480	570	4855	62	1335
2016	1265	taul 4b	280 v+p	2795	470	4740	63	1350

*Inarijoki tilastoitu yhtenä kokonaisuutena vesialueen omistajuudesta riippumatta. Inarijoesta saatu lohisaalis sisältää sekä pato- että verkkopyyntien (seisova verkko ja nuottaus) lohisaaliit.

Vuosina 2009,2015 ja 2016 Vetsikon lohkokunnan lohiverkkosaaliit sisältyvät patosaaliiseen (taulukko 4b)

Vuosina 2012, 2015 ja 2016 Utsjoen lohkokunnan patosaaliit sisältyvät lohiverkkosaaliiseen (merkintä v+p)

LIITE 6 a. Teno-Inarijoen pääuomasta vapapyyynnillä saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain ja kalastajaryhmittäin vuosina 1973–1999. A =kalastusoikeudelliset paikkakuntalaiset, B= vapakalastusoikeudelliset paikkakuntalaiset.

	Nuorgam A kg/ B kg	Vetsikko A kg/ B kg	Utsjoki kk A kg/ B kg	Outakoski A kg/ B kg	Inarijoki* A kg/B kg	YHT A	YHT B	YHT AB
1973	2650/685	2310/-	3730/2090	3140/800	40/225	11870	3800	15670
1974	1500/575	720/-	7160/1760	4040/670	180/195	13600	3200	16800
1975	1495/720	820/-	7210/2195	2815/835	95/240	12435	3990	16425
1976	700/675	670/-	4715/2070	2260/790	220/225	8565	3760	12325
1977	940/570	510/-	4720/1750	1400/670	170/190	7740	3180	10920
1978	200/210	380/-	2745/650	1105/250	80/70	4510	1180	5690
1979	320/145	150/-	1755/440	1075/165	95/50	3395	800	4195
1980	320/80	210/-	2090/435	950/245	55/180	3625	940	4565
1981	460/195	430/10	3965/1290	970/715	230/420	6055	2630	8685
1982	845/1005	705/-	4875/1055	2875/490	335/135	9635	2685	12320
1983	525/460	780/-	3775/1080	2470/255	415/80	7965	1875	9840
1984	230/155	380/-	2705/480	3145/395	455/170	6915	1200	8115
1985	670/315	635/-	5800/1170	2770/620	305/135	10180	2240	12420
1986	705/355	515/20	3250/710	2465/460	345/65	7280	1610	8890
1987	1320/590	460/-	5430/1235	3135/160	505/120	10850	2105	12955
1988	650/65	285/-	2670/1105	1720/220	410/65	5735	1455	7190
1989	635/185	485/-	3530/1855	3120/450	780/130	8550	2620	11170
1990	1040/465	695/-	4850/2040	5085/470	1015/50	12685	3025	15710
1991	905/195	1000/60	5045/1810	3590/270	695/15	11235	2350	13585
1992	1990/460	1605/-	5640/2455	4650/500	835/10	14720	3425	18145
1993	1825/350	1635/55	4105/2350	2740/255	790/5	11095	3015	14110
1994	1185/205	1205/-	5345/1395	2415/110	110/-	10260	1710	11970
1995	1090/405	935/105	3575/1780	2200/75	265/5	8065	2370	10435
1996	1300/675	620/340	4905/1475	3460/380	550/45	10835	2915	13750
1997	1260/780	540/335	3710/1995	2850/445	275/50	8635	3605	12240
1998	1030/680	905/265	3965/1865	2390/380	660/75	8950	3265	12215
1999	1840/380	995/115	4895/2060	4700/370	805/25	13235	2950	16185

* Inarijoki tilastoitu yhtenä kokonaisuutena vesialueen omistajuudesta riippumatta.

LIITE 6 b. Teno-Inarijoen pääuomasta vapapyyynnillä saatu lohisaalis (kg) lohkokunnittain ja kalastajaryhmittäin vuosina 2000–2016. A = kalastusoikeudelliset paikkakuntalaiset, B = vapakalastusoikeudelliset paikkakuntalaiset.

	Nuorgam A kg/ B kg	Vetsikko A kg/ B kg	Utsjoki kk A kg/ B kg	Outakoski A kg/ B kg	Inarijoki* A kg/B kg	Yht.A	Yht.B	YHT. AB
2000	1725/1440	1580/115	6720/2555	6040/420	1640/275	17705	4805	22510
2001	2475/1920	1370/120	6335/2525	7535/1090	725/90	18440	5745	24185
2002	1265/1595	1180/160	5415/2045	4515/675	500/-	12875	4475	17350
2003	1390/1225	1200/105	4995/2640	4400/680	395/15	12380	4665	17045
2004	880/1200	635/95	1840/830	2345/360	210/10	5910	2495	8405
2005	1045/1085	775/240	2665/1550	2000/260	525/20	7010	3155	10165
2006	870/725	930/240	3560/1675	3235/320	930/35	9525	2995	12520
2007	1275/1355	1030/105	3375/960	2395/670	560/20	8635	3110	11745
2008	2145/1115	1100/90	4030/1835	3350/460	435/20	11060	3520	14580
2009	1190/435	525/225	1615/1040	1755/465	570/100	5655	2265	9720
2010	1190/810	980/495	2260/660	2495/375	500/70	7425	2410	9835
2011	1400/1010	1245/630	1340/435	1695/680	395/35	6075	2790	8865
2012	1745/950	1390/280	2310/850	2975/920	980/50	9400	3050	12450
2013	495/805	560/285	1355/890	2855/415	690/10	5955	2405	8360
2014	1045/1275	675/660	2190/685	3255/1205	755/95	7920	3920	11840
2015	945/985	695/190	2310/575	1815/520	630/135	6395	2405	8800
2016	1025/1440	705/575	1850/1590	1650/1420	365/135	5595	5160	10755

* Inarijoki yhtenä kokonaisuutena vesialueen omistajuudesta riippumatta.

Liite 7. Tenon lohen elinkustannusindeksiin sitomattomia (mk/kg) ja sidottuja (IND €/kg) myynti- ja ostohintoja vuosilta 1972–1977, 1981–1996 ja 2002 ja 2014.

Selitteet:

Kalastajahinta on myyjän saama hinta paikalliselta jalostajalta tai jälleenmyyjältä

Ostohinta 1 = kalastusmatkailijan ostaman lohen hinta Tenojokivarren jälleenmyyjältä tai jalostajalta

Ostohinta 2 = kalastusmatkailijan ostaman lohen hinta Tenojokivarren suomalaiselta kalastajalta

Ostohinta 3 = kalastusmatkailijan ostaman lohen hinta Tenojokivarren norjalaiselta kalastajalta

Vuosi	Kalastajahinta		Ostohinta 1		Ostohinta 2		Ostohinta 3	
	IND €/kg	mk/kg	IND €/kg	mk/kg	IND €/kg	mk/kg	IND €/kg	mk/kg
1972	30,3	24						
1973	26,0	23						
1974	18,6	19,3						
1975	20,6	25,2						
1976	25,1	35						
1977	26,7	42						
1978								
1979								
1980								
1981	23,4	53	23,6	53,6	21,7	49,2		
1982	24,2	60	23,2	57,6	21,2	52,5		
1983	22,3	60	23,6	63,6	19,8	53,3		
1984	19,1	55	22,3	64,2	20,8	59,8		
1985			21,4	65,2	18,3	55,8		
1986	25,3	80	20,3	64,1	19,2	60,8		
1987	21,4	70	29,2	95,7	22,7	74,3		
1988	17,5	60	20,4	70	24,4	84		
1989	16,4	60	15,9	58,4	15,6	57,2		
1990			16,2	62,8	13,9	53,9	8,4	32,5
1991			13,8	55,7	12,3	49,9	8,8	35,4
1992	12,0	50	12,7	52,8	12,0	49,8	11,1	45,9
1993			14,4	61,1	12,1	51,5	8,9	37,7
1994			14,9	63,8	14,7	62,8	13,4	57,5
1995			17,5	75,7	12,8	55,6	16,2	70
1996			18,4	80	11,8	51,2	12,4	54
2002					9,2			
2014	12				7			

Liite 8. Erilaisia verkkopyydyksiin liittyviä Tenojoen kalastussäädöksiä vuosina 1920–1989 (2017 asti).

Verkon solmuväli (mm)	1920	1938	1953	1960	1972	1979	1983	1989
lohi, taimen	≥58 *		≥58*					
lohi, meritaimen		≥58*						
lohi				≥58 *	≥58 *	≥58 *	≥58*	≥58*
meritaimen (<i>meri-rautu 1979-89</i>)				40-45 *	40-45 *	(40-45) *	(40-45)*	
muu kala (yl. siika, harjus, rautu, hauki, ahven, made...)	≥25	30-45 *	30-45 *	30-45*	30-45 *	30-45 *	30-45*	(17)29-35
nuotta lohennynti								58-60
Verkon pituus (m)								
kulkutusverkko	-	45	45	45	45	45	45	45
kulkutusmatka	-	500	500	500	500	500	500	500
padon koukku+ johtoverkon pituus						80	80	80
nuotta						100	100	
lohi ym. meritaimen, -rautuverkko	-	30	30	30	30	30	30	30
muun kalan verkko					(30)	(30)	(30)	(30)
nuotta	-	100	100	100	100	100	100	100
Verkon korkeus (m)								
lohiverkko	-	-	-	-	-	-	-	-
muun kalan verkko				1,5	1,5			(2,0)
Verkkomateriaali								
kielletty lanka: yksisäikeinen keinokuitu (suonilanka)						X		
-lohiverkko sallittu lanka: hamppu, puuvilla, kierretty nylon, perlon tai terylen							X	X
-lohiverkko langan säikeet ≤ 8 denieriä								X
muun kalan verkko: monofilament nailonlanka ≤ 0,20 mm								X
Verkkojen viranomaistarkastus					X			
Pyydysten merkintä								X

luke.fi

Luonnonvarakeskus
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
puh. 029 532 6000